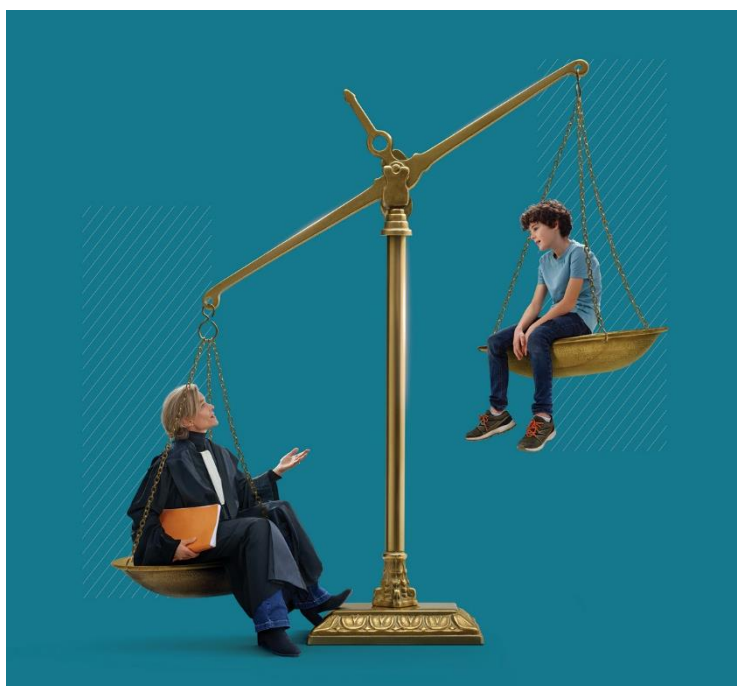

Het hoorrecht van het kind voor de Nederlandstalige familierechter

BEVRAGING FAMILIERECHTERS

HET HOORRECHT VAN HET KIND VOOR DE NEDERLANDSTALIGE FAMILIERECHTER

INHOUDSTAFEL

INLEIDING

AFDELING 1. METHODOLOGIE

AFDELING 2. ONDERZOEKSRESULTATEN EN BEVINDINGEN – EERSTE AANLEG

A. ONDERZOEKSRESULTATEN

B. BEVINDINGEN

AFDELING 3. ONDERZOEKSRESULTATEN EN BEVINDINGEN – HOGER BEROEP

A. ONDERZOEKSRESULTATEN

B. BEVINDINGEN

AFDELING 4. AANBEVELINGEN

INLEIDING

De Orde van Vlaamse Balies (hierna: OVB)¹, het Kinderrechtencommissariaat (hierna: KRC)² en de Gezinsbond³ hebben met wetenschappelijke medewerking van Prof. dr. Charlotte Declerck (UHasselt) een praktijkonderzoek inzake het hoorrecht van het kind voor de Nederlandstalige familierechter (art. 1004/1 Ger.W.) uitgevoerd. Middels dit onderzoek wordt beoogd een antwoord te bieden op de vraag hoe de praktijk inzake het hoorrecht van het kind er vandaag uitziet. We lichten eerst de gehanteerde methodologie toe (Afdeling 1). Vervolgens worden de onderzoeksresultaten weergegeven (Afdeling 2 (eerste aanleg) en Afdeling 3 (hoger beroep)). Tot slot worden aanbevelingen geformuleerd (Afdeling 4).

¹ Vertegenwoordigd door dr. Ulrike Cerulus, jurist studiedienst Orde van Vlaamse Balies.

² Vertegenwoordigd door mevrouw Sofie Van Rumst.

³ Vertegenwoordigd door mevrouw Erika Coene.

AFDELING 1. METHODOLOGIE

Er werd een beroep gedaan op de in de sociologische wetenschappen gangbare methode van de vragenlijst. De vragenlijst kwam mede tot stand met wetenschappelijke medewerking van Dra. Evelyn Merckx (UGent).⁴ Deze vragenlijst is terug te vinden in bijlage.

Het praktijkonderzoek is beperkt tot de Nederlandstalige familierechtbanken en hoven van beroep. Dit vloeit voort uit het feit dat de OVB wordt gevormd door de Ordes van advocaten in Vlaanderen⁵ en de Nederlandse Orde van advocaten bij de balie te Brussel (art. 488 Ger.W.), het Kinderrechtencommissariaat een paraparlementaire instelling van het Vlaams Parlement is en de Gezinsbond zich als onafhankelijke gezinsvereniging voornamelijk richt op gezinnen in Vlaanderen en Brussel.

Voor het werven van rechters werd beroep gedaan op de heer Daniël Van den Bossche, voorzitter van de Conferentie van de Nederlandstalige rechtbanken van eerste aanleg.⁶

Er vulden veertig van de in totaal achtenzestig Nederlandstalige familierechters die kinderen horen in eerste aanleg deze vragenlijst in.⁷ Het praktijkonderzoek is gestart op 15 juni 2020 en afgerond op 23 april 2021. Er werden op verschillende tijdstippen herinneringen verstuurd (2 september 2020, 14 oktober 2020 en 18 maart 2021).

Er vulden acht van de in totaal dertien Nederlandstalige familierechters die kinderen horen in hoger beroep deze vragenlijst in.⁸ Het praktijkonderzoek is gestart op 18 november 2020 en afgerond op 23 april 2021.

⁴ Waarvoor hartelijk dank.

⁵ Het gaat dan meer specifiek om de Orde van advocaten te Antwerpen, Brugge, Dendermonde, Gent, Hasselt, Ieper, Kortrijk, Leuven, Mechelen, Oudenaarde, Tongeren, Turnhout, Veurne.

⁶ Waarvoor hartelijk dank.

⁷ Tongeren: 3; Hasselt: 6 (maar wordt 5 want 1 dubbel met Tongeren); Antwerpen: 8; Oudenaarde 3; Kortrijk: 7; Ieper: 3; Brugge: 6; Gent: 7; Veurne: 2; Mechelen: 3; Dendermonde: 7; Brussel (Nederlandstalig): 5; Leuven: 4; Turnhout: 4.

⁸ Gent: 7; Brussel; 3; Antwerpen: 3.

AFDELING 2. ONDERZOEKSRÉSULTATEN EN BEVINDINGEN – EERSTE AANLEG

A. ONDERZOEKSRÉSULTATEN

§1. DE BESLISSING OM HET KIND TE HOREN

Situering

Kinderen boven de twaalf jaar moeten door de familierechter worden ingelicht over hun recht om gehoord te worden (art. 1004/1, §1 en §3 Ger.W.). Dit gebeurt aan de hand van een informatieformulier dat naar het kind wordt gestuurd. Een model van informatieformulier werd vastgesteld bij KB van 28 april 2017.⁹

Kinderen beneden de twaalf jaar worden daarentegen niet door de rechter ingelicht over het feit dat ze het recht hebben om gehoord te worden. Het kind kan wel zelf de rechter verzoeken om te worden gehoord. Ook het Openbaar Ministerie kan daarom verzoeken (art. 1004/1, §2 Ger.W.). In beide situaties is de rechter krachtens de wet verplicht het kind te horen, tenzij het kind reeds werd gehoord in de loop van de rechtspleging of in een vorige aanleg, zelfs voor een andere rechtbank, en er zich geen nieuwe elementen hebben voorgedaan die een horen rechtvaardigen (art. 1004/1, §4 Ger.W.). Ook een partij, zoals bijvoorbeeld een van beide ouders, kan verzoeken dat het kind wordt gehoord. De familierechter is in dit geval evenwel niet verplicht om het kind te horen en kan weigeren op dat verzoek in te gaan middels een door de omstandigheden van de zaak gemotiveerde beslissing. De familierechter kan ook steeds ambtshalve beslissen het kind te horen (art. 1004/1, §2 Ger.W.).

Vraag 1. Gaat u in op het verzoek van een kind jonger dan twaalf jaar om te worden gehoord ?

Slechts 27 % of elf van de veertig bevroagde rechters geeft aan *altijd* op het verzoek van het kind in te gaan, terwijl 65% of zesentwintig van de veertig bevroagde rechters *soms* op het verzoek van het kind ingaat. Eén familierechter geeft aan nooit op een dergelijk verzoek van een kind in te gaan.

Uit de door de familierechters verstrekte toelichting blijkt dat *grosso modo* zes criteria worden gehanteerd om een kind beneden twaalf jaar al dan niet te horen:

- De opvatting van de familierechter (A.);
- De meerwaarde/nut van het horen in het voorliggende geschil (B.);
- Het beïnvloedingsrisico van de ouder(s) (C.);
- De leeftijd van het kind en daarmee samenhangend diens maturiteit en persoonlijkheid (D.);
- Het al dan niet bestaan van akkoorden tussen de ouders (E.) en
- De aard van het geschil (F.).

A. De opvatting van de familierechter

Enkele familierechters (5x) zijn van oordeel dat zelfs wanneer de wet hen niet zou verplichten om op het verzoek in te gaan van een kind jonger dan twaalf jaar om te worden gehoord, zij alsnog op dit verzoek van het kind zouden ingaan. Het hoorrecht is voor deze familierechters een basisrecht waarvan in beginsel niet kan worden afgeweken. Eén van hen maakt zelfs gewag van het verwachtingspatroon dat in hoofde van het kind ontstaat en waaraan slechts kan worden voldaan door het verzoek om te worden gehoord, in te willigen. Hierbij – zo wordt verder toegelicht - moet wel nog steeds worden nagegaan of het kind dit recht ook daadwerkelijk kan uitoefenen, gelet op diens maturiteit en persoonlijkheid. Daarentegen geeft één familierechter aan *nooit* op het eigen verzoek

⁹ KB 28 april 2017 tot vaststelling van het model van informatieformulier bedoeld in artikel 1004/2 Ger.W., BS 22 mei 2017.

van het kind in te gaan (1x). Deze rechter licht toe het verzoek van het kind te bespreken met de ouders en desgevallend een maatschappelijk onderzoek te bevelen zodat het kind in zijn eigen omgeving door de justitieassistent kan worden gehoord.

B. De meerwaarde/nut van het horen in het voorliggende geschil

Verschillende familierechters (4x) geven uitdrukkelijk aan het verzoek van het kind slechts toe te staan wanneer het *een meerwaarde* kan betekenen in het voorliggende geschil. Wat die meerwaarde dan precies inhoudt wordt niet verder verduidelijkt, al stelt één rechter dat hij¹⁰ daarbij rekening houdt met de specifieke betwisting tussen de ouders en de voorgaanden in het dossier. Twee rechters koppelen de meerwaarde van het onderhoud uitdrukkelijk aan de leeftijd van het kind. Zo overweegt een van hen dat hoe meer het kind de leeftijd van twaalf jaar nadert, hoe nuttiger een onderhoud lijkt. Een andere rechter is meer algemeen van oordeel dat een onderhoud weinig zinvol is bij een kind jonger dan negen jaar.

C. Het beïnvloedingsrisico van de ouder(s)

Ook het potentiële beïnvloedingsrisico van ouders wordt door enkele rechters (4x) in aanmerking genomen om al dan niet in te gaan op het verzoek van een kind jonger dan twaalf jaar om te worden gehoord. Uit de bevraging blijkt dat deze rechters dit beïnvloedingsrisico op verschillende manieren beoordelen. Zo wordt bekeken of het verzoek van het kind in de taal van het kind werd opgesteld en in een handgeschreven briefje (2x), dan wel of het veeleer in de bewoordingen van een volwassene werd opgesteld en in een getypte tekst. In die laatste twee situaties wordt het verzoek door één rechter geweigerd (1x). Een andere rechter leest in een tweede verzoek van het kind om te worden gehoord een vermoeden van beïnvloeding door de ouder(s), en weigert stevast op een dergelijk verzoek in te gaan (1x). Diezelfde rechter weigert eveneens op het verzoek van het kind in te gaan wanneer het *'een te beladen dossier'* betreft waarbij er een groot risico op beïnvloeding bestaat.

D. De leeftijd van het kind en daarmee samenhangend diens maturiteit en persoonlijkheid

De leeftijd van het kind en daarmee samenhangend diens maturiteit en persoonlijkheid worden eveneens in aanmerking genomen om al dan niet in te gaan op het verzoek van een kind jonger dan twaalf jaar om te worden gehoord (18x). Zo wordt frequent verwezen naar de leeftijd van tien, elf of net geen twaalf jaar (9x). Enkele familierechters geven de leeftijd van negen jaar (1x), *'ouder dan zeven jaar'* (1x) en zes jaar (1x) aan.¹¹ Een andere familierechter is van oordeel dat een beoordeling *in concreto* moet gebeuren en dus geval per geval kan verschillen (1x), zelfs binnen eenzelfde leeftijdscategorie. Zoals *supra* vermeld staat één familierechter eerder avers tegenover het horen van kinderen *beneden twaalf jaar* (1x). Tot slot overwegen sommige rechters dat zij het kind beneden twaalf jaar slechts horen *voor zover het* meekomt met een oudere broer of zus die wordt gehoord (3x).

E. Het al dan niet bestaan van akkoorden tussen de ouders

Uit het praktijkonderzoek blijkt dat familierechters in beginsel niet ingaan op een verzoek van het kind beneden de twaalf jaar ingeval tussen de ouders akkoorden bestaan. Zo is één familierechter van oordeel dat niet op dit verzoek moet worden ingegaan ingeval tussen de ouders een akkoord over een

¹⁰ Omwille van de leesbaarheid wordt de rechter in dit document aangeduid met het mannelijke voornaamwoord 'hij', en het bezittelijke voornaamwoord 'zijn'. Dit doet uiteraard geen afbreuk aan het feit dat het ook om een vrouwelijke rechter kan gaan. Dezelfde opmerking geldt voor het kind.

¹¹ Ook onder het oude hoorrecht van het kind zoals geregeld door art. 931 oud Ger.W. (ingevoerd door de wet van 30 juni 1994 (BS 21 juli 1994) bleek dat rechters bepaalde richtleeftijden gebruikten: B. POELEMANS, "Het hoorrecht van minderjarigen" in P. SENAËVE en W. PINTENS (eds.), *De hervorming van de echtscheidingsprocedure en het hoorrecht van minderjarigen*, Antwerpen, Maklu, 1997, (53) 68-69, nr. 88.

deskundigenonderzoek bestaat waarbij het kind door de deskundige zal worden gehoord (1x). Andersluidend oordelen zou volgens deze rechter te belastend kunnen zijn voor het kind. Een andere rechter hoort het kind niet van zodra een akkoord tussen de ouders voorhanden is, ongeacht het specifieke voorwerp van dit akkoord (1x). Nog een andere rechter licht toe dat hij het verzoek van het kind zonder meer voorlegt aan de ouders op de zitting. Welk gevolg hij daaraan verder verbindt, wordt verder niet verduidelijkt (1x). Tot slot overweegt één rechter uitdrukkelijk dat hij steeds het kind ouder dan zeven jaar hoort, voor zover beide ouders daarmee akkoord gaan (1x).

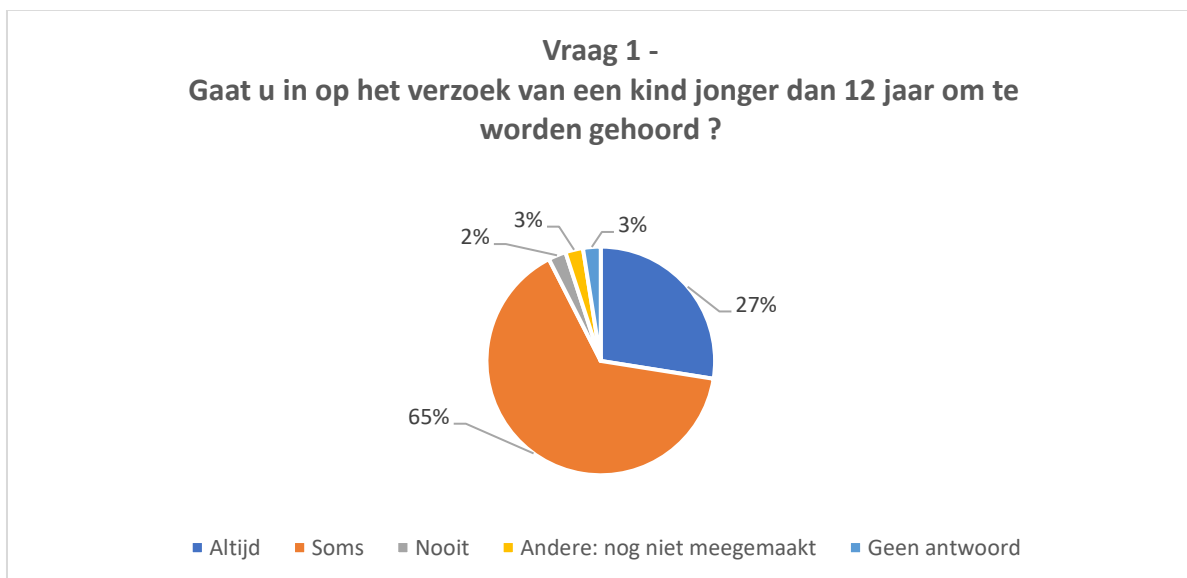
F. De aard van het geschil

Bepaalde familierechters geven aan dat zij rekening houden met de aard van het geschil teneinde al dan niet in te gaan op het verzoek van een kind beneden twaalf jaar om te worden gehoord (5x). Zo worden hoogconflicteuze situaties als voorbeeld aangehaald om het kind in dat geval te horen. Dit wordt verantwoord vanuit de gedachte dat wanneer er veel spanningen tussen de ouders en het kind bestaan, het kind wellicht de behoefte heeft om zijn verhaal aan de rechter te doen en zich ook een beeld wil kunnen vormen van de persoon die over zijn leven een beslissing zal nemen (1x).

Tabel:

Altijd	11
Soms	26
Nooit	1
Andere: nog niet meegemaakt	1
Geen antwoord	1
TOTAAL	40

Diagram:

Vraag 2. Gaat u in op het verzoek van een ouder om een kind jonger dan twaalf jaar te horen ?

Slechts 15% of zes van de veertig bevroegde rechters gaat *steeds* in op het verzoek van de ouder om een kind jonger dan twaalf jaar te horen. De meeste familierechters (32 of 80%) geven aan *soms* op het verzoek van een ouder in te gaan. Uit de door de familierechters verstrekte toelichting blijkt dat

grosso modo zes criteria worden gehanteerd om op het verzoek van een ouder een kind jonger dan twaalf jaar al dan niet te horen:

- De opvatting van de familierechter (A.);
- De meerwaarde/nut van het horen in het voorliggende geschil (B.);
- Het beïnvloedingsrisico van de ouder(s) (C.);
- De leeftijd van het kind en daarmee samenhangend diens maturiteit en persoonlijkheid (D.);
- De aard van het geschil (E.) en
- De zienswijze van de ouders (F.).

A. De opvatting van de familierechter

Sommige rechters gaan in op het verzoek van de ouder(s) omdat zij van oordeel zijn dat het hoorrecht van het kind een basisrecht is zodat hieraan zoveel als mogelijk gevolg moet worden gegeven (1x) of omdat zij vinden daartoe wettelijk verplicht te zijn (1x). Eén rechter overweegt *meestal* in te gaan op het verzoek van de ouders, tenzij wanneer communicatie met het kind niet mogelijk is omwille van bijvoorbeeld een mentale of fysieke beperking in hoofde van het kind (1x). Andere rechters leggen bijkomende voorwaarden op (2x). Zo wordt bijvoorbeeld rekening gehouden met het *tijdstip* waarop een ouder dergelijk verzoek formuleert. Wordt dergelijk verzoek op de inleidingszitting gesteld, dan geeft één familierechter aan daar weigerachtig tegenover te staan. Andersluidend oordelen zou – aldus deze rechter - het kind ‘*tot rechter in het geschil maken*’ (1x). Diezelfde familierechter overweegt bovendien dat hij zelden een kind zal horen, als niet eerst de *verschillende standpunten van de partijen* gekend zijn. Een andere familierechter licht toe rekening te houden met onder andere de *aanwezigheid van andere jonge kinderen in het gezin*¹², *het voorhanden zijn van een verontrustende opvoedingssituatie, de aanwezigheid van een psychiatrische problematiek bij het kind* of het voorhanden zijn van een *langdurige vechtscheiding* waarin het kind verwickeld zit (1x).

B. De meerwaarde/nut van het horen in het voorliggende geschil

Uit het praktijkonderzoek blijkt dat *grosso modo* drie redenen worden aangehaald om het horen van het kind als niet nuttig te beoordelen, namelijk ten eerste het idee dat het horen te belastend is voor het kind (3x), ten tweede de vaststelling dat het kind reeds eerder werd gehoord en een nieuw onderhoud nutteloos is (2x) en ten derde, meer algemeen, de relevantie van het horen voor de oplossing van het geschil (5x).

Sommige rechters weigeren het kind te horen ingeval zij van oordeel zijn dat dit *te belastend* zou zijn voor het kind (2x): ‘*want het kind moet onbekommerd kind kunnen zijn en blijven.*’

Eén familierechter maakt bovendien een onderscheid al naargelang het voorwerp van de vordering (1x). Betreft de vordering van de ouders fundamentele aspecten van het verblijfsrecht dan wordt het kind beneden twaalf jaar op verzoek van zijn ouder(s) steeds gehoord door die rechter. Gaat het daarentegen om kleine modaliteiten van de verblijfsregeling, zoals onder andere het einduur en de plaats waar het kind zal worden afgehaald en teruggebracht, dan meent die rechter dat het kind slechts moet worden gehoord voor zover dit niet te belastend is.

Andere familierechters weigeren het kind te horen op verzoek van de ouders wanneer het kind reeds werd gehoord in het kader van een maatschappelijk onderzoek of deskundigenonderzoek (2x). Zij achten in dat geval een nieuw verhoor in beginsel nutteloos.

¹² Blijken onderzoeksmaatregelen nodig te zijn, dan zal eerder een algemene onderzoeksmaatregel, zoals een sociale studie of een deskundigenonderzoek, worden bevolen dan een onderhoud met slechts één kind. Dit om ook de belangen van de overige kinderen volwaardig mee in aanmerking te kunnen nemen.

Tot slot kan meer algemeen worden vastgesteld dat rechters de meerwaarde van een onderhoud beoordelen in het licht van het voorwerp van de te nemen beslissing (5x). Daarbij staat de vraag centraal wat de relevantie is van het onderhoud voor de oplossing van het geschil.

C. Het beïnvloedingsrisico van de ouder(s)

Eén familierechter deelt mee terughoudender te zijn om op dergelijk verzoek in te gaan omwille van het potentiële beïnvloedingsrisico door de ouder(s) (1x).

D. De leeftijd van het kind en daarmee samenhangend diens maturiteit en persoonlijkheid

Er kan worden vastgesteld dat rechters net zoals bij een verzoek dat uitgaat van het kind zelf (zie *supra* vraag 1, D.) informele leeftijdsgrenzen hanteren om een kind te horen op verzoek van zijn ouders. Zo wordt gewag gemaakt van de leeftijd van 'net geen twaalf jaar' (3x), *vanaf elf jaar of elf jaar en half* (3x), *vanaf tien jaar* (x7), *vanaf negen jaar* (2x), en zelfs *vanaf zeven jaar* is een bepaalde rechter van oordeel dat een onderhoud met het kind verhelderend kan zijn (1x). Eén rechter verduidelijkt dat hij kinderen 'ouder dan 7' jaar hoort indien het OM of de beide ouders daarmee akkoord gaan, dan wel wanneer het kind zelf een brief heeft geschreven aan de rechter (1x).

De meeste familierechters die verwijzen naar de leeftijd van het kind als beslissingscriterium vermelden daarbij nog drie andere elementen. Ten eerste of het kind enigst kind is (1x), ten tweede of dit kind oudere broers en zussen heeft die eveneens worden gehoord (6x) en ten derde de aard van het geschil (7x - zie *infra* punt E.). Is het een enigst kind, dan ligt het voor de hand dat de rechter minder terughoudend zal zijn om het kind te spreken op verzoek van zijn ouders. Het kind is dan immers de enige die informatie kan verschaffen over het verblijf bij de ouders. Heeft het kind oudere broers en zussen die worden gehoord, dan geven rechters eveneens aan sneller over te gaan tot het horen van hun jongere broers en zussen beneden twaalf jaar.

E. De aard van het geschil

Verschillende familierechters geven aan dat het verzoek van een ouder(s) om een kind beneden twaalf jaar te horen eveneens wordt beoordeeld in het licht van de aard van het geschil (7x). Zoals bij een verzoek dat uitgaat van het kind zelf (zie *supra* vraag 1, F.), betekent dit concreet dat de rechter onder andere nagaat of het kind zich in een verontrustende opvoedingssituatie bevindt (3x), welk geschil het precies betreft (bv. schoolkeuze, ouderverstoting, lange vechtscheiding) en de intensiteit ervan (4x).

F. De zienswijze van de ouders

Bepaalde familierechters baseren zich volledig op het oordeel van de ouder (1x) of ouders (2x) om het kind te horen. Zij gaan ervan uit dat het verzoek van de ouder(s) meestal uitgaat van het kind zelf dat zijn ouder(s) heeft meegedeeld te willen worden gehoord. Deze rechters zijn van oordeel dat een ouder(s) kan/kunnen inschatten of het kind in staat is gehoord te worden of niet, en volgen hem/hen daarin. Andere familierechters voegen evenwel bijkomende voorwaarden toe. Zij volgen het oordeel van de ouders bijgevolg niet altijd, maar nemen ook andere criteria in aanmerking, zoals bijvoorbeeld de leeftijd van het kind. Zo gaan enkele familierechters slechts in op dergelijk verzoek voor zover het kind niet jonger is dan zeven, tien of elf jaar (3x). Andere rechters betrekken in hun oordeel niet alleen de leeftijd van het kind, maar ook het nut en/of de meerwaarde van het onderhoud, de concrete omstandigheden van het geschil of de reden van het verzet van een van beide ouders (2x).

Tabel:

Ja, altijd	6
Ja, soms	32

Nee, nooit	1
Geen antwoord	1
TOTAAL	40

Diagram:

Vraag 3a. Gaat u over tot het ambtshalve horen van een kind jonger dan twaalf jaar ?¹³

Uit de bevraging blijkt dat 55% of tweeëntwintig van de veertig bevragede rechters *soms* overgaat tot het ambtshalve horen van het kind jonger dan twaalf jaar, slechts 2% of één rechter dit *altijd* doet en 40% of zestien van de veertien bevragede rechters dit *nooit* doen. De drieëntwintig rechters die *soms* of *altijd* een kind jonger dan twaalf jaar horen doen dit om de volgende redenen:

- De leeftijd van het kind en daarmee samenhangend diens maturiteit en persoonlijkheid (A.);
- De houding van het kind (B.);
- De houding van de ouders (C.);
- De aard van het voorliggende geschil (D.) en
- De meerwaarde/nut van het horen in het voorliggende geschil (E.).

A. De leeftijd van het kind en daarmee samenhangend diens maturiteit en persoonlijkheid

De helft van de bevragede familierechters die een kind beneden twaalf jaar *altijd* of *soms* ambtshalve horen, geven aan rekening te houden met de leeftijd van het kind en daarmee samenhangend diens maturiteit en persoonlijkheid (12x). Enkelen onder hen overwegen dat ze het kind horen als het '*bijna twaalf jaar is*' (5x). Het is verder niet duidelijk om welke leeftijd het dan precies gaat. Andere rechters geven wel een specifieke leeftijd aan, namelijk vanaf tien (3x) of elf jaar (2x). Ook wordt gewag gemaakt van acht jaar (1x) en zelfs zes jaar (1x). De meeste familierechters¹⁴ vereisen dat het kind bovendien een oudere broer of zus heeft die eveneens wordt gehoord (7x). Eén rechter verwoordt het als volgt

¹³ In deze vraag wordt tevens vraag 3b verwerkt, die als volgt luidt: "Indien u 3a positief heeft beantwoord, in welke gevallen dan?", en zodoende toelaat vraag 3a te analyseren.

¹⁴ Slechts één rechter stelt een kind ambtshalve te horen '*als het bijna twaalf jaar is*', en dit zonder meer.

(eigen onderlijning): *'Als het kind -12 jaar broer/zussen heeft van +12, wordt het kind -12 jaar steeds verhoord omdat het vanuit psychologisch oogpunt niet goed is dat dit kind niet wordt gehoord. De kinderen +6 jaar worden steeds gehoord. Het kind -6 jaar wordt slechts uitzonderlijk gehoord.'* Andere familierechters nemen naast de leeftijd van het kind ook de specifieke aard van de voorliggende problematiek in aanmerking (3x - zie *infra* punt D.), alsook de impact die de maatregelen op de leefwereld van het kind kunnen hebben (1x) en de vraag of sprake is van een verontrustende opvoedingssituatie of van ouderverstoting (1x). Slechts één rechter overweegt uitdrukkelijk dat de voordelen om een kind beneden twaalf jaar te horen niet opwegen tegen de nadelen ervan. Deze rechter acht deze kinderen te jong en hoort hen dan ook niet ambtshalve.

B. De houding van het kind

Vier familierechters gaan over tot het ambtshalve horen van het kind in de volgende situaties:

- Het kind van minstens tien jaar weigert bij een ouder te verblijven (1x);
- Het kind heeft zelf (schriftelijk) verzocht te worden gehoord (3x).

C. De houding van de ouders

Vertellen ouders tegenstrijdige zaken over het kind of over de feitelijke verblijfsregeling waarbij er discussie heerst over het toekomstig verblijf en over de financiële regeling met betrekking tot een tijdspanne in het verleden, dan vormt dit voor twee familierechters een reden om te beslissen tot het ambtshalve horen van het kind (2x). Andere familierechters gaan dan weer over tot het ambtshalve horen van het kind wanneer er sprake is van een *verontrustende situatie* bij een ouder waarover het kind als enige informatie kan verschaffen (bv. alcoholverslaving of huiselijk geweld) (2x). Een andere familierechter stelt het kind beneden twaalf jaar *niet* ambtshalve te horen ingeval een akkoordconclusie tussen de ouders voorhanden is en dit akkoord het belang van het kind dient (1x).

D. De aard van het voorliggende geschil

Bepaalde familierechters geven aan het kind beneden twaalf jaar ambtshalve te horen wanneer het geschil betrekking heeft op specifieke elementen die een grote impact hebben op het persoonlijke leven van het kind en diens leefwereld. Denk bijvoorbeeld aan maatregelen die de ouders vragen omtrent de schoolkeuze of hobby van het kind (2x). Andere familierechters beslissen het kind ambtshalve te horen in het kader van verontrustende opvoedingssituaties (bv. huiselijk geweld, alcoholverslaving) of bij zeer onrustwekkende elementen (3x), dan wel bij terugkeerprocedures binnen het Haags Kinderontvoeringsverdrag (1x).¹⁵ Ten slotte geeft één familierechter aan het kind beneden twaalf jaar steeds ambtshalve te horen bij vorderingen over ouderlijk gezag, verblijf en recht op persoonlijk contact (1x).

E. De meerwaarde/nut van het horen in het voorliggende geschil

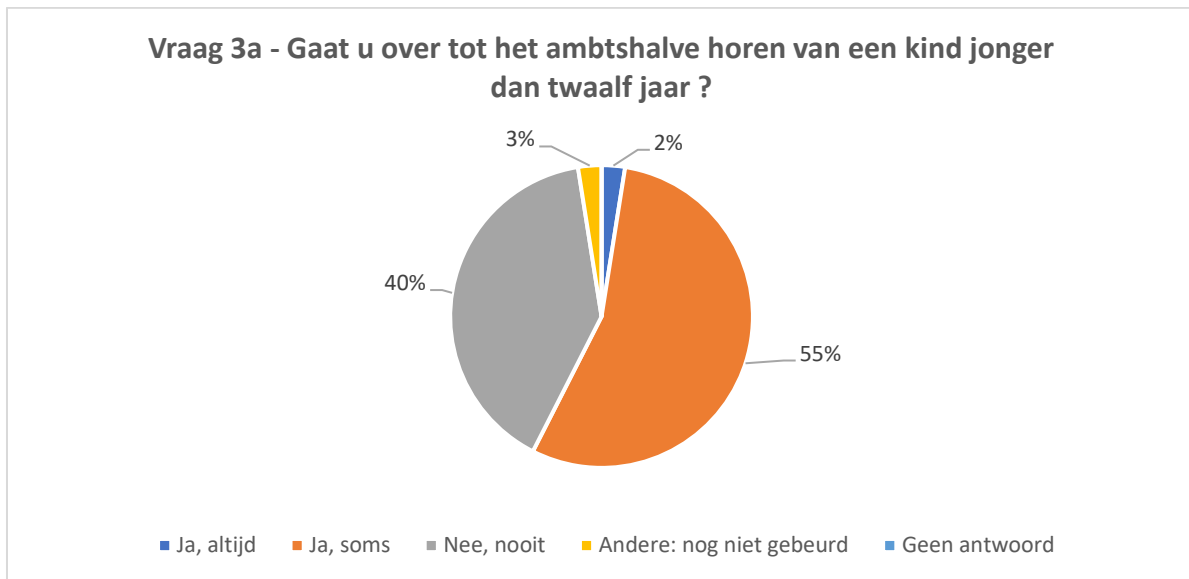
Enkele familierechters lichten toe dat ze slechts het kind ambtshalve horen wanneer *het hen nuttig* voorkomt zonder meer (2x). Een andere familierechter geeft aan doorgaans wel tot het ambtshalve horen van het kind over te gaan, tenzij wanneer het kind reeds werd gehoord én een nieuw onderhoud geen meerwaarde biedt (1x).

¹⁵ Verdrag van Den Haag van 25 oktober 1980 betreffende de burgerrechtelijke aspecten van internationale ontvoering van kinderen, zie daarover o.a.: L. GEERTS, *De internationale kinderontvoering voor de Belgische rechtbanken*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 222p.

Tabel:

Ja, altijd	1
Ja, soms	22
Nee, nooit	16
Andere: nog niet gebeurd	1
Geen antwoord	0
TOTAAL	40

Diagram:

Vraag 4a. Koppelt u terug naar het kind zelf als u besluit hem of haar niet te horen? Wilt u uw antwoord toelichten aub?

De familierechter is krachtens de wet niet verplicht naar het kind zelf terug te koppelen ingeval hij beslist het kind niet te horen. Uit het praktijkonderzoek blijkt dat de meeste familierechters dan ook niet rechtstreeks terugkoppelen naar het kind zelf (A.). Een aantal rechters nuanceert dit evenwel meteen door aan te geven op onrechtstreekse wijze terug te koppelen naar het kind, namelijk via de ouders (B.). Slechts drie rechters geven aan wel terug te koppelen naar het kind, zij het in heel specifieke situaties (C.).

A. Geen rechtstreekse terugkoppeling naar het kind

Drie vierde van de rechters, dit is dertig van de veertig familierechters oftewel 75%, geeft aan niet terug te koppelen naar het kind zelf. Bij dit percentage rekenen wij ook vijf familierechters die voor de optie 'Andere' hebben gekozen. Vier van deze rechters horen immers steeds het kind, al dan niet op verzoek, zodat een weigeringsbeslissing niet aan de orde is. Eén andere rechter koos dan weer voor de optie 'Andere' omdat hij het terugkoppelen naar een kind 'nog niet heeft meegemaakt'. Die rechter verduidelijkte ook dat hij, mocht de situatie zich voordoen, niet zou terugkoppelen naar het kind zelf.

In het praktijkonderzoek worden daartoe *grosso modo* drie redenen aangehaald:

- Overbodig karakter (1.);

- De rechtspositie van het kind in de procedure (2.) en
- Tijdsgebrek (3.).

1. Overbodig karakter

Bepaalde familierechters geven aan dat zij *altijd* met het kind spreken, al dan niet op verzoek van het kind en/of de ouders, zodat geen terugkoppeling moet gebeuren (8x). Een bepaalde familierechter voegt hieraan toe: *“Als het [kind] geen onderscheidingsvermogen heeft, volgt een kindvriendelijk gesprekje zonder besluit.”*

2. De rechtspositie van het kind in de procedure

Uit het praktijkonderzoek blijkt dat verschillende familierechters zich steunen op de rechtspositie van het kind in de procedure om niet terug te koppelen naar het kind (6x). Zo wil één familierechter *‘het kind zo weinig mogelijk in de procedure betrekken’* (1x), en stelt een andere rechter dat het kind geen partij is in de procedure (1x). Ook wordt verwezen naar de veronderstelling dat het kind en de ouders niet vragen om een terugkoppeling (1x). Eén rechter geeft daarnaast eerlijkheidshalve aan zelf nog niet te hebben gedacht aan een terugkoppeling naar het kind, maar vindt wel dat dit logischerwijze zou moeten gebeuren per e-mailbericht of per brief (1x). Een andere rechter overweegt dat hij in de regel niet terugkoppelt naar het kind, met uitzondering van één situatie waarbij hij een rechtstreekse brief van een kind ontving. In dat geval werd wel een verantwoording voor de weigeringsbeslissing bezorgd aan het kind, zijnde dat bij gebreke aan betwisting tussen de ouders de rechter de zaak op eigen initiatief niet kon laten oproepen (1x – zie ook *supra* punt B.). Tot slot heeft één rechter de optie ‘Andere’ aangevinkt aangezien hij nog niet werd geconfronteerd met die vraag (1x). Wel merkte deze rechter op dat hij niet zou terugkoppelen naar het kind zelf.

3. Tijds- en personeelsgebrek

Eén familierechter geeft uitdrukkelijk aan dat hij niet terugkoppelt naar het kind omdat dit vereist dat het kind zou moeten worden aangeschreven, waarvoor de tijd en het personeel ontbreken.¹⁶

B. Onrechtstreekse terugkoppeling via de ouders naar het kind

Een aantal familierechters geven aan onrechtstreeks terug te koppelen naar het kind, namelijk via de ouders (11x). Deze familierechters geven aan dit ter zitting te doen dan wel in het vonnis, waarbij één rechter verduidelijkt dit alleen te doen wanneer slechts één ouder verzocht heeft het kind te horen.

C. Rechtstreekse terugkoppeling naar het kind

Drie familierechters geven aan het kind via brief in te lichten over de beslissing om hem niet te horen.¹⁷ Daarbij verduidelijkt één rechter dat dit uitsluitend gebeurt wanneer het kind hem zelf persoonlijk heeft aangeschreven en een andere familierechter dat dit gebeurt wanneer het kind vraagt om gehoord te worden in een zaak die niet aanhangig is. In het laatste geval verwittigt deze rechter het Parket en krijgt het kind een brief met de boodschap dat opdat hij zou kunnen worden gehoord een van beide ouders de procedure (opnieuw) moet inleiden. Tot slot koppelt één familierechter gedeeltelijk terug naar het kind als volgt: *‘Het kind krijgt een antwoord op zijn vraag. Het antwoord blijft formeel: ja of neen zonder redengeving.’*

¹⁶ Zie over de druk op de griffies van de familierechtbanken recent: A. DEZZA, “Een noodkreet van de griffies van de (familie)rechtbanken”, *T.Fam.* 2021, 90-91.

¹⁷ Dit zijn 3 van de 8 rechters die op de volgende vraag 4b ‘via mail of brief’ hebben aangeduid.

Tabel:

Geen rechtstreekse terugkoppeling naar het kind	30
Onrechtstreekse terugkoppeling via de ouders	11
Rechtstreekse terugkoppeling naar het kind	4

Vraag 4b. Indien u de vorige vraag positief heeft beantwoord, hoe koppelt u dan terug naar het kind?

De meeste rechters oordelen dat deze vraag niet op hen van toepassing is (31x; 78%). Eén rechter vindt de optie 'Andere' aan omdat hij persoonlijk terugkoppelt naar het kind (1x; 2%). Wat dit precies inhoudt, wordt niet verder verduidelijkt. De overige familierechters geven aan terug te koppelen via e-mailbericht of brief (8x; 20%), waarbij twee van hen verduidelijken dat dit door de griffie gebeurt.

Tabel:

Via mail of brief	8
Via een telefoongesprek	0
Andere	1
Niet van toepassing	31
Geen antwoord	0
TOTAAL	40

Diagram:

§2. HET VEREISTE ONDERSCHIEDINGSVERMOGEN VAN HET KIND

Situering

Indien de rechter tijdens het onderhoud met het kind vaststelt dat deze niet het nodige onderscheidingsvermogen heeft, moet hij hiervan melding maken in zijn verslag (art. 1004/1, § 5, derde lid *in fine* Ger.W.).

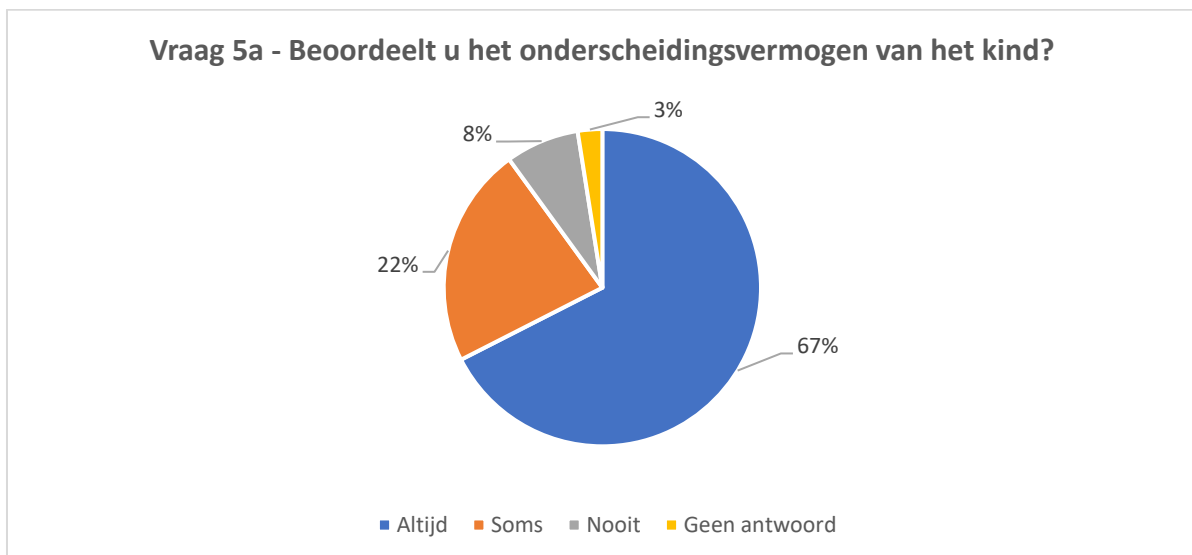
Vraag 5a. Beoordeelt u het onderscheidingsvermogen van het kind?

Zevenentwintig familierechters (67%) geven aan het onderscheidingsvermogen van het kind *altijd* te beoordelen, terwijl negen familierechters (22%) dit *soms* doen en drie familierechters (8%) *nooit*. Eén familierechter licht toe zijn bevindingen op zijn voorbereidingen te noteren. Is het gebrek aan onderscheidingsvermogen evenwel manifest, dan maakt hij hiervan in schuine tekst melding op het verslag van het onderhoud.

Tabel:

Altijd	27
Soms	9
Nooit	3
Geen antwoord	1
TOTAAL	40

Diagram:

Vraag 5b. Indien u de vorige vraag positief heeft beantwoord, aan de hand van welke parameters doet u dit?

Op basis van de door familierechters aangereikte antwoorden kunnen de volgende parameters worden onderscheiden:

- Leeftijd van het kind (10x);
 - o Eén familierechter maakt gewag van een vaste leeftijd van *zeven* jaar
- Maturiteit van het kind (6x);
- Communicatievaardigheden en woordkeuze van het kind (10x);
- Door ouders en/of door derden aangereikte informatie (9x);
 - o Ouders
 - Eén familierechter geeft aan zich te baseren op de gegevens vervat in het inleidend verzoekschrift, alsook deze afkomstig uit het verkennend onderhoud met de ouders op de (voortgezette) inleidende zitting(en). Ter zitting wordt dan gepolst naar de actuele stand van zaken, pijnpunten en eventuele bijzonderheden aangaande het kind zodat de rechter hierover

geïnformeerd is voor de aanvang van het onderhoud en hiermee rekening kan houden.

- Eén familierechter geeft aan dat indien beide ouders zelf aangeven dat het kind niet over het vereiste onderscheidingsvermogen beschikt, het kind niet zal worden gehoord ook al is het ouder dan twaalf jaar.
- Eén familierechter geeft aan dat enkel tijdens het onderhoud zelf kan worden ingeschat welk onderscheidingsvermogen er is. Voorafgaandelijk zal enkel niet tot een onderhoud worden overgegaan wanneer beide ouders stellen dat het kind niet voldoende onderscheidingsvermogen heeft om gehoord te worden.
- Derden
 - Schoolresultaten
 - Maatschappelijk onderzoek
 - Gegevens Ondersteuningscentrum Jeugdzorg
 - Medische attesten
- Inhoud van de door het kind verstrekte antwoorden (6x);
- Aan de hand van de aard van de door de familierechter gestelde vragen (6x);
 - Peilen naar de onderwijsvorm
 - Door het stellen van de vraag: *'Weet je waarom je hier bent?'*
 - Door het onderhoud te starten met eenvoudige vragen, zoals school, hobby's...
 - Door vragen te stellen die verband houden met het dagelijks leven van het kind en aan de hand waarvan de ontwikkeling van het kind kan worden achterhaald
- Buikgevoel/gezond verstand in hoofde van de familierechter (5x);
- Lichaamstaal/non-verbaal gedrag van het kind (4x);
- Algemene indruk/algemeen voorkomen van het kind (bv. sociale interactie, begrip van ruimte en tijd) (3x);
- Medische problematiek (1x).

De meeste familierechters beperken zich niet tot opgave van slechts één parameter, maar geven verschillende parameters samen aan (21x).

Vraag 5c. Indien u de vorige vragen positief heeft beantwoord, om welke reden dan?

De meeste familierechters beoordelen het onderscheidingsvermogen van het kind voornamelijk om diens mening bij de uiteindelijke beslissing in aanmerking te nemen (14x; 35%). Enkele familierechters geven daarnaast aan eveneens het onderscheidingsvermogen van het kind te beoordelen om het kind al dan niet te horen (6x; 15%). Een minderheid van de rechters beoordeelt het onderscheidingsvermogen uitsluitend om het kind al dan niet te horen (5x; 12%).

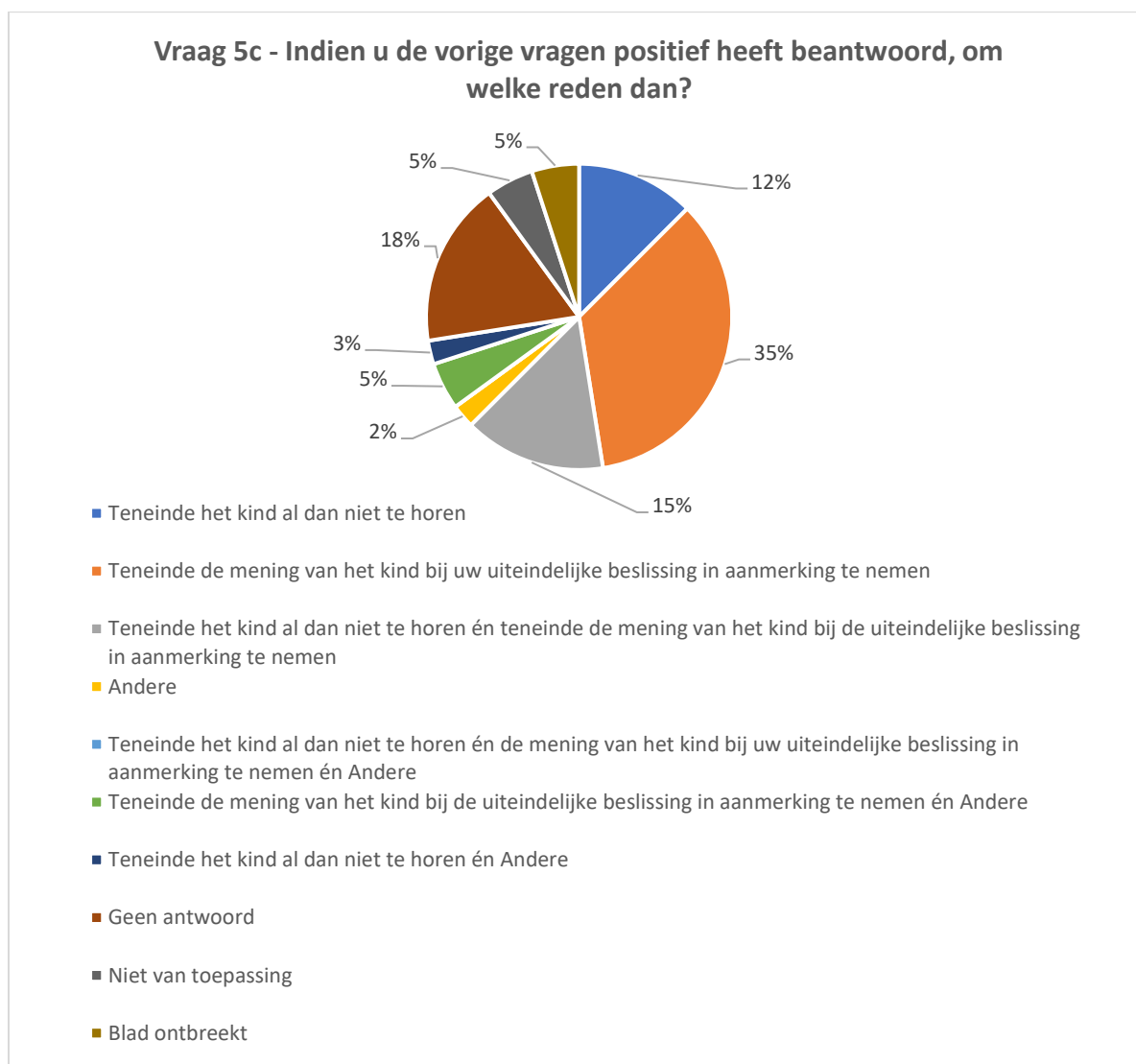
Onder de optie 'Andere' wordt bijvoorbeeld aangegeven:

- Afstammingsprocedure + 12 jaar verplichting wet (1x);
- Teneinde na te gaan hoe een kind zich bij de situatie voelt, en of we dit al dan niet redelijkerwijs mee in de beoordeling kunnen nemen (1x);
- Teneinde na te gaan of de visie van het kind inhoudelijke waarde heeft en dus of die visie in rekening kan worden genomen bij het eindoordeel (1x);
- Teneinde zelf een inschatting te kunnen maken over de ernst van de problematiek van een kind – bijvoorbeeld mentale handicap of autismespectrumstoornis – indien daarover een discussie zou bestaan tussen de ouders en dit in het kader van de beoordeling van de verblijfsregeling (1x).

Tabel:

Teneinde het kind al dan niet te horen	5
Teneinde de mening van het kind bij uw uiteindelijke beslissing in aanmerking te nemen	14
Teneinde het kind al dan niet te horen én teneinde de mening van het kind bij de uiteindelijke beslissing in aanmerking te nemen	6
Andere	1
Teneinde het kind al dan niet te horen én de mening van het kind bij uw uiteindelijke beslissing in aanmerking te nemen én Andere	0
Teneinde de mening van het kind bij de uiteindelijke beslissing in aanmerking te nemen én Andere	2
Teneinde het kind al dan niet te horen én Andere	1
Geen antwoord	7
Niet van toepassing	2
Blad ontbreekt	2
TOTAAL	40

Diagram:

§3. INFORMATIEFORMULIER

Situering

Het kind dat twaalf jaar of ouder is, moet door de familierechter verplicht worden ingelicht over het recht om gehoord te worden. Dit gebeurt aan de hand van een informatieformulier dat naar het kind wordt gestuurd. Bij dit informatieformulier wordt een antwoordformulier gevoegd. Middels KB van 28 april 2017 werd een model van informatieformulier vastgesteld.¹⁸ Het KB bevat drie modellen:

- 1° model van informatieformulier bedoeld in artikel 1004/2 Ger.W. in te vullen ingeval dit een convocatiedatum vermeldt om het kind te horen (bijlage 1);
- 2° model van informatieformulier als de uitnodiging en de convocatie gebeuren in twee fasen, namelijk eerst een brief met algemene uitnodiging en daarna een tweede brief met convocatiedatum (bijlage 2);
- 3° model van brief aan de ouder/opvoedingsverantwoordelijke (bijlage 3).

Er is in de wet geen mogelijkheid opgenomen om af te wijken van die verplichte uitnodiging aan het kind vanaf twaalf jaar, en dit zelfs niet in dringende gevallen.¹⁹ Het informatieformulier vermeldt het recht om gehoord te worden door de rechter, de manier waarop het onderhoud plaatsvindt en de manier waarop het onderhoud aanvaard of geweigerd wordt. Het formulier vermeldt eveneens dat het verslag over het onderhoud bij het dossier van de rechtspleging wordt gevoegd, dat de partijen er kennis van kunnen nemen en dat de inhoud van dit verslag tijdens deze rechtspleging kan worden gebruikt (art. 1004/2, tweede lid Ger.W.). In het formulier wordt bovendien gepreciseerd dat de rechter bij het horen van de minderjarige niet verplicht is zich te schikken naar de door de minderjarige gedane verzoeken (art. 1004/2, derde lid Ger.W.).

Het informatieformulier wordt in voorkomend geval gericht aan het adres van elk van de ouders, aan het adres waar het kind verblijft indien het geplaatst is of aan de woonplaats van het kind indien het niet gedomicilieerd is bij één van zijn ouders (art. 1004/2, vierde lid Ger.W.).

Vraag 6a. Maakt u gebruik van de modellen van informatieformulier, zoals voorzien in het KB van 28 april 2017?

77% of eenendertig van de veertig bevroegde familierechters geeft aan gebruik te maken van de modellen van informatieformulier zoals voorzien in het KB van 28 april 2017. De meeste familierechters maken hierbij gebruik van het model van informatieformulier waarin de convocatiedatum meteen wordt vermeld (22x; 55%). Enkele familierechters geven aan gebruik te maken van het model van informatieformulier waarin geen convocatiedatum wordt vermeld (7x; 17%). Slechts twee familierechters geven uitdrukkelijk aan deze modellen van informatieformulier *niet* aan te wenden (5%).

Tabel:

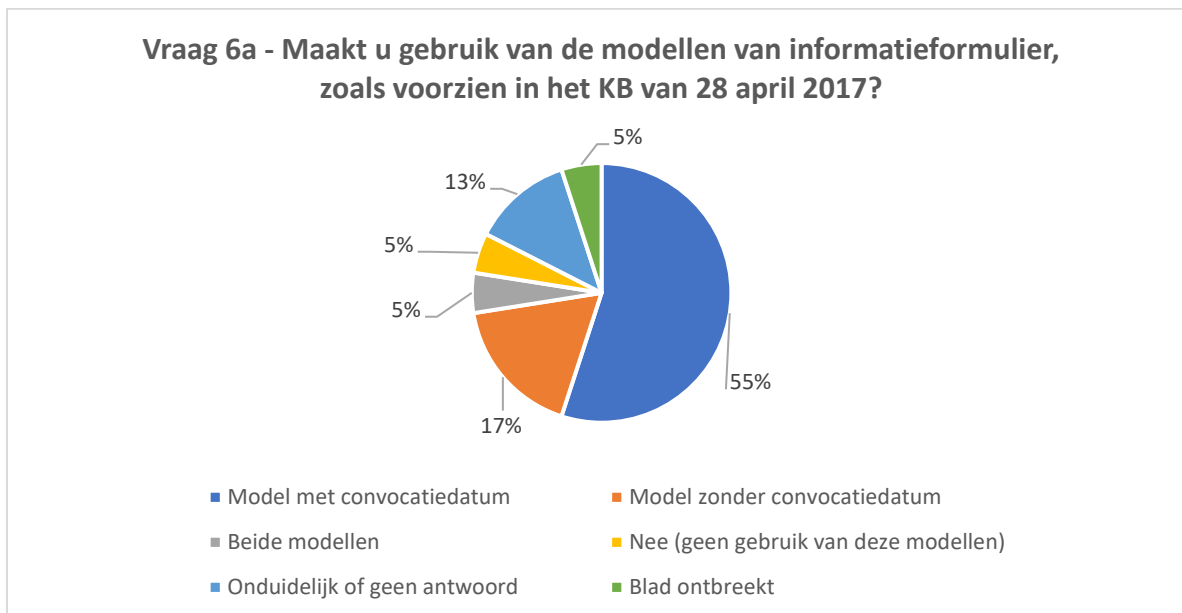
Model met convocatiedatum	22
Model zonder convocatiedatum	7
Beide modellen	2
Nee (geen gebruik van deze modellen)	2

¹⁸ KB 28 april 2017 tot vaststelling van het model van informatieformulier bedoeld in artikel 1004/2 Ger.W., BS 22 mei 2017 dat het KB 23 augustus 2014 tot vaststelling van het model van informatieformulier bedoeld in artikel 1004/2 van het Gerechtelijk Wetboek, BS 29 augustus 2014 vervangt.

¹⁹ Zie o.a. P. SENA EVE, "Het hoorrecht van de minderjarige voor de familierechter", 14 januari 2021, *onuitg.*, p. 4-5.

Onduidelijk of geen antwoord	5
Blad ontbreekt	2
TOTAAL	40

Diagram:

Vraag 6b. Indien u de vorige vraag negatief heeft beantwoord, waarom maakt u dan geen gebruik van deze modellen?

De volgende redenen worden aangegeven:

- De modellen zijn niet kindvriendelijk opgesteld;
- De modellen zijn omslachtig en duur;
- Er wordt steeds met de partijen vooraf een datum bepaald en de brief wordt naderhand met vermelding van de datum toegestuurd. Het doel is de partijen meteen na het horen van het kind te spreken waardoor de inhoudelijke feedback beter is dan dat de partijen kennis nemen van de schriftelijke weergave. Het horen van de partijen onmiddellijk nadien kan bijdragen tot het bereiken van een akkoord.

Bij twee rechters die een onduidelijk of geen antwoord geven, wordt verwezen naar het model dat uniform in de rechtbank wordt gebruikt. Hierbij kan evenwel niet worden uitgemaakt of het een model van informatieformulier betreft zoals voorzien in het KB van 28 april 2017, dan wel een model dat daarvan afwijkt.

Vraag 7. Als u beslist het kind te horen, stuurt u dan een informatieformulier aan het kind jonger dan twaalf jaar ?

Zeventwintig van de veertig bevroegde familierechters ofwel 67%, geven aan *altijd* een informatieformulier toe te zenden aan een kind beneden twaalf jaar. Slechts zes familierechters (15%) geven aan *nooit* een informatieformulier toe te zenden aan het kind beneden twaalf jaar.

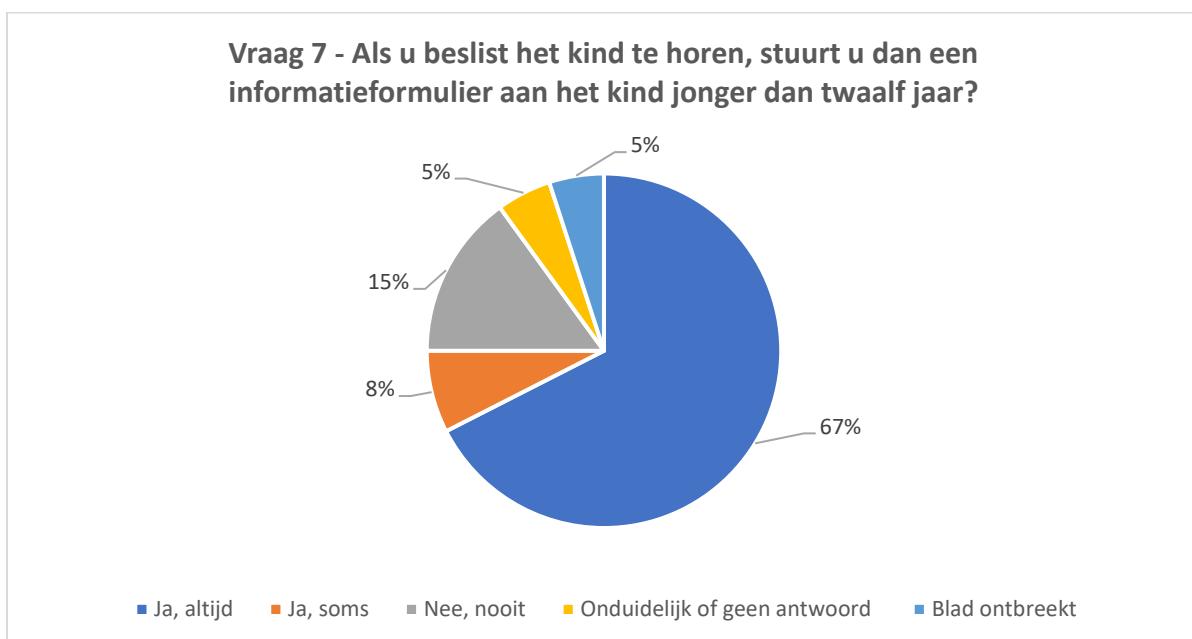
Ter ondersteuning van het verzenden van een informatieformulier aan het kind beneden twaalf jaar verwijzen vier familierechters naar hun streven alle kinderen gelijk te willen behandelen. Zo geeft één familierechter uitdrukkelijk aan: *'Het lijkt me maar normaal dat ieder kind dat wenst gehoord te worden of die mogelijkheid geboden wordt, op dezelfde wijze wordt behandeld en benaderd.'* Enkele familierechters geven aan dat de afspraken soms op de zitting worden gemaakt samen met de ouders/advocaten (4x). Twee van hen geven aan dat ook in dat geval aan het kind een oproepingsbrief wordt bezorgd.

Andere familierechters wijzen erop dat *'je moeilijk een kind kan uitnodigen om gehoord te worden als het niet weet waar en wanneer'* (1x) en dat het belangrijk is dat het kind goed geïnformeerd is over het onderhoud (3x). Hiertegenover staat de reactie van één familierechter dat *'de ervaring leert dat volwassenen amper inhoudelijk kennis nemen van de infobrochures, laat staan de kinderen'*, en van een andere rechter die de gebruikelijke tekst van het informatieformulier door de griffie laat versturen op naam van het kind, zij het *'aan beide ouders'*.

Tabel:

Ja, altijd	27
Ja, soms	3
Nee, nooit	6
Onduidelijk of geen antwoord	2
Blad ontbreekt	2
TOTAAL	40

Diagram:

Vraag 8. Zendt u aan het kind ouder dan twaalf jaar een informatieformulier?

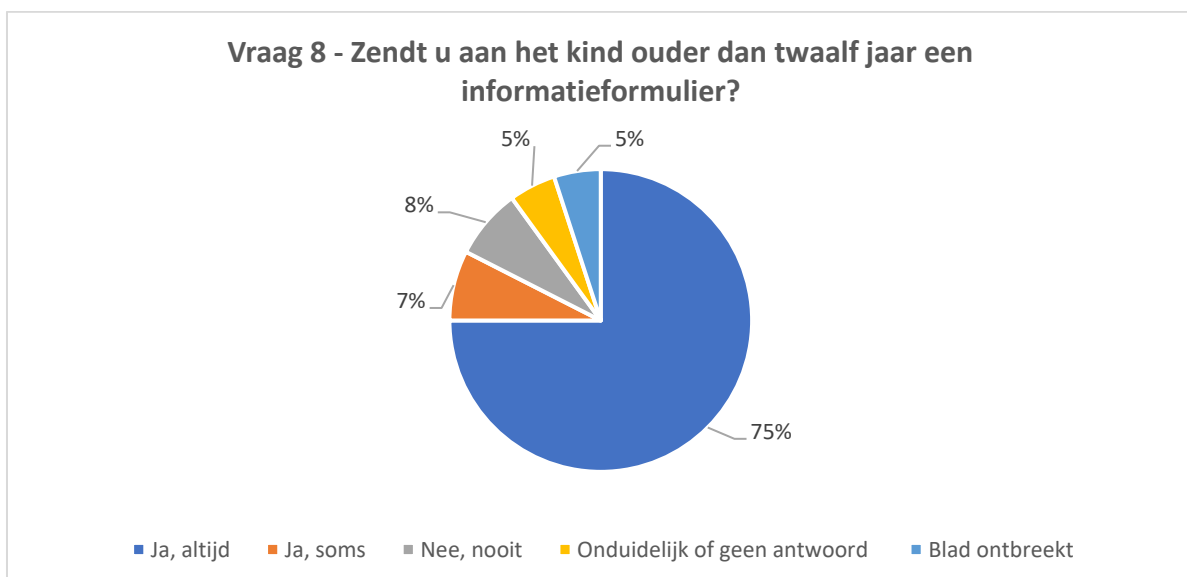
Uit de bevraging blijkt dat een kind van twaalf jaar of ouder niet steeds wordt ingelicht over zijn recht om gehoord te worden. Slechts 75% van de bevroagde familierechters (30x) geeft aan het kind altijd in te lichten over zijn recht om gehoord te worden.

Sommige familierechters wijzen er op dat dit, ingevolge de wet, ook standaard is voorzien in de werking van de familierechtbank (2x): *'Dit gebeurt automatisch van zodra een dossier bij ons op de rechtbank komt en de griffie vaststelt dat het kind ouder is dan twaalf jaar. Wanneer het kind in de loop van de procedure twaalf jaar wordt, laat ik het ook oproepen, soms stel ik ineens een datum vast omdat de ouders op de zitting meestal wel te kennen geven of een kind al dan niet gehoord wil worden.'* Andere familierechters geven aan dat soms afspraken met ouders en/of advocaten op de zitting worden gemaakt (3x). Eén familierechter geeft aan slechts een informatieformulier te bezorgen indien het ook nuttig wordt geacht om het kind te horen: *'Indien het nuttig wordt geacht om het kind te horen, wordt een informatieformulier opgestuurd. Meestal toets ik op de zitting af of het kind gehoord zal willen worden. Indien dit het geval is, spreek ik op zitting reeds een datum en uur van onderhoud af. Het kind krijgt tevens een brief met datum en uur van het onderhoud. Ik verduidelijk dat het kind nog steeds de mogelijkheid heeft om het onderhoud te weigeren.'*

Tabel:

Ja, altijd	30
Ja, soms	3
Nee, nooit	3
Onduidelijk of geen antwoord	2
Blad ontbreekt	2
TOTAAL	40

Diagram:

§4. CONTEXT VAN HET HOREN

i. PLAATS

Situering

De rechter hoort de minderjarige op een plaats die hij daarvoor geschikt acht (art. 1004/1, § 5 *in initio* Ger.W.).

Het horen van kinderen via moderne communicatietechnieken wordt niet uitdrukkelijk in de wet geregeld.

Vraag 9a. Waar hoort u het kind meestal?

Elf familierechters (27%) geven aan kinderen te horen in een zittingszaal. De meeste van deze familierechters geven uitdrukkelijk aan gebruik te maken van een *kleine* zittingszaal (6x), waarbij een van hen verduidelijkt met het kind *'aan tafel'* te zitten. Ten gevolge van de coronacrisis was het gebruik van een kleine zaal evenwel niet langer mogelijk waardoor werd uitgeweken naar een grotere zaal. Andere rechters geven aan dat de ruimte *'hooguit 30 vierkante meter'* is (1x) of vergelijkbaar met een bureau (1x). Nog een andere rechter (1x) hoort de kinderen eveneens in een zittingszaal maar vermeldt dat de griffier zorgt *'voor een kindvriendelijk blad met afbeelding en de naam van de kinderen op de deur van de zittingszaal.'*

Acht familierechters (20%) geven uitdrukkelijk aan gebruik te maken van een speciaal daartoe voorziene ruimte die kindvriendelijk is ingericht. Een aantal rechters relativeren evenwel hun antwoord in de toelichting. Zo wordt aangehaald dat de ruimte eerder kaal respectievelijk neutraal is zodat ze niet per se kind(on)vriendelijk is (2x), alsook dat de ruimte nog kindvriendelijker kan worden ingericht maar dat de middelen daartoe ontbreken (1x). Eén bepaalde rechter (1x) vermeldt dat het aparte lokaal een glazen wand heeft met zicht op de gang, *'die op zit- en staanhoogte ondoorzichtig is gemaakt, zodat er een zekere geruststelling is voor kind en ouders ingevolge een beperkte visuele zichtbaarheid (zicht op benen).'* Nog een andere rechter zou verkiezen om het kind te horen in een meer vertrouwde omgeving maar kan daartoe niet overgaan wegens tijdsgebrek. Wel heeft deze rechter de gewoonte om het kind te vergezellen naar het lokaal waar het onderhoud zal plaatsvinden (1x).

Elf familierechters (27%) horen het kind dan weer in hun kabinet, raadkamer of bureau. Eén van hen verduidelijkt dat die plek ruim is en geschikt voor de griffier om dadelijk het verslag te typen (1x). Een andere rechter overweegt dat het om een aparte, kleine ruimte gaat naast de rechtszaal met een tafel en enkele stoelen (1x). Deze ruimte is niet kindvriendelijk ingericht, aldus die rechter, niettegenstaande dit wel werd voorgesteld. Verder specificeert nog een andere rechter dat het wat hem betreft om de burgerlijke raadkamer gaat die gewoon is ingericht met een tafel en stoelen (1x). Ook licht een rechter toe dat zijn kabinet geen enge plek is om kinderen te horen (1x).

Daarnaast sommen vier familierechters (10%) *meerdere opties* op waar zij het kind horen:

- Eén familierechter geeft aan het kind te spreken in raadkamer, en voor zover dit mogelijk is, op school (1x);
- Een andere rechter vermeldt het kind te spreken in een speciaal daartoe voorziene ruimte die kindvriendelijk is ingericht, zonder meer, alsook in zijn kabinet (1x);
- Nog een andere rechter spreekt kinderen in de zittingszaal én *'ergens anders'*, dit is in een kleiner lokaal dat niet zijn kabinet is aangezien zijn bureau met drie andere collega's wordt gedeeld (1x);

- Ook geeft een rechter aan dat kinderen meestal worden gehoord in de zittingszaal of in het kabinet naast de zittingszaal. Zelf had deze rechter het kind ook graag willen spreken op andere plaatsen dan de zittingszalen of de kabinetsruimten, bijvoorbeeld op school of in de instelling (1x). Dergelijke werkwijze, aldus deze rechter, zou drempelverlagend werken en mogelijk ook de kinderen kunnen bereiken die vandaag afhaken.

Tot slot geven drie familierechters aan het kind *ergens anders* te horen. Het gaat dan om de bureau van de griffier (1x) en om een rustige ruimte die gemakkelijk bereikbaar is, de nodige privacy biedt en de fysieke afstand tussen magistraat en kind beperkt. In feite gaat het om een tafel met aan weerszijden enkele stoelen (1x).

Tabel:

In een speciaal daartoe voorziene ruimte die kindvriendelijk is ingericht	8
In mijn kabinet/raadkamer	11
In een zittingszaal	11
Op school	0
In het ziekenhuis, mocht het kind erg ziek zijn	0
Ergens anders	3
Meerdere opties	4
Onduidelijk of geen antwoord	1
Blad ontbreekt	2
TOTAAL	40

Diagram:

Vraag 9b. Bent u van oordeel dat een kindvriendelijke ruimte zou moeten worden ingericht, rekening houdend met de leeftijd van het kind?

Meer dan de helft van de rechters (22x; 55%) is niet overtuigd dat een kindvriendelijke ruimte zou moeten worden ingericht voor het spreken met kinderen. Zestien familierechters (40%) zijn daarentegen wel gewonnen voor een kindvriendelijke ruimte. Als voornaamste reden wordt aangehaald dat een gezelligere omgeving minder intimiderend overkomt waardoor meer vertrouwen en rust heerst, de kinderen meer op hun gemak zijn en het onderhoud vlotter verloopt (9x).

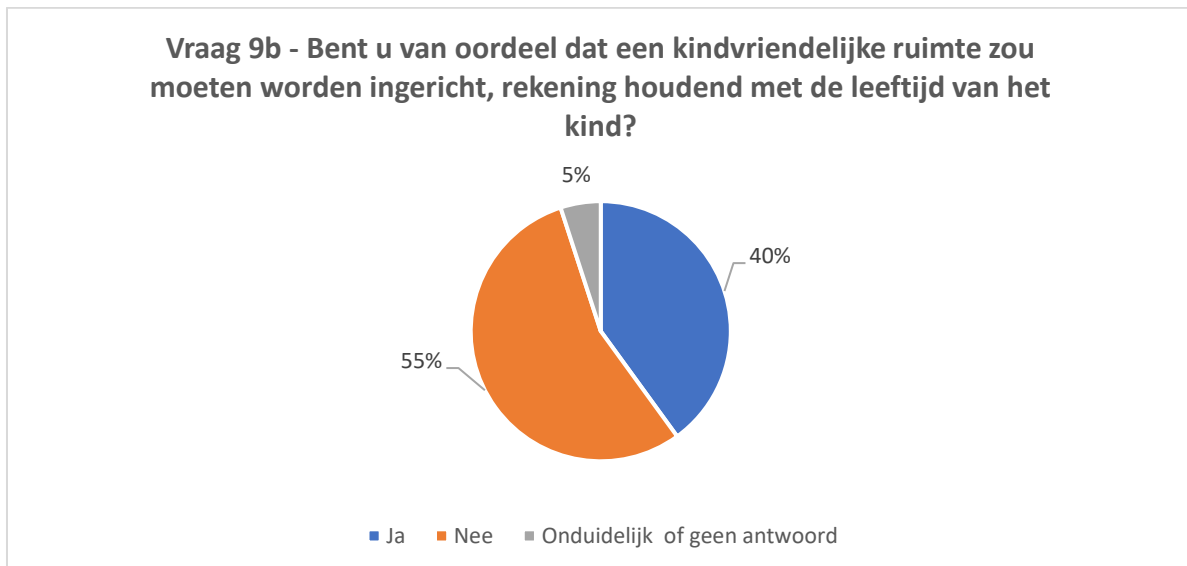
In hun toelichting zijn sommige rechters van oordeel dat een neutrale ruimte volstaat (2x) en dat de houding van de magistraat, de wijze waarop het kind gehoord wordt en de taal die wordt gehanteerd, doorslaggevend zijn dan de ruimte waarin het onderhoud plaatsvindt (9x). Zeven familierechters verkiezen een neutrale ruimte met kindvriendelijke accenten en een warme inrichting, zonder dat de ruimte te druk wordt ingericht met posters en speelgoed. Dit leidt volgens hen de aandacht van de kinderen teveel af en is bijgevolg niet bevorderlijk voor het verloop van het onderhoud.

Enkele rechters zijn de idee van een kindvriendelijke ruimte niet genegen. Zo wordt overwogen dat alleen voor *echt jonge* kinderen een meer kindvriendelijke ruimte wenselijk is (1x) en dat kan worden volstaan met het gebruik van een voor het kind minst intimiderende ruimte (1x). Er wordt ook gewezen op de praktische problemen bij het inrichten van een kindvriendelijke ruimte. Hoe kan men één kindvriendelijke ruimte inrichten voor alle kinderen tot de leeftijd van achttien jaar? Bovendien is er onvoldoende ruimte ter beschikking in het gerechtsgebouw (3x).

Tabel:

Ja	16
Nee	22
Onduidelijk of geen antwoord	2
TOTAAL	40

Diagram:

Vraag 9c. Indien u de vorige vraag positief heeft beantwoord, hoe zou de ruimte dan kunnen worden ingericht? Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

Er bestaat geen eensgezindheid over de wijze waarop de ruimte kindvriendelijk kan worden ingericht. Wel valt op dat posters, een bankje met kussens en kleurrijke muren het vaakst naar voren worden geschoven als oplossing. Eén rechter stelt voor om gebruik te maken van comfortabele fauteuils in plaats van een tafel met stoelen. Een andere rechter stelt voor om kindvriendelijke, kleurrijke tekeningen of inspirerende, hoopvolle, optimistische teksten aan de muur te hangen rekening houdend met elke leeftijdscategorie.

Tabel:

Posters	12
Bankje met kussens	9
Spelletjes	4
Knuffels	4
Kleurpotloden en papier	5
Kleurrijke muren	9
Andere	2

Vraag 10. Hoort u een kind ook via videoconferentie?

92% of zeventig van de bevroagde familierechters geven aan *nooit* met het kind te spreken via een videoconferentie. 5% of twee rechters doen dit *zelden*. Hiervoor worden verschillende redenen aangegeven. De meest voorkomende redenen zijn 1) bezorgdheid over de interactie met het kind die als onpersoonlijk wordt ervaren en waardoor non-verbale communicatie verloren gaat (8x) en 2) de potentiële aanwezigheid van meeluisterende of -kijkende derden (bv. ouders) (15x). Daarnaast wordt ook melding gemaakt van technische problemen die een vlot verloop van het onderhoud kunnen bemoeilijken (1x), het feit dat kinderen sneller afgeleid kunnen zijn (1x), en van praktische problemen die kunnen ontstaan wanneer het kind zich in een niet-neutrale ruimte bevindt (3x). Zo vraagt een rechter zich af of dan met het kind moet worden gesproken bij vader/meemoeder of bij moeder thuis? Videoconferenties verslechteren volgens deze rechter dan ook de positie van het kind aangezien ze voer voor discussie tussen de ouders vormen.

Vier rechters geven aan dat een videoconferentie wel nuttig kan zijn als *ultimum remedium*, met name wanneer het kind in het buitenland verblijft of er een totale lockdown heerst ingevolge de coronacrisis, al wordt ook dan benadrukt dat het kind zich in een neutrale ruimte (bv. school) dient te bevinden. Eén van die rechters stelt zelfs uitdrukkelijk: *'Het gegeven dat tijdens de totale lockdown er geen kinderen zijn gehoord, vindt mijn ambt onaanvaardbaar en strijdig met de rechten en de belangen van het kind.'*

Tabel:

Altijd	0
Soms	0
Zelden	2
Nooit	37
Onduidelijk of geen antwoord	1
TOTAAL	40

Diagram:

ii. TIJDSTIP

Vraag 11a. Is er een bepaalde weekdag waarop u verkiest het kind te horen?

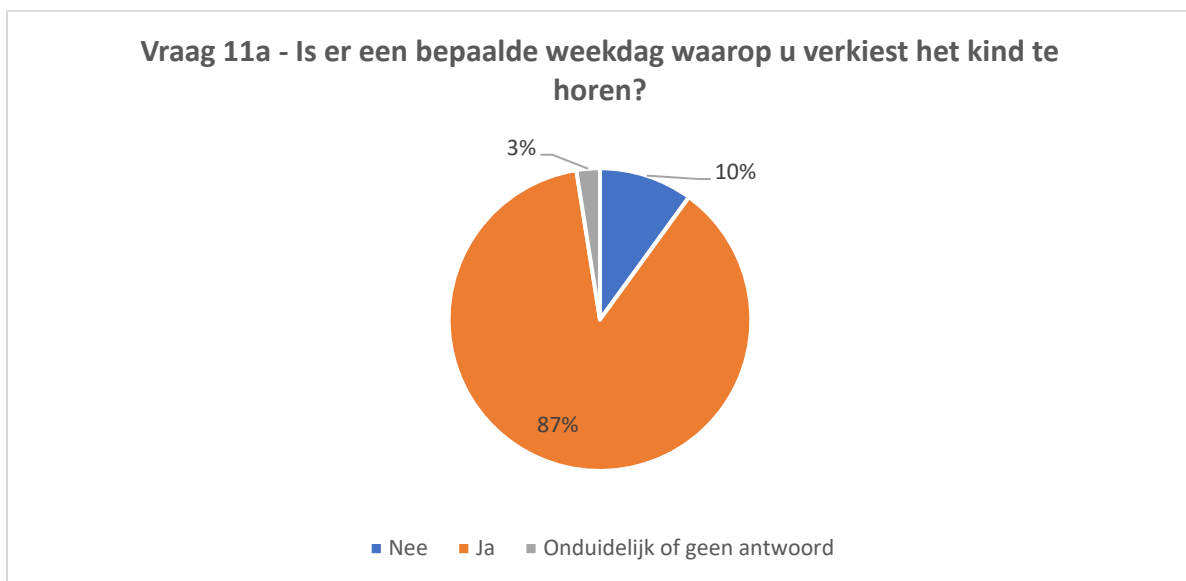
Een grote meerderheid van de rechters verkiest het kind te horen op een specifieke weekdag (35x; 87%). Het gaat dan voornamelijk om woensdagnamiddag omdat kinderen dan geen lessen missen en zo ook onnodig schoolverzuim wordt vermeden (23x). Vier rechters geven daarentegen aan uitdrukkelijk deze dag te vermijden, precies om ervoor te zorgen dat het kind geen vrije dag of hobby's

moet opofferen. Andere rechters kiezen een dag in functie van de beschikbaarheid van de ruimte waar het kind wordt gehoord (3x) of in functie van de eigen zittingsagenda (6x).

Tabel:

Nee	4
Ja	35
Onduidelijk of geen antwoord	1
TOTAAL	40

Diagram:

iii. TOGA

Vraag 12. Hoort u het kind in toga?

Alle familierechters die deze vraag hebben beantwoord geven aan de toga niet te dragen wanneer zij met het kind spreken (39x; 97%). Uit hun toelichting blijkt dat zij van oordeel zijn dat een toga de afstand vergroot, intimiderend werkt en zodoende contraproductief is voor het verloop van het onderhoud (24x). Door het dragen van burgerkledij beogen zij het kind gerust te stellen en een normale omgeving te creëren waarbinnen een informeel onderhoud kan plaatsvinden. Eén rechter verwoordt de taak van de rechter zelfs als volgt: *'Het kind wordt nooit in toga gehoord. Het horen van een kind is zoveel meer dan enkel in de hoedanigheid van rechter optreden: een luisterend oor bieden, een complimentje geven, een klein woordje van geruststelling of troost uiten dat het uiteindelijk wel allemaal goed zal komen...Het kind moet zoveel mogelijk op zijn/haar gemak zijn. De toga vormt hierbij geen meerwaarde, integendeel.'*

Tabel:

Nee, nooit	39
Ja, altijd	0
Ja, soms	0
Geen antwoord	1
TOTAAL	40

Diagram:

§5. HET ONDERHOUD MET HET KIND

i. DUURTIJD

Vraag 13. Op welk ogenblik in de procedure hoort u het kind in de regel?

Zestien of 40% van de bevroegde familierechters spreekt in de regel *bij aanvang van de procedure* met het kind. Dit is dan zo snel als mogelijk na de neerlegging van het verzoekschrift, dan wel voor, op of na de inleidingszitting.

Zeven familierechters of 17% geven aan het kind te spreken *in de loop van de procedure*. Dit is dan nadat de partijen geconcludeerd hebben (2x), voorafgaand aan de te nemen beslissing (2x) of voor de behandeling ten gronde (3x).

Dertien familierechters (32%) die ofwel bij aanvang ofwel in de loop van de procedure met het kind spreken, en waar het ogenblik van het horen dus *variabel* is, laten hun keuze van verschillende elementen afhangen. Zij lichten dit als volgt toe:

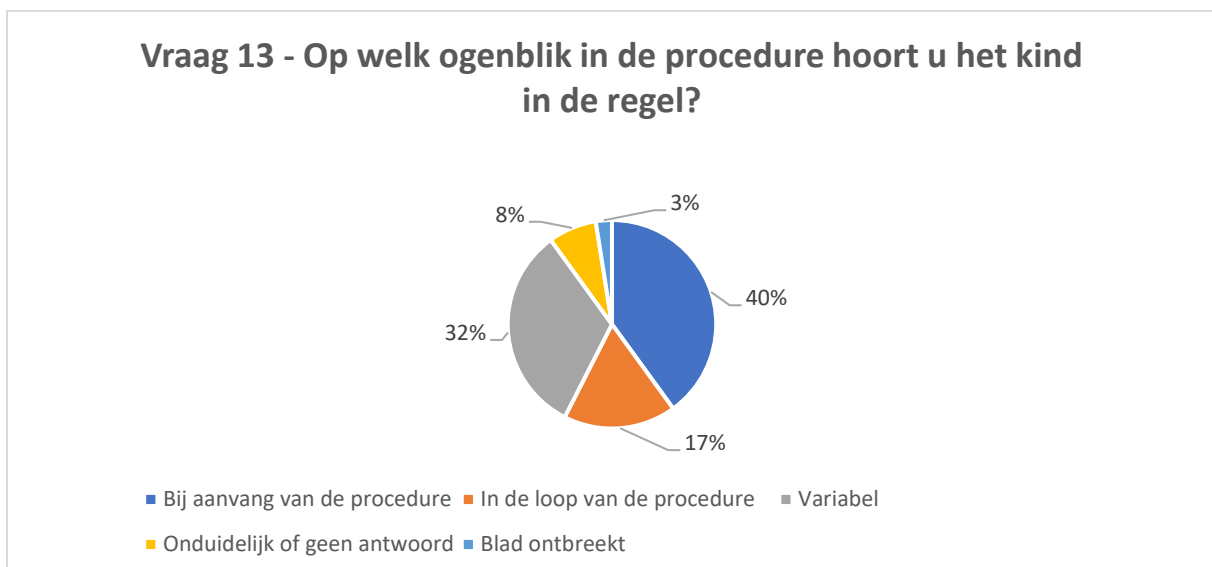
- Geen vaste regel, soms bij aanvang van de procedure, soms tussentijds (sterke variatie) (3x);
- In de regel bij nieuwe zaken (ingeleid of saisine) na de inleiding, soms ook tussentijds naar aanleiding van specifieke problemen of in het kader van een evaluatie (1x), dan wel wanneer het kind intussen twaalf jaar is geworden en de ouders blijvend niet overeenkomen (1x);
- In functie van de aard van het geschil, bijvoorbeeld:
 - o bij geschillen omtrent de schoolkeuze vaak bij aanvang van de procedure en in andere zaken meestal in de loop van de procedure (1x)
 - o bij sommige geschillen na de inleidingszitting, met het oog op het bereiken van een akkoord. In andere geschillen nadat de partijen geconcludeerd hebben (1x)

- Bij aanvang van de procedure of na een onderzoek (1x);
- Nadat de ouders geconcludeerd hebben, en uitzonderlijk bij aanvang van de procedure (1x);
- In functie van de opportuniteit/nut van het onderhoud kan dit op elk ogenblik in de procedure (1x);
- Kort voor de pleidooien (2x), waarbij één rechter aangeeft het kind te horen één week voor de pleidooien 'om de druk maximaal weg te houden en de tijd tussen het horen en de beslissing minimaal te houden om het kind niet in onzekerheid te laten gedurende een lange periode.' Uitzonderlijk spreekt deze rechter met het kind bij aanvang van de procedure op vraag van de ouders en indien zij aangeven een akkoord na te streven na de objectieve vaststelling van de mening van het kind. Een andere rechter spreekt met het kind kort voor de pleidooien om een 'actueel beeld' van de situatie te verkrijgen. Deze rechter hoort eerder uitzonderlijk zestien- of zeventienjarige kinderen bij aanvang van de procedure
- In functie van de hoogdringendheid van het dossier (1x) geeft een rechter aan dat ofwel soms de zaak in voortzetting wordt gesteld om het kind te horen, ofwel soms een tussenvonnis wordt uitgesproken om de situatie voorlopig te regelen zodat nadien met het kind gesproken wordt voor de heropening van de debatten, ofwel soms het kind pas wordt gehoord nadat de sociale studie is afgerond.

Tabel:

Bij aanvang van de procedure	16
In de loop van de procedure	7
Variabel	13
Onduidelijk of geen antwoord	3
Blad ontbreekt	1
TOTAAL	40

Diagram:

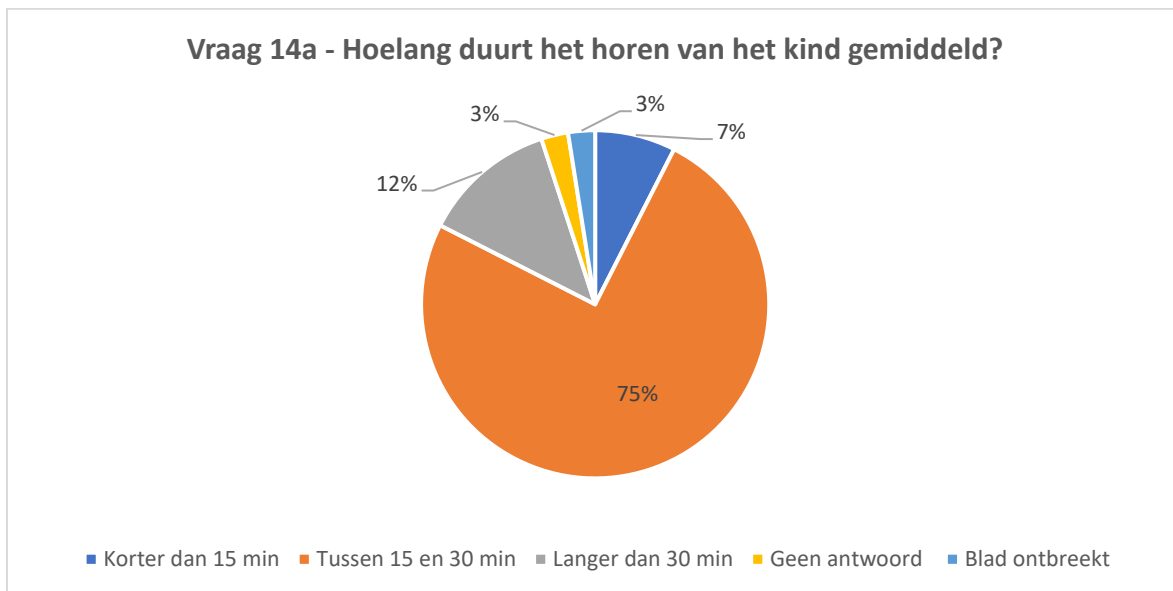
Vraag 14a. Hoelang duurt het horen van het kind gemiddeld?

75% van de bevroegde familierechters (30x) geven aan dat het onderhoud met het kind tussen 15 en 30 minuten duurt. 12% van de familierechters geven aan dat het onderhoud langer dan 30 minuten duurt (5x). 7% geeft aan dat het onderhoud minder dan 15 minuten duurt (3x).

Tabel:

Korter dan 15 min.	3
Tussen 15 en 30 min.	30
Langer dan 30 min.	5
Geen antwoord	1
Blad ontbreekt	1
TOTAAL	40

Diagram:

Vraag 14b. Waarvan hangt de duurtijd van het onderhoud met het kind af?

Zesentwintig familierechters geven aan dat de duurtijd van het onderhoud met het kind in belangrijke mate wordt bepaald door het kind zelf, diens persoonlijkheid en diens bereidheid om al dan niet uitgebreid een onderhoud te willen voeren. Daarnaast wordt ook verwezen naar de complexiteit van het dossier (17x), zoals onder andere de verhoudingen tussen het kind en elk van zijn ouders, en de evolutie en/of relevantie van het onderhoud (5x). Sommige familierechters wijzen er ook op dat de duurtijd van het onderhoud mede wordt bepaald door de duurtijd van de introductie waarbij de rechter verschillende vragen stelt over school, hobby's, en dergelijk meer.

Tabel:

Het kind zelf	26
Complexiteit van het dossier	17
Het onderhoud als dusdanig	5
Geen antwoord	5
Blad ontbreekt	1

ii. MEERDERE BROERS OF ZUSSEN VAN HETZELFDE GEZIN

De wetgever heeft in artikel 1004/1 Ger.W. niet uitdrukkelijk bepaald of elk kind van het gezin apart door de familierechter moet worden gehoord, dan wel of de rechter twee of meer kinderen van het gezin samen kan horen.²⁰

Vraag 15. Hoort u broers of zussen van hetzelfde gezin samen of apart?

Uit het onderzoek blijkt dat 72% van de bevroegde familierechters broers en zussen van hetzelfde gezin *in alle gevallen apart* hoort (29x). 20% geeft aan *in de meeste gevallen* de kinderen *apart* te horen (8x). Eén familierechter geeft aan de kinderen zelf te vragen wat zij willen: samen of afzonderlijk.

Ter ondersteuning van de keuze om ieder kind apart te spreken en niet samen met diens broers en zussen, worden de volgende argumenten ingeroepen:

- Vermijden van beïnvloeding (13x);
- Het meer vrijuit kunnen spreken en de mogelijkheid om verschillende invalshoeken te horen (7x);
- Een verschillende beleving in hoofde van de kinderen (5x);
- Het recht van het kind om apart te worden gehoord (3x).

Enkele familierechters geven aan broers en zussen samen te horen in de volgende gevallen (5x):

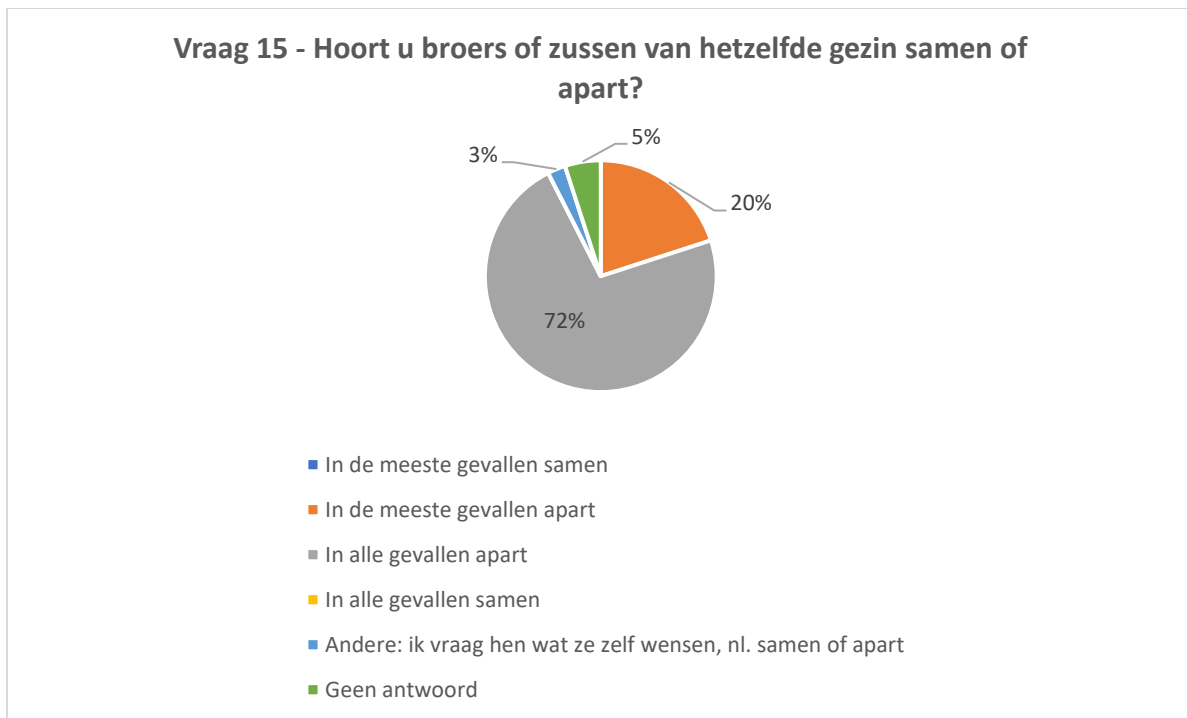
- (Jonge) kinderen verzoeken om samen te worden gehoord omdat ze bijvoorbeeld makkelijker spreken in aanwezigheid van hun broer of zus;
- Een uitdrukkelijke reden wordt daartoe aangegeven.

Tabel:

In de meeste gevallen samen	0
In de meeste gevallen apart	8
In alle gevallen apart	29
In alle gevallen samen	0
Andere: ik vraag hen wat ze zelf wensen, nl. samen of apart	1
Geen antwoord	2
TOTAAL	40

²⁰ Zie o.a. P. SENAEVE, "Het hoorrecht van de minderjarige voor de familierechter", 14 januari 2021, *onuitg.*, p. 21.

Diagram:

Vraag 16. Indien u broers of zussen van hetzelfde gezin apart hoort, in welke volgorde doet u dit dan?

Bijna de helft van de bevroagde familierechters (45%) geeft aan dat zij de keuze aan de kinderen zelf laten. Zo bijvoorbeeld merkt een familierechter op: *'Ik heb niet echt een voorkeur voor wat betreft de volgorde. Het is al gebeurd dat ik met de jongste in de rij ben gestart. Het is ook al voorgevallen dat dit de oudste of de middelste was. Als de kinderen zich maar goed voelen bij de gehanteerde volgorde, is het voor mij ok.'*

Eén vierde van de bevroagde familierechters (22%) geeft aan gebruik te maken van een vast stramien, waarbij als vast stramien wordt aangegeven:

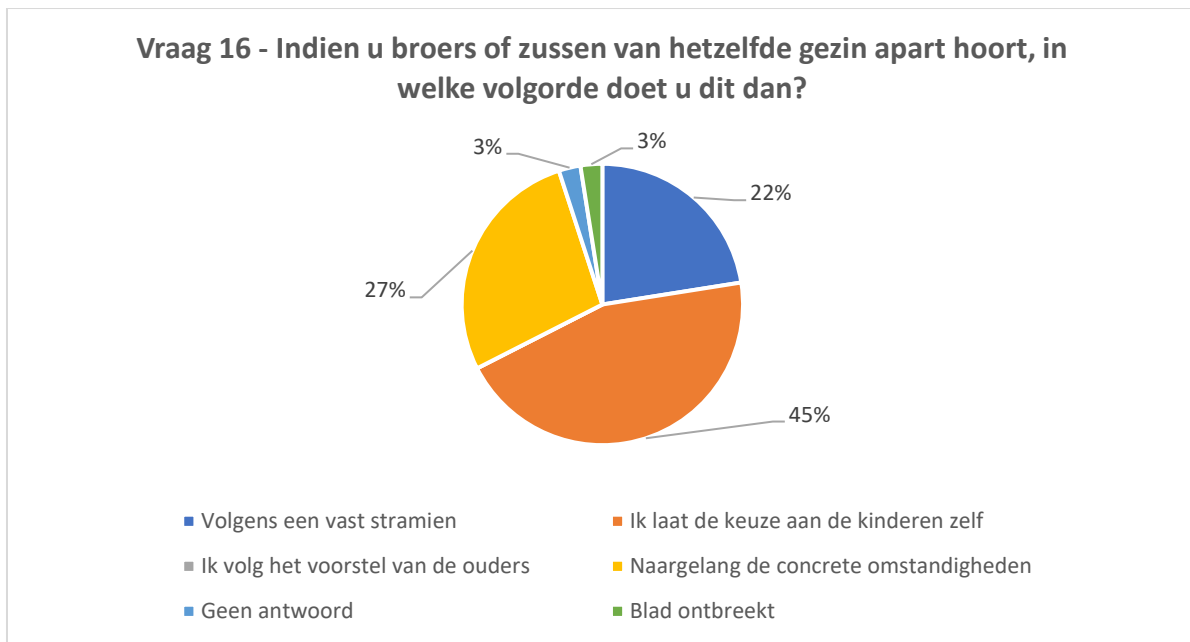
- De oudste eerst (8x);
- De jongste eerst (1x);
- Bij gebrek aan een door de kinderen zelf gemaakte keuze, *'ladies first en als er geen lady is eerst de oudste'* (1x).

Ten slotte laat ongeveer 27% van de bevroagde familierechters zijn keuze bepalen door de concrete omstandigheden van het geval (11x).

Tabel:

Volgens een vast stramien	9
Ik laat de keuze aan de kinderen zelf	18
Ik volg het voorstel van de ouders	0
Naargelang de concrete omstandigheden	11
Geen antwoord	1
Blad ontbreekt	1
TOTAAL	40

Diagram:

iii. AANWEZIGE DERDEN

a. Griffier

Artikel 1004/1, §5, eerste lid *in fine* Ger.W. bepaalt dat, tenzij de rechter hier bij een met redenen omklede beslissing van afwijkt, het onderhoud plaatsvindt buiten de aanwezigheid van wie ook. Sluit die bepaling uit dat ook de griffier van de rechter aanwezig is bij het onderhoud met het kind en op aanwijzing van de rechter het verslag van het onderhoud redigeert en mee ondertekent? In de rechtsleer wordt overwegend aangenomen dat de griffier wel degelijk aanwezig kan zijn tijdens het onderhoud met het kind.²¹

Vraag 17. Hoort u het kind alleen of in aanwezigheid van een griffier?

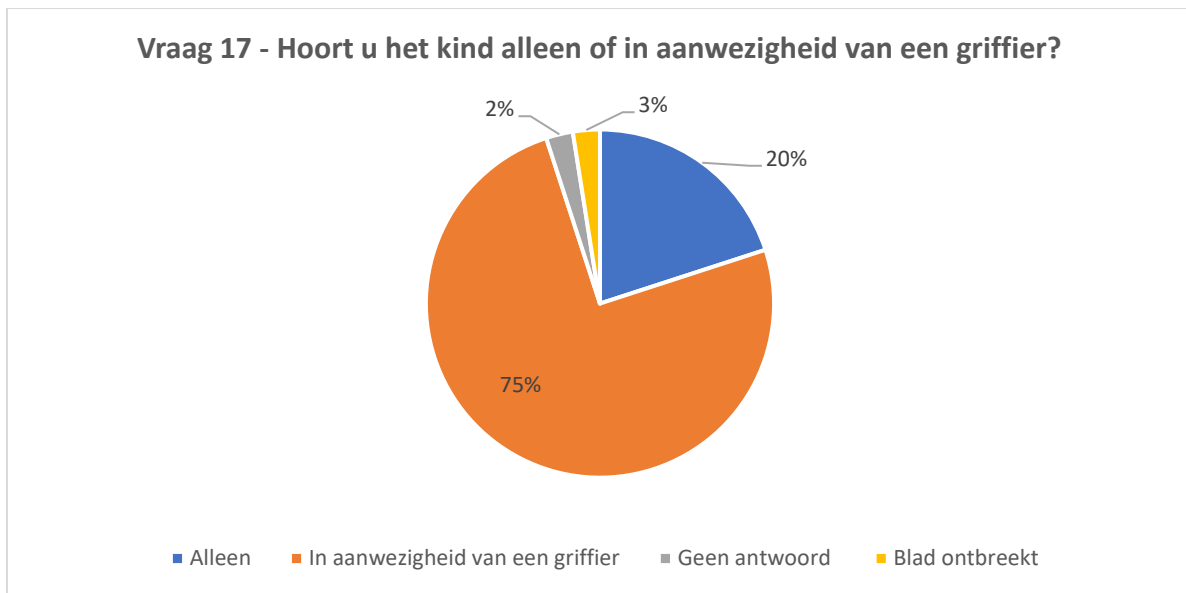
Uit de bevraging blijkt dat drie vierde van de veertig familierechters het kind horen in aanwezigheid van een griffier (30x). Ter ondersteuning van de aanwezigheid van de griffier tijdens het onderhoud met het kind wordt verwezen naar een ‘wettelijke verplichting’ daartoe en het feit dat dit nodig is voor een goede redactie van het verslag. Een vijfde van de bevragede familierechters geeft daarentegen aan het kind alleen en dus buiten aanwezigheid van de griffier te horen (8x).

Tabel:

Alleen	8
In aanwezigheid van een griffier	30
Geen antwoord	1
Blad ontbreekt	1
TOTAAL	40

²¹ Zie o.a. P. SENAËVE, “Het hoorrecht van de minderjarige voor de familierechter”, 14 januari 2021, onuitg., p 18-19.

Diagram:

b. Vertrouwenspersoon

In de rechtsleer wordt op grond van artikel 1004/1, §5, eerste lid Ger.W. aangenomen dat de familierechtbank in uitzonderlijke omstandigheden kan toelaten dat het kind bij het horen wordt vergezeld door een derde/vertrouwenspersoon. Dit kan op verzoek van een ouder, van het kind zelf of zelfs ambtshalve. De familierechter moet dan wel een beschikking vellen met uitdrukkelijke motivatie waarom de aanwezigheid van een derde bij het verhoor uitzonderlijk is toegestaan.²²

Vraag 18a. Heeft u zelf al het initiatief genomen om een persoon uit te nodigen als vertrouwenspersoon aanwezig te zijn?

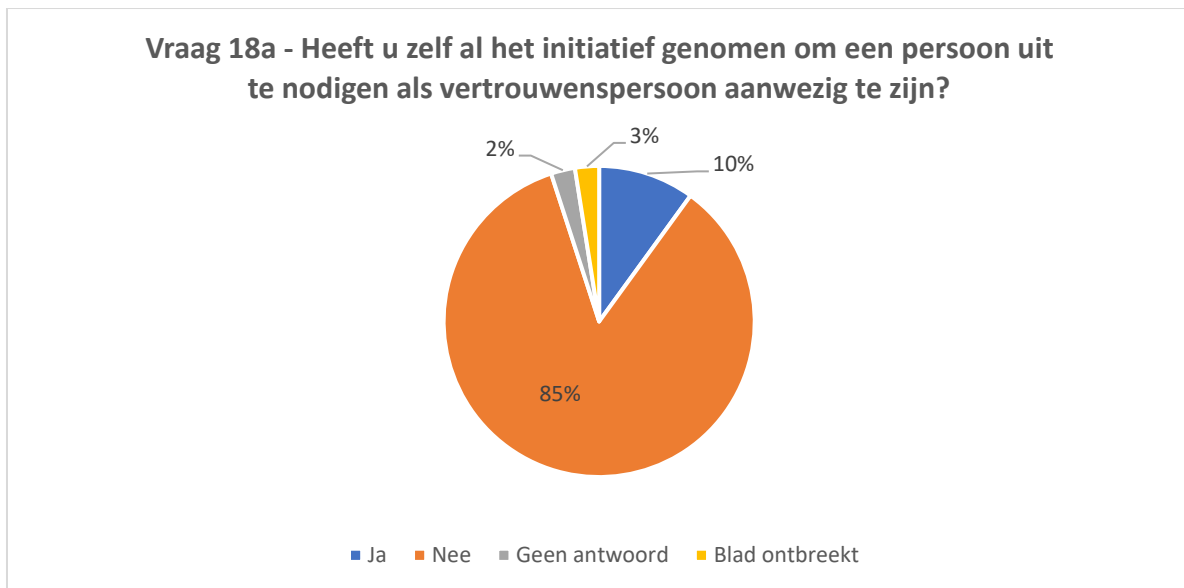
De overgrote meerderheid van de bevroagde familierechters (34x; 85%) heeft zelf nog niet het initiatief genomen om een persoon als vertrouwenspersoon uit te nodigen. Eén van hen geeft daarbij – weliswaar ten onrechte - aan zich te willen houden aan de regels van de wet. Een minderheid van vier rechters (10%) heeft wel al zelf een persoon uitgenodigd om als vertrouwenspersoon aanwezig te zijn tijdens het onderhoud.

Tabel:

Ja	4
Nee	34
Geen antwoord	1
Blad ontbreekt	1
TOTAAL	40

²² Zie o.a. P. SENAËVE, "Het hoorrecht van de minderjarige voor de familierechter", 14 januari 2021, onuitg., p. 20.

Diagram:

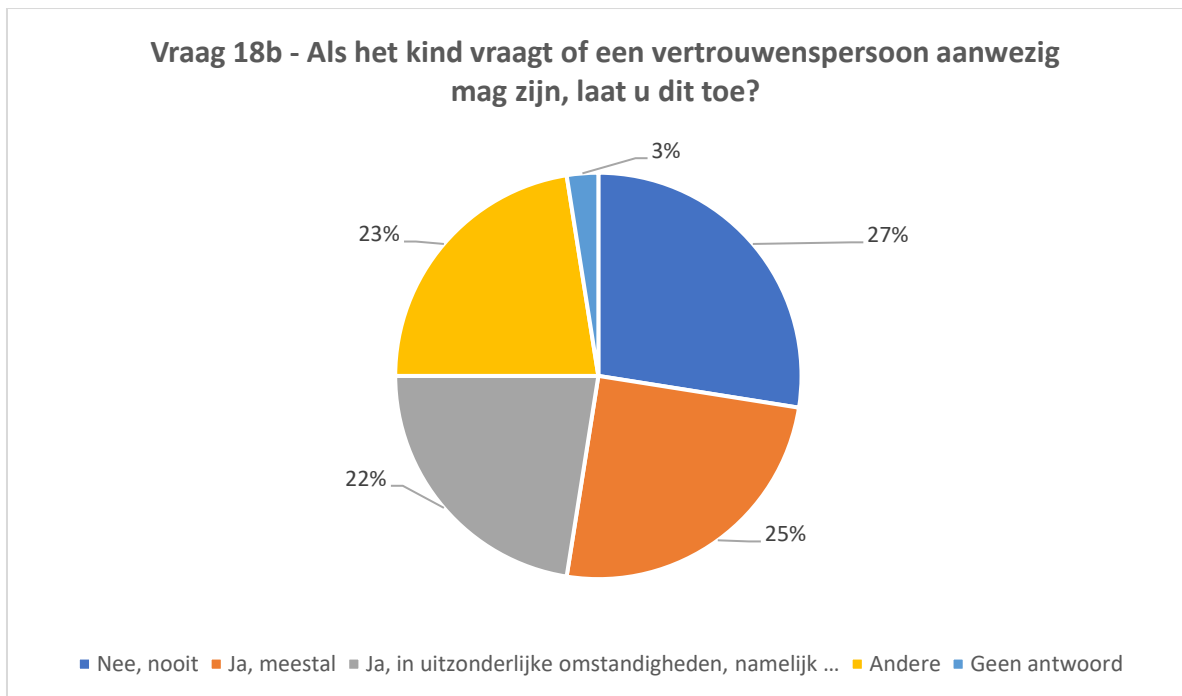
Vraag 18b. Als het kind vraagt of een vertrouwenspersoon aanwezig mag zijn, laat u dit toe?

Bijna de helft van de bevroagde familierechters (19x; 47%) geeft aan op verzoek van het kind *meestal* of *in uitzonderlijke omstandigheden* een vertrouwenspersoon toe te laten tijdens het onderhoud. Eén rechter die *meestal* een vertrouwenspersoon laat aanwezig zijn, verduidelijkt dat het dan gaat om een begeleider van de school of de voorziening waar het kind verblijft, en zeker niet om een jeugdadvocaat. Onder *uitzonderlijke omstandigheden* wordt onder andere begrepen: bepaalde psychische, mentale en/of fysieke beperkingen in hoofde van het kind (7x), alsook de omstandigheid dat het kind enkel een vreemde taal spreekt (1x) of handgebarentaal hanteert (1x) die de rechter niet machtig is. Ruim een vierde van de bevroagde familierechters geeft evenwel aan een vertrouwenspersoon *nooit* toe te laten tijdens zijn onderhoud met het kind (11x; 27%). Onder 'Andere' geven acht familierechters aan deze vraag nog nooit te hebben ontvangen en één familierechter dat het antwoord op deze vraag afhankelijk is van wie de vertrouwenspersoon is en in welke relatie hij of zij tot het kind staat. Deze rechter geeft aan eerst de kandidaat-vertrouwenspersoon te bevroagen om diens relatie met het kind na te gaan.

Tabel:

Nee, nooit	11
Ja, meestal	10
Ja, in uitzonderlijke omstandigheden, namelijk...	9
Andere	9
Geen antwoord	1
TOTAAL	40

Diagram:

Vraag 18c. Indien u de vorige vragen positief heeft beantwoord, welke vertrouwenspersoon heeft u al toegelaten?

Zoals uit de tabel blijkt komen in de praktijk verschillende personen als vertrouwenspersoon in aanmerking.

Tabel:

Psycholoog	9
Jeugdadvocaat	5
Familielid	5
Tolk	5
Leerkracht	11
Iemand anders	5
Geen antwoord / Niet van toepassing	18

Onder 'Familielid' wordt aangegeven:

- Ouder bij een kind met een beperking, met betrekking tot de veiligheid en rust van het kind. De ouder mocht niets zeggen of verduidelijken (1x);
- Oudere broer of zus (1x);
- in de andere gevallen niet nader gespecificeerd.

Onder 'Iemand anders' wordt aangegeven:

- Doventolk (1x);
- Begeleider in een instelling of voorziening (3x);
- Vaste begeleider van het kind (1x).

c. Tolk

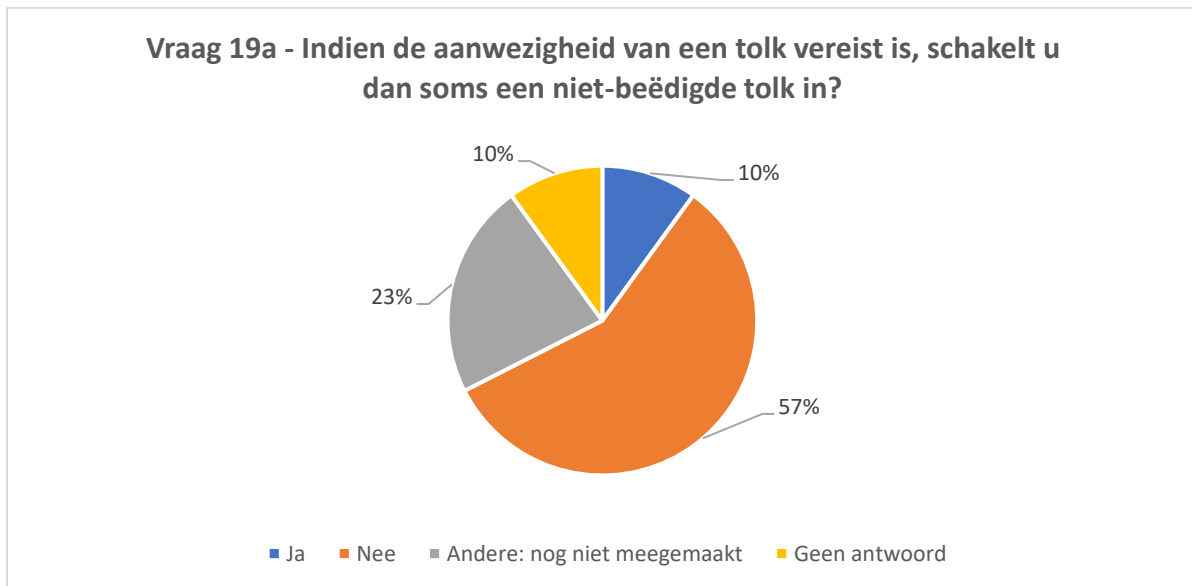
Vraag 19a. Indien de aanwezigheid van een tolk vereist is, schakelt u dan soms een niet-beëdigde tolk in?

Ruim de helft van de bevroagde familierechters geven aan nooit een niet-beëdigde tolk in te schakelen (23x; 57%). Ruim een vijfde geeft aan dit nog niet meegemaakt te hebben (9x; 23%), waarbij één van die rechters verduidelijkt dat hij uitsluitend een beëdigde tolk zou toelaten.

Tabel:

Ja	4
Nee	23
Andere: nog niet meegemaakt	9
Geen antwoord	4
TOTAAL	40

Diagram:

Vraag 19b. Indien u de vorige vraag positief heeft beantwoord, wie treedt in dit geval op als tolk?

In de gevallen waarbij werd aangegeven dat al eens een niet-beëdigde tolk werd ingeschakeld, werden de volgende voorbeelden aangegeven:

- Een familielid (bleek achteraf);
- Iemand van de griffie die het Frans machtig is;
- De magistraat zelf: *'spreek zelf de taal als ik die machtig ben: Frans, Engels, Duits en Spaans'* en *'Kinderen die Frans spreken, hoor ik zelf in het Frans'*.

iv. VERLOOP

Vraag 20a. Wat deelt u aan het kind mee bij aanvang van het onderhoud? Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

De helft van de bevroegde familierechters (20x) geeft aan alle aspecten opgesomd in de vragenlijst bij aanvang van het onderhoud met het kind mee te delen:

- de rol van de rechter;
- de rol van de griffier;
- informatie over het verslag;
- het recht om te zwijgen;
- de gevolgen van het onderhoud;
- het feit dat de ouders kennis zullen krijgen van de inhoud van het verslag en dat dient aangeduid als er vertrouwelijke gegevens worden gezegd;
- Andere

Andere familierechters geven aan enkele elementen bij aanvang van het onderhoud *niet* mee te delen, zoals:

- de rol van de rechter en de rol van de griffier (1x);
- de rol van de griffier (5x);
- de rol van de griffier, het recht om te zwijgen en de gevolgen van het onderhoud (3x);
- de rol van de griffier en de gevolgen van het onderhoud (1x);
- het recht om te zwijgen en de gevolgen van het onderhoud (1x);
- het recht om te zwijgen (2x);
- de gevolgen van het onderhoud (2x);
- de rol van de rechter, de rol van de griffier, informatie over het verslag, het recht om te zwijgen en de gevolgen van het onderhoud (1x).

Eén familierechter geeft aan dat bovenvermelde elementen reeds werden meegegeven aan het kind middels het informatieformulier. Op het einde van het onderhoud herinnert deze familierechter hier nog eens aan.

In de toelichting bij 'Andere' wordt onder andere gewezen op:

- De boodschap dat het kind vrijuit kan spreken en dat het belangrijk is om de rechter te vertellen wat het kind denkt en voelt en niet wat anderen, bijvoorbeeld de ouders, graag zouden horen (5x);
- De boodschap dat ook zaken kunnen worden verteld die ze niet wensen genoteerd te zien in het verslag en dit ook kunnen signaleren (5x);
- De boodschap dat de rechter finaal de beslissing zal nemen, rekening houdend met alle belangen (5x);
- Elementen die het kind op zijn gemak moeten stellen, zoals '*wat studeert het kind, hobby's...enz'*'; '*ik zeg dat het geen examen is en dat er geen slechte antwoorden kunnen gegeven worden'* (2x).

Vraag 20b. Deelt u tijdens het onderhoud mee aan het kind dat het niet moet kiezen tussen beide ouders?

65% of zesentwintig van de bevroegde familierechters geeft aan expliciet of impliciet tijdens het onderhoud mee te delen aan het kind dat het niet moet kiezen tussen beide ouders. Een van deze rechters verduidelijkt dit enkel te doen '*als ik de indruk krijg dat het kind dit denkt'*. Een andere rechter deelt dit niet expliciet mee, maar tracht dit op te vangen door bij aanvang van het onderhoud te verduidelijken dat het kind niet de last van de beslissing draagt. 32% of dertien van de bevroegde familierechters delen tijdens het onderhoud met het kind *niet* mee dat het niet moet kiezen tussen zijn beide ouders.

Tabel:

Ja	26
Nee	13
Geen antwoord	1
TOTAAL	40

Diagram:

Vraag 21. Moet u soms uit noodzaak suggestieve vragen stellen om informatie uit het onderhoud te kunnen halen?

Kunt u toelichten aub en voorbeelden van suggestieve vragen geven?

Meer dan de helft van de familierechters geeft aan *soms* uit noodzaak suggestieve vragen aan het kind te stellen om relevante informatie uit het onderhoud te kunnen distilleren (23x; 57%). Uit de toelichting blijkt dat die suggestieve vragen vooral betrekking hebben op incidenten/problematieken die uit het dossier blijken en waarover het kind niet spontaan vertelt:

- Alcohol- en drugsproblematiek in hoofde van een of beide ouders (bijvoorbeeld: *'drinkt papa soms een pintje? Hoe gaat het met mama na haar opname?'*);
- Psychische problemen in hoofde van een of beide ouders;
- Intrafamiliaal geweld;
- Beweerde desinteresse van een ouder voor het kind: *'veel supporters gehad bij de match?'*;
- Voortdurend zwartmaken van een ouder: *'wie is mee het rapport gaan halen? met wie ben je vandaag?'*

Soms dienen suggestieve vragen ook ter verificatie van andere beweringen in het dossier; zoals bijvoorbeeld *'klopt het dat bijvoorbeeld papa/mama 's avonds soms laat thuis is, wel eens roept, ...?'*; *'Vb. het is misschien moeilijk om dingen over een (stief)ouder te zeggen die niet zo positief zijn? Je wil misschien geen kwaad spreken over je ouder(s)?'* en *'Heeft een van je ouders soms problemen met alcohol?'*. Soms worden ook suggestieve vragen gesteld om de mening van het kind te kennen: *'Bedoel je dan dat je een betere band hebt met mama/papa?'*, *'Wil jij zoals je vader vraagt een week-weekregeling?'* en *'Ik lees in het dossier dat je papa of mama schrijft dat... Hoe ervaar jij dat?'*.

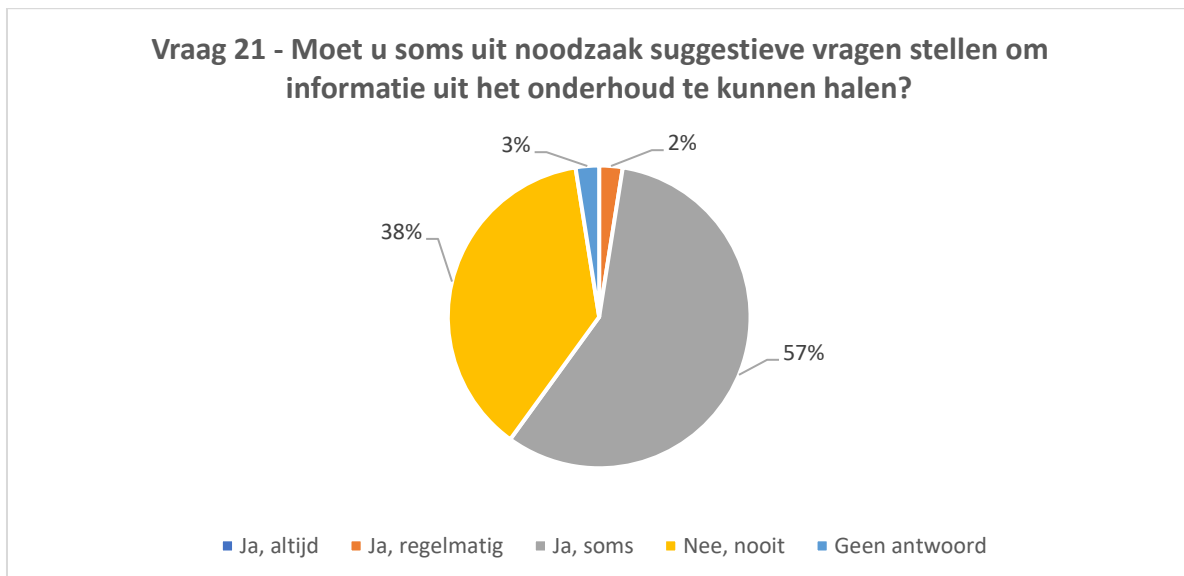
38% of vijftien familierechters geeft evenwel aan *nooit* suggestieve vragen te stellen. Ter ondersteuning hiervan wordt onder andere aangehaald:

- Het is het verhaal van het kind;
- Te gevaarlijk om het kind te beïnvloeden;
- Open vragen leiden tot eerlijkere (soms vermomde) antwoorden;
- De waarachtigheid van de antwoorden op suggestieve vragen moet ernstig in twijfel worden getrokken en hebben dus geen bewijswaarde.

Tabel:

Ja, altijd	0
Ja, regelmatig	1
Ja, soms	23
Nee, nooit	15
Geen antwoord	1
TOTAAL	40

Diagram:

§6. VERSLAG

Overeenkomstig de wet maakt de familierechter een *verslag* van het onderhoud op dat weergeeft wat het kind heeft gezegd (art. 1004/1, §5, tweede lid Ger.W.). Gelet op de terminologie waarbij werd gechopt voor ‘verslag’ en niet voor ‘proces-verbaal’, wordt aangenomen dat de familierechter niet verplicht is om alle relevante zaken die het kind hem meegedeeld heeft *letterlijk* weer te geven. Het volstaat een waarheidsgetrouwe samenvatting te maken.²³

²³ Zie o.a. P. SENAËVE, “Het hoorrecht van de minderjarige voor de familierechter”, 14 januari 2021, onuitg., p. 21-22.

Vraag 22. Hoe ziet uw verslag eruit?

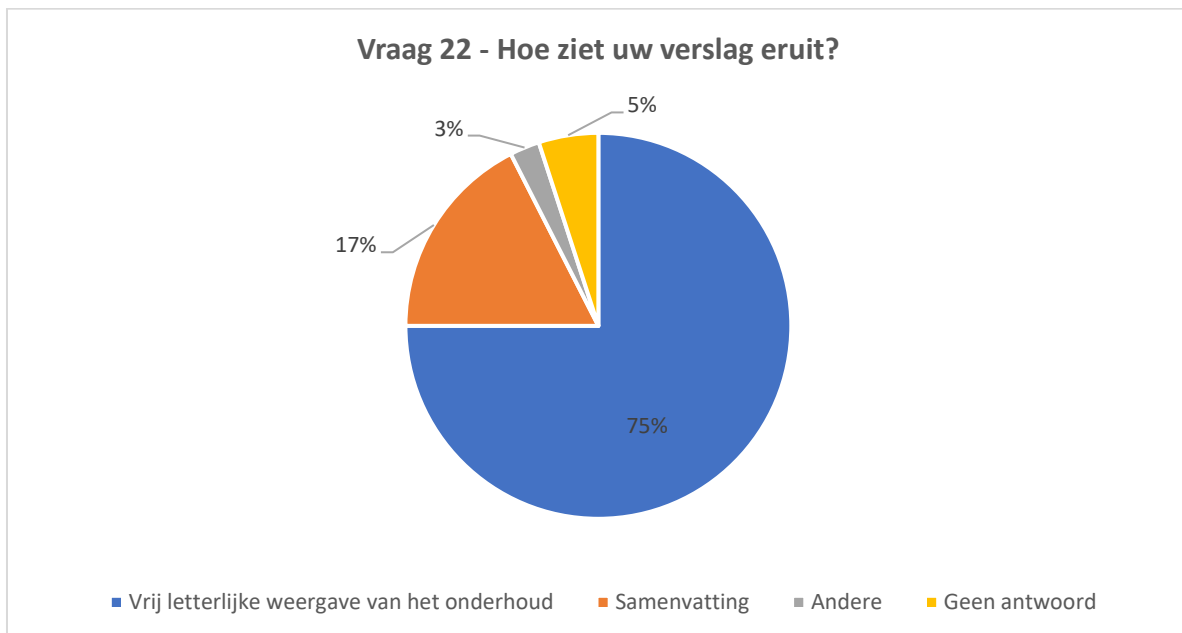
Uit de bevraging blijkt dat 75% of dertig van de bevroagde familierechters opteert voor een vrij letterlijke weergave van het onderhoud, terwijl 17% of zeven van de bevroagde familierechters een samenvatting van het onderhoud opmaakt.

In hun toelichting merken enkele familierechters op dat bij het voorlezen van het verslag het kind finaal beslist wat er wel of niet in het verslag mag worden opgenomen (3x). Verder verduidelijkt één familierechter dat hij het verslag in eigen bewoordingen opstelt, en dit in de derde vorm enkelvoud. De ik-vorm hanteert die rechter alleen als hij zelf een specifieke vraag heeft gesteld. Eén andere rechter overweegt dan weer uitdrukkelijk in de samenvatting zoveel mogelijk de letterlijke bewoordingen van het kind te gebruiken. De familierechter die 'Andere' aanvinkt, bedoelt hiermee: 'Een samenvatting waarbij soms echter bepaalde verklaringen in functie van hun belangrijkheid wel letterlijk worden weergegeven'.

Tabel:

Vrij letterlijke weergave van het onderhoud	30
Samenvatting	7
Andere	1
Geen antwoord	2
TOTAAL	40

Diagram:

Vraag 23. Welk gevolg geeft u aan het verzoek van het kind om een onderhoud te laten plaatsvinden maar hiervan geen verslag op te maken?

Soms komt het voor dat een kind voorafgaand aan het onderhoud verklaart niet te willen dat wat hij zegt tijdens het onderhoud door (een van) zijn ouders gelezen kan worden. In rechtspraak en rechtsleer worden in dit verband drie stellingen verdedigd: 1) het onderhoud beëindigen;²⁴ 2) het onderhoud verderzetten en de verklaringen weglaten²⁵ en 3) het onderhoud verderzetten en geen rekening houden met deze verklaringen.²⁶

Uit de bevraging blijkt dat de meeste familierechters (24x; 60%) het onderhoud met het kind verderzetten en vervolgens een verslag opmaken waarin uitsluitend het verzoek van het kind wordt vermeld. Enkele familierechters (5x; 12%) geven aan het onderhoud eveneens verder te zetten, maar *geen verslag* op te stellen (5x). Twee familierechters (5%) geven aan niet met het kind te spreken en die beslissing als dusdanig in het verslag te vermelden. 15 % of zes van de bevroegde rechters koos voor de optie 'Andere' omdat ze nog nooit een dergelijke vraag van een kind hebben ontvangen. Eén rechter koos voor de optie 'Andere' omdat het antwoord varieert naargelang de concrete situatie.

Tabel:

U hoort het kind en u stelt geen verslag op	5
U hoort het kind maar u stelt wel een verslag op waarin uitsluitend het verzoek van het kind wordt gemeld	24
U hoort het kind niet en u vermeldt deze beslissing in het verslag	2
U hoort het kind niet en u stelt geen verslag op	0
Andere	7
Geen antwoord	2
TOTAAL	40

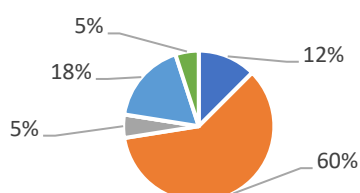
Diagram:

²⁴ Zie o.a. P. SENAEVE, "Het hoorrecht van de minderjarige voor de familierechter", 14 januari 2021, onuitg., p. 22.

²⁵ E. MERCKX, "Vertrouwelijke informatie bij het horen van minderjarigen in zaken van gezag en verblijf of contact: schending van de rechten van verdediging of in het belang van het kind?" (noot bij Famrb. Antwerpen [afd. Antwerpen] 19 februari 2019), *T.Fam.* 2019, 203-213.

²⁶ Famrb. Antwerpen [afd. Antwerpen] 19 februari 2019, *T.Fam.* 2019, 202.

Vraag 23 - Welk gevolg geeft u aan het verzoek van het kind om een onderhoud te laten plaatsvinden maar hiervan geen verslag op te maken?

- U hoort het kind en u stelt geen verslag op
- U hoort het kind maar u stelt wel een verslag op waarin uitsluitend het verzoek van het kind wordt gemeld
- U hoort het kind niet en u vermeldt deze beslissing in het verslag
- U hoort het kind niet en u stelt geen verslag op
- Andere
- Geen antwoord

Vraag 24. Hoe informeert u het kind over de inhoud van het verslag en gaat u na of het verslag de mening van het kind verwoordt?

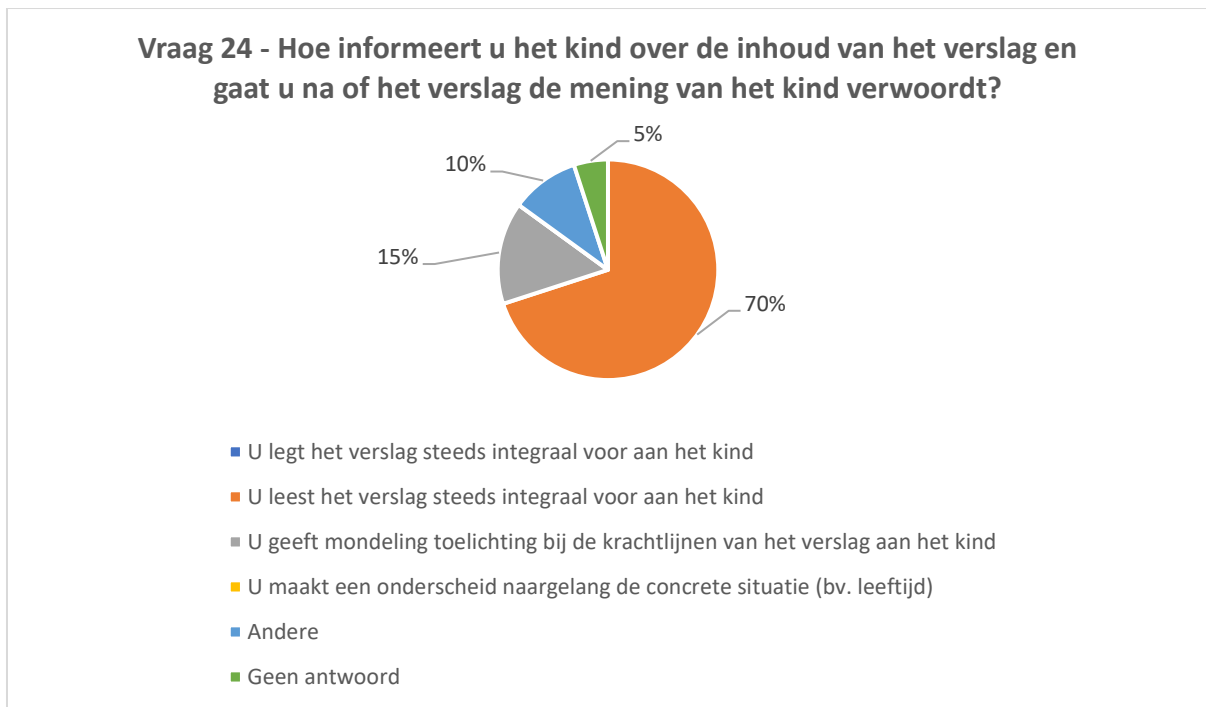
Krachtens de wet informeert de rechter het kind over de inhoud van het verslag en gaat hij na of het verslag de mening van het kind verwoordt (art. 1004/1, §5, tweede lid *in fine* Ger.W). De wet verduidelijkt niet op welke wijze dit moet gebeuren. De meeste familierechters voldoen aan die verplichting door het verslag integraal voor te lezen aan het kind (28x; 70%). Een minderheid van de familierechters (6x; 15%) geeft mondeling toelichting bij de krachtlijnen van het verslag. Vier familierechters (10%) opteren ten slotte voor een 'andere methode' en expliciteren dit als volgt:

- De keuze wordt aan het kind overgelaten: de rechter leest voor of het kind leest zelf het verslag (1x);
- Combinatie van voorleggen en voorlezen van het verslag (2x);
- Dictee van de samenvatting in aanwezigheid van het kind (1x).

Tabel:

U legt het verslag steeds integraal voor aan het kind	0
U leest het verslag steeds integraal voor aan het kind	28
U geeft mondeling toelichting bij de krachtlijnen van het verslag aan het kind	6
U maakt een onderscheid naargelang de concrete situatie (bv. leeftijd)	0
Andere	4
Geen antwoord	2
TOTAAL	40

Diagram:

Vraag 25. Staat u toe bepaalde passages van het verslag op verzoek van het kind te schrappen of te verbeteren?

In de rechtsleer wordt soms verdedigd dat het verslag weliswaar een samenvatting kan zijn, maar dat die samenvatting wel steeds waarheidsgetrouw moet zijn. Relevante, essentiële elementen van de verklaringen van het kind mogen met andere woorden niet weggelaten worden, en dit zelfs niet wanneer het kind daar zelf op zou aandringen.²⁷

Uit de bevraging blijkt dat een meerderheid van de familierechters hierover anders oordeelt. 85% of vierendertig familierechters staan *altijd* toe bepaalde passages van het verslag op verzoek van het kind te schrappen of te verbeteren. Ter ondersteuning hiervan wordt onder andere aangehaald:

- Het kind moet vertrouwen hebben in de rechter en zich vrij voelen om volledig open kaart te spelen;
- Als de belofte wordt gemaakt dat het kind vrijuit kan spreken en dat enkel zaken zullen opgeschreven worden waar het kind zich goed bij voelt, dan moet die belofte worden nageleefd met als enige grens dat niet iets totaal anders wordt opgeschreven wat niet overeenstemt met het onderhoud;
- De wet legt geen inhoudelijke vereisten aan het verslag op;
- Het kind heeft het recht om gehoord te worden, niet de plicht zodat het kind zelf mag beslissen wat in het verslag wordt vermeld;
- Het is het recht van het kind om gehoord te worden en het is dan ook het recht van het kind om een zin in het verslag te schrappen, wetende dat dit verslag door een ouder kan worden gelezen;
- Het is het verhaal van het kind, dus is het logisch dat het kind het laatste woord heeft;

²⁷ Zie o.a. P. SENAËVE, "Het hoorrecht van de minderjarige voor de familierechter", 14 januari 2021, onuitg., p. 21-22.

- Het kind moet zich goed voelen bij zijn eindverklaring zoals die door de ouders gelezen kan worden. Het kind moet met een goed gevoel hierover naar buiten kunnen gaan;
- Ik probeer eerst uit te leggen dat het belangrijk is om niet te schrappen zodat ik met alles kan rekening houden, maar indien het kind volhoudt, meen ik dat de wens van het kind primeert;
- De bedoeling is dat het verhaal van het kind wordt weergegeven;
- Je kan bij het horen van het kind toch niet nalaten de wil van het kind te respecteren?

Drie familierechters geven aan de geschrapte passages wel voor zichzelf te noteren.

7% of drie familierechters geven aan dit slechts *in bepaalde omstandigheden* toe te staan, namelijk wanneer:

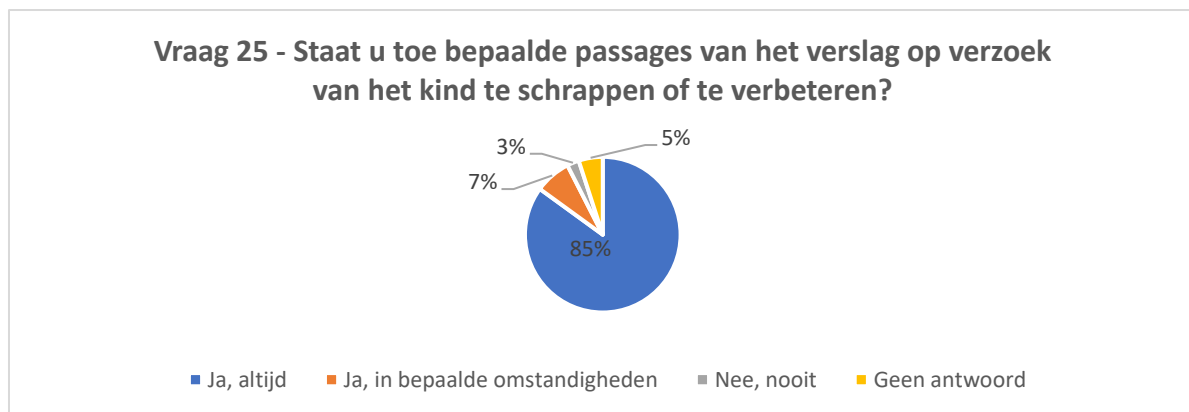
- Een kind vraagt om bepaalde passages eruit te laten om zijn ouders niet te kwetsen;
- Niet relevant en enkel kwetsend voor ouder/kind zonder juridische/feitelijke consequenties.

Slechts één familierechter geeft aan *nooit* toe te staan bepaalde passages van het verslag op verzoek van het kind te schrappen of te verbeteren, met als verantwoording: *'het verslag is van de rechtbank, niet het kind'*.

Tabel:

Ja, altijd	34
Ja, in bepaalde omstandigheden	3
Nee, nooit	1
Geen antwoord	2
TOTAAL	40

Diagram:

Vraag 26. Stelt u op eigen initiatief voor aan het kind om bepaalde passages van het verslag in andere bewoordingen te herformuleren?

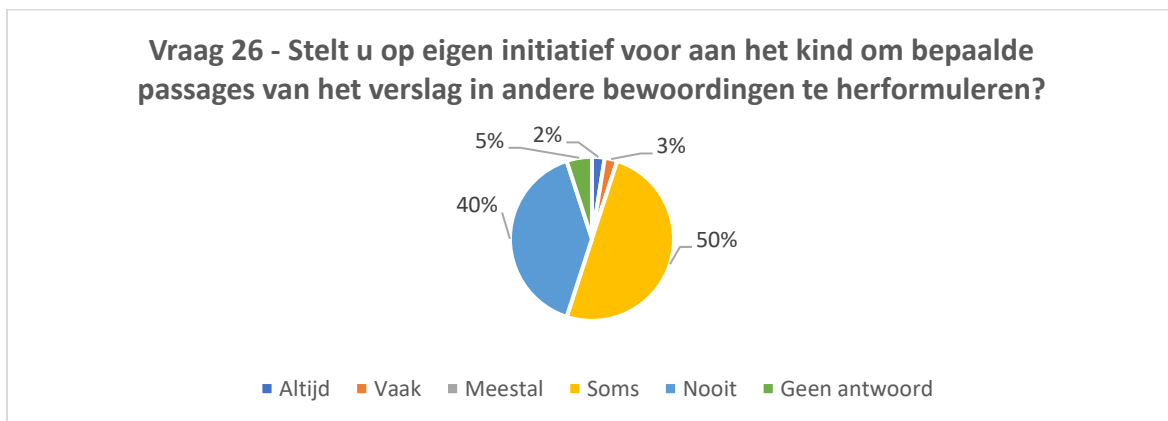
50% van de bevroegde familierechters geeft aan *soms* op eigen initiatief aan het kind voor te stellen om bepaalde passages van het verslag in andere bewoordingen te herformuleren (20x). Drie familierechters vermelden hierbij dat *'soms'* moet worden gelezen als *'zeer zelden'* of *'(zeer) uitzonderlijk'*. Bijvoorbeeld wanneer het kind niet goed uit zijn woorden komt en hij zijn bedoeling niet goed kan overbrengen. 40% van de bevroegde familierechters geeft daarentegen aan *nooit* op eigen initiatief aan het kind voor te stellen om bepaalde passages van het verslag in andere bewoordingen

te herformuleren (16x). Eén van die rechters verduidelijkt dat hij wel al doorgevraagd heeft om een nadere uitleg te ontvangen van bepaalde passages, dit telkens met respect voor de eigen bewoordingen van het kind. Volgens deze rechter kan een herformulering verduidelijkend zijn wanneer er sprake is van (schijnbare) dubbelzinnigheden of onduidelijkheden.

Tabel:

Altijd	1
Vaak	1
Meestal	0
Soms	20
Nooit	16
Geen antwoord	2
TOTAAL	40

Diagram:

Vraag 27a. Bevat uw verslag eigen observaties en bemerkingen?

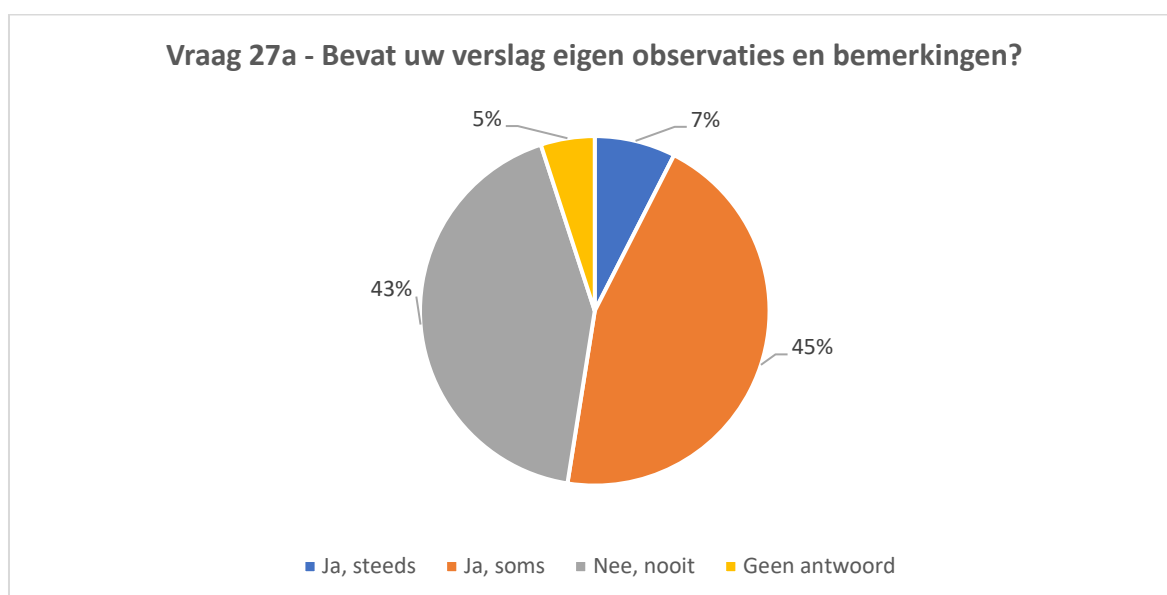
In de rechtsleer wordt aangenomen dat de familierechter in het verslag melding kan maken van bepaalde niet-verbale reacties van het kind, zoals bijvoorbeeld huilen of het feit dat het kind boos is geworden na een bepaalde opmerking van de rechter, maar dat er daarentegen geen plaats is voor het vermelden van gevoelens en interpretaties van de familierechter.²⁸

Uit de bevraging blijkt dat op dit punt grote verdeeldheid bestaat tussen de familierechters. 52 % of eenentwintig van de bevraagde familierechters geven aan dat het verslag *steeds* of *soms* eigen observaties en bemerkingen bevat, terwijl 43% of zeventien rechters aangeven dat dit *nooit* het geval is. Eén van die familierechters merkt daarbij op: *'het verslag moet m.i. de verklaring van het kind weergeven, zonder meer'*.

Tabel:

Ja, steeds	3
Ja, soms	18
Nee, nooit	17
Geen antwoord	2

²⁸ Zie o.a. P. SENAËVE, "Het hoorrecht van de minderjarige voor de familierechter", 14 januari 2021, onuitg., p. 22.

Diagram:**Vraag 27b. Indien u de vorige vraag positief heeft beantwoord, kunt u voorbeelden geven van observaties en bemerkingen die u vermeldt?**

De meeste familierechters die deze vraag hebben beantwoord geven als voorbeeld aan *observaties met betrekking tot niet-verbale reacties van het kind*, zoals het feit dat het kind op een bepaald ogenblik is begonnen te huilen (18x).

Enkele familierechters vermelden ook *eigen interpretaties van het gedrag van het kind*:

- Opmerkingen nopens de geloofwaardigheid/objectiviteit van bepaalde verklaringen, de zichtbare impact van een procedure op een kind, ...;
- Vermelding dat het kind toeklacht of het bijzonder moeilijk heeft met een vraag;
- Vermelding dat het kind bedachtzaam antwoordde (loyaliteit naar beide ouders);
- Vermelding dat het kind zenuwachtig is;
- Vermelding van de intellectuele vermogens van het kind: bv. de rechter stelt vast dat een normaal onderhoud niet mogelijk is en dat het kind enkel op fluisterton ja of nee antwoordt zonder enig verhaal.

Daarnaast worden in het verslag ook *objectieve vaststellingen* opgenomen, zoals:

- Melding van wie het kind vergezelde naar de rechtbank (1x);
- Melding dat de boodschap van het kind zal worden meegedeeld aan de ouders op de zitting, voor zover althans de rechter dit zelf tijdens het onderhoud aan het kind heeft meegedeeld (1x).

Ten slotte merkt één familierechter op dat wanneer tijdens een onderhoud kennis wordt genomen van strafrechtelijk beteugelbare feiten, dit aan het Parket wordt medegedeeld en hiervan melding wordt gemaakt onderaan het verslag.

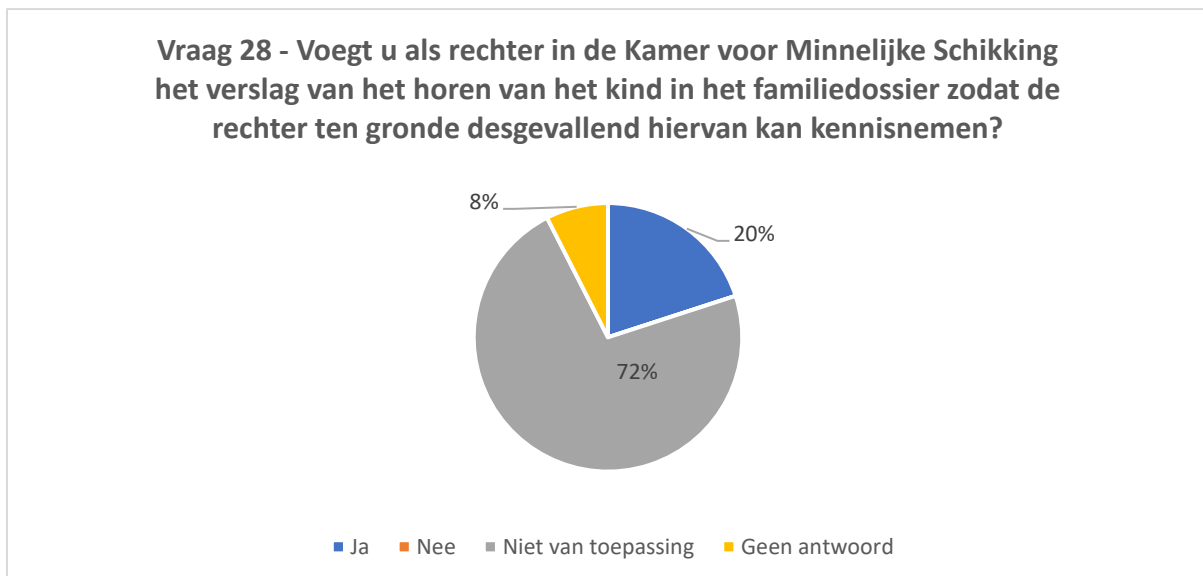
Vraag 28. Voegt u als rechter in de Kamer voor Minnelijke Schikking het verslag van het horen van het kind in het familiedossier zodat de rechter ten gronde desgevallend hiervan kan kennisnemen?

Voor wie deze vraag van toepassing is, wordt bevestigd dat dit verslag wordt toegevoegd aan het familiedossier (8x; 20%). Twee rechters merken hierbij wel op dat dit slechts geldt voor zover partijen zich hiermee akkoord verklaren.

Tabel:

Ja	8
Nee	0
Niet van toepassing	29
Geen antwoord	3
TOTAAL	40

Diagram:

§7. ANDERE MIDDELEN DAN HET HOREN VAN HET KIND

Vraag 29. Maakt u naast het horen van het kind zelf ook gebruik van andere middelen om de mening van het kind te ontdekken?

Een meerderheid van de bevroegde familierechters geeft aan gebruik te maken van andere middelen om de mening van het kind te ontdekken, waarbij in het bijzonder wordt verwezen naar het maatschappelijk onderzoek (28x) en de expertise (24x). Verschillende familierechters geven ook aan gebruik te maken van brieven, mails en zelfs tekeningen.

Twee familierechters halen ook andere middelen aan. Onder 'Andere' wordt begrepen:

- Stukken van partijen, zoals attesten van behandelende therapeuten/psychologen, schoolrapporten met commentaar van de klastitularis (1x);
- Politionele onderzoeken (1x).

Een minderheid van de bevroagde familierechters geeft daarentegen aan naast het horen van het kind zelf geen gebruik te maken van andere middelen (8x).

Nee	8
Ja	
Brieven	11
Mail	8
Tekeningen	4
Chat	2
Telefonisch	1
Sociale media	2
Maatschappelijk onderzoek	28
Expertise	24
Andere	2
Geen antwoord	2

Vraag 30. In welke mate hecht u gewicht aan deze andere middelen?

De meeste familierechters kennen een groot en zelfs doorslaggevend gewicht toe aan het maatschappelijk onderzoek en de expertise. Aan andere middelen, zoals brieven, mail, tekeningen, chat, telefonische middelen en sociale media wordt overwegend slechts een beperkte waarde gehecht.

	Van generlei waarde	Van beperkte waarde	Van grote waarde	Van doorslaggevende waarde
Brieven	1	15	5	0
Mail	1	14	4	0
Tekeningen	6	9	0	0
Chat	3	7	2	0
Telefonisch	5	6	1	0
Sociale media	3	7	3	0
Maatschappelijk onderzoek	0	0	22	9
Expertise	0	0	17	10
Andere	0	0	1	0

§8. NA HET ONDERHOUD

In de wet wordt uitdrukkelijk bepaald dat aan de mening van de minderjarige passend belang gehecht wordt in overeenstemming met zijn leeftijd en maturiteit (art. 1004/1, § 6, tweede lid Ger.W.).

Vraag 31. Hoe zwaar weegt de informatie uit het onderhoud met het kind door in uw uiteindelijke beslissing?

Meer dan de helft van de bevroagde familierechters (22x; 55%) geeft aan dat de informatie uit het onderhoud met het kind als aanvullend en niet doorslaggevend wordt beschouwd bij het nemen van de uiteindelijke beslissing. 25% geeft daarentegen aan dat deze informatie zwaar doorweegt (10x). 15% benadrukt dat dit afhankelijk is van de situatie en bijgevolg geval per geval wordt beoordeeld.

Soms weegt de informatie zwaar door, soms is de informatie aanvullend. Dit wordt onder andere bepaald in het licht van de leeftijd van het kind (5x), de inhoud van het onderhoud (1x), de mate waarin het kind gefundeerd kan duiden waarom hij wel of niet iets wil (1x) en de maturiteit van het kind (1x).

Tabel:

Deze informatie weegt zwaar door	10
Deze informatie is een aanvulling en niet doorslaggevend	22
Deze informatie weegt niet zwaar door	0
Andere: naargelang de situatie	6
Geen antwoord	2
TOTAAL	40

Diagram:

Vraag 32a. In welke mate verwijst u uitdrukkelijk naar de mening van het kind in uw uiteindelijke beslissing?

20% of acht van de bevroagde familierechters geven aan *in ruime mate* te verwijzen naar de mening van het kind in hun uiteindelijke beslissing. Meer dan de helft van de bevroagde familierechters (23x; 57%) geeft aan slechts *in beperkte mate* uitdrukkelijk daarnaar te verwijzen. Dit wordt voornamelijk als volgt onderbouwd:

- De contacten met een of beide ouders niet (of verder) te bemoeilijken (6x);
- De verantwoordelijkheid voor de beslissing niet bij het kind te leggen (3x);
- De moeilijkheid te achterhalen hoe waarheidsgetrouw het gezegde is geweest en in welke mate dit niet door derden is ingegeven (1x).

Verschillende familierechters (6x) verwijzen ook naar de leeftijd van het kind om al dan niet uitdrukkelijk naar de mening van het kind te verwijzen: '*hoe ouder, hoe meer ik volg (indien er nog een minimum aan contact blijft)*'; '*Wanneer het kind 14 jaar of ouder is, moeten ouders aanvaarden dat*

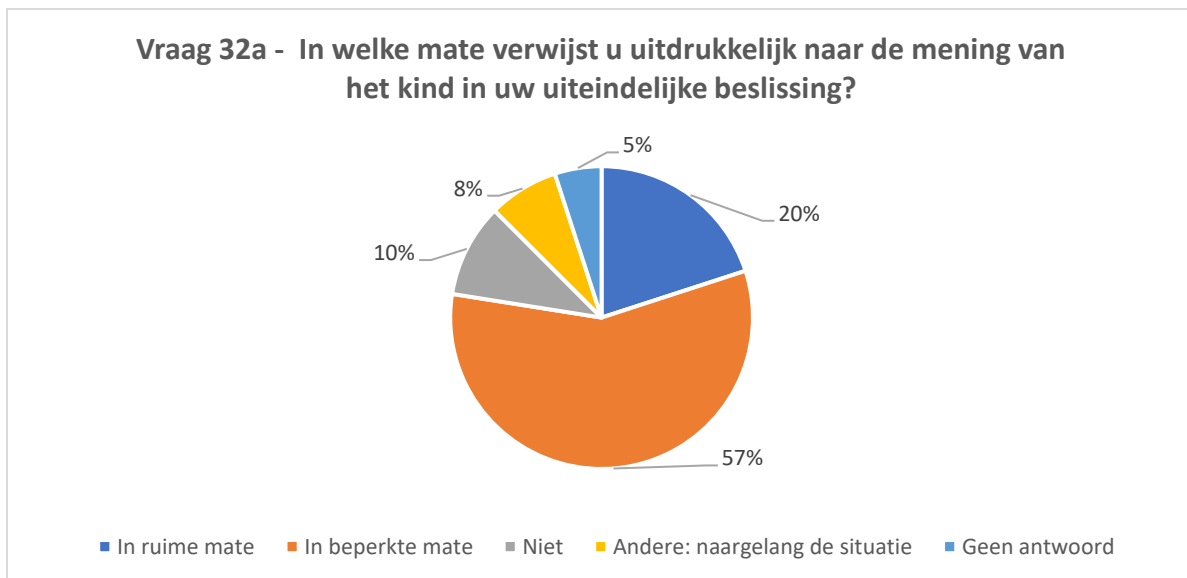
het kind zijn/haar mening kenbaar kan maken en dan kan er wel naar verwezen worden vind ik' en 'Bij kinderen die bijna meerderjarig zijn zal ik wel verwijzen naar hun leeftijd en mening om bepaalde beslissingen te staven'.

10% van de familierechters geeft aan niet te verwijzen naar de mening van het kind in de uiteindelijke beslissing (4x), en 8% geeft aan dat dit naargelang de situatie, en dus geval per geval, kan verschillen (3x).

Tabel:

In ruime mate	8
In beperkte mate	23
Niet	4
Andere: naargelang de situatie	3
Geen antwoord	2
TOTAAL	40

Diagram:

Vraag 32b. Koppelt u dit ook terug naar het kind zelf?

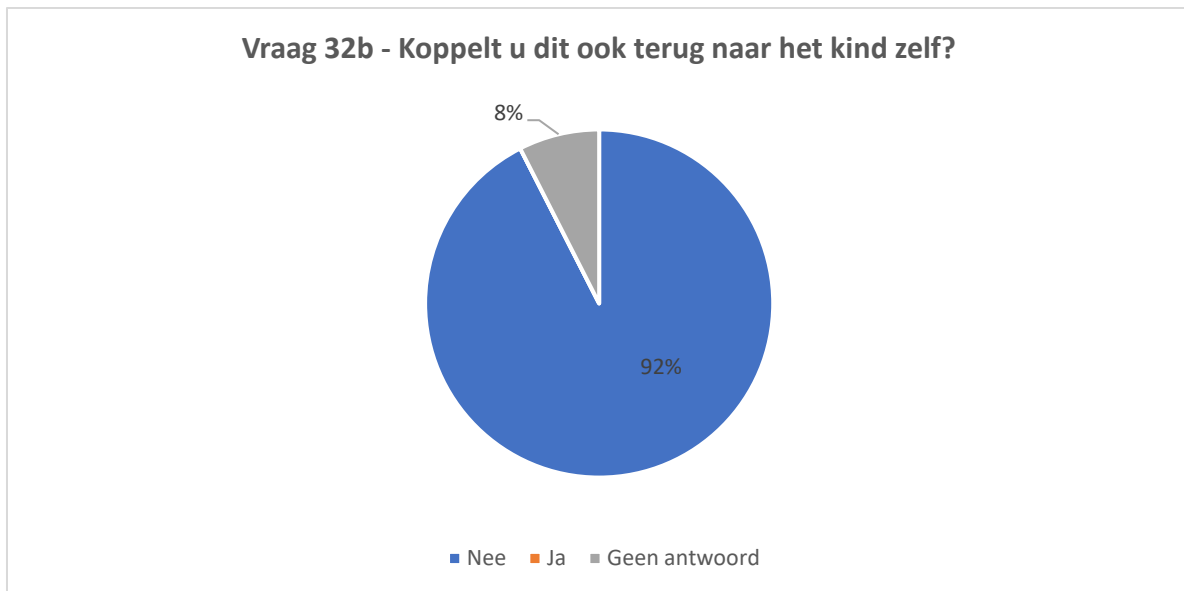
Er bestaat geen wettelijke verplichting voor de rechter om de beslissing die hij vervolgens neemt, terug te koppelen naar het kind. Er wordt immers aangenomen dat die terugkoppeling een verantwoordelijkheid van de ouders is. Bijgevolg is het voor de familierechter niet duidelijk of die terugkoppeling wel plaatsvindt, noch hoe ze plaatsvindt.²⁹ Uit de bevraging blijkt eveneens dat geen van de bevroegde familierechters voorziet in een terugkoppeling naar het kind zelf. Twee familierechters merken op dat dit wel wordt geduid tijdens het onderhoud met het kind.

²⁹ L. DRESER, "Uitdagingen bij de toepassing van het hoorrecht bij minderjarige kinderen" in I. BOONE en Ch. DECLERCK (eds.), *Co-ouderschap vandaag en morgen*, Brugge, die Keure, 2017, 40, nr. 26; Zie o.a. P. SENAËVE, "Het hoorrecht van de minderjarige voor de familierechter", 14 januari 2021, onuitg., p. 24.

Tabel:

Nee	37
Ja	0
Geen antwoord	3
TOTAAL	40

Diagram:

Vraag 32c. Indien u de vorige vraag positief heeft beantwoord, door wie gebeurt deze terugkoppeling?

Blanco

Vraag 33. In welke mate neemt u de door het kind verstrekte informatie, waarvan hij of zij niet wil dat zijn of haar ouders die lezen, mee in uw uiteindelijke beslissing?

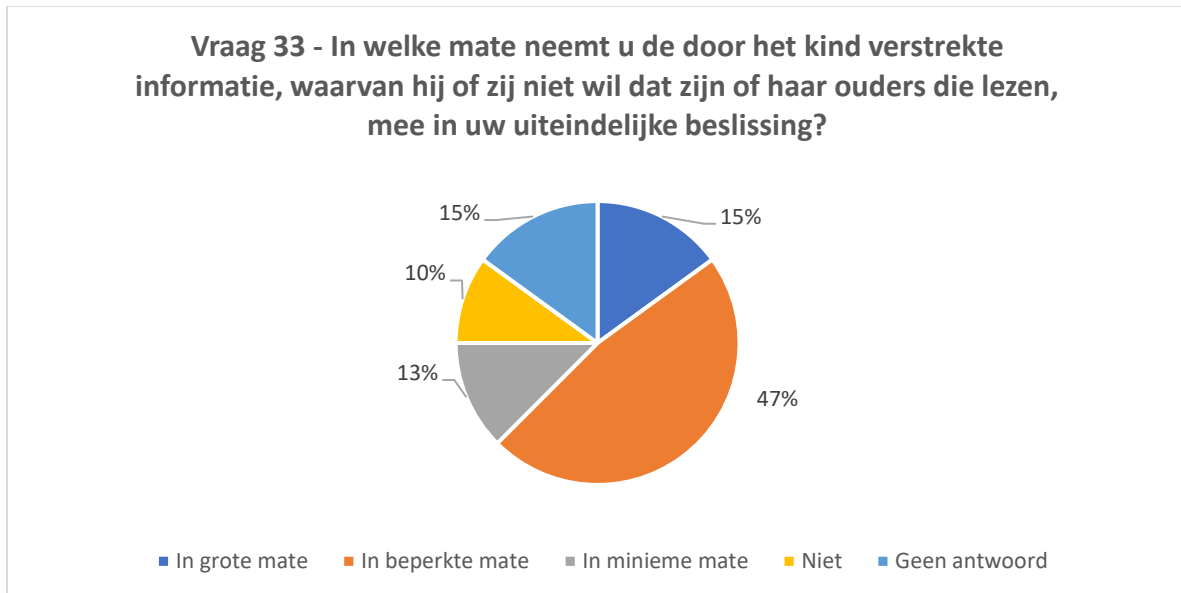
De meeste familierechters nemen de door het kind verstrekte informatie, waarvan hij of zij niet wil dat zijn of haar ouders die lezen, mee in de uiteindelijke beslissing (30x; 75%). Eén familierechter geeft uitdrukkelijk aan *in grote mate* met deze informatie rekening te houden zonder hierover uitdrukkelijk iets te vermelden in het vonnis. Verschillende familierechters wijzen er op dat de mate hiervan afhankelijk is van de aard van de informatie en de relevantie voor de beslissing (5x). Enkele familierechters geven aan de door het kind aangereikte informatie via andere wegen te objectiveren of aan het licht te brengen door tijdens de zitting die informatie in een interactief debat te brengen of door bijkomende onderzoeksmaatregelen te bevelen zoals een maatschappelijk onderzoek of een expertise (4x). Slechts vier familierechters geven uitdrukkelijk aan geen rekening te houden met de door het kind verstrekte informatie (10%). Ter ondersteuning hiervan wordt onder andere gewezen op de tegenspraak die in dit geval niet zou gegarandeerd worden.

Tabel:

In grote mate	6
In beperkte mate	19

In minieme mate	5
Niet	4
Geen antwoord	6
TOTAAL	40

Diagram:

Vraag 34. Geeft u gevolg aan de vraag van het kind opnieuw te worden gehoord omdat hij of zij tijdens het eerste onderhoud vergat bepaalde elementen mee te delen?

Zevenentwintig familierechters geven aan het kind opnieuw te spreken waarvan eenentwintig rechters dit *soms* doen en zes rechters *steeds* (67%).

De rechters die aangeven dit *steeds* te doen (15%) wijzen er onder andere op dat kinderen vaak onzeker zijn (1x) en een maximaal respect voor de stem van het kind vereist is (2x).

De rechters die aangeven dit *soms* te doen (52%), halen de volgende voorwaarden aan:

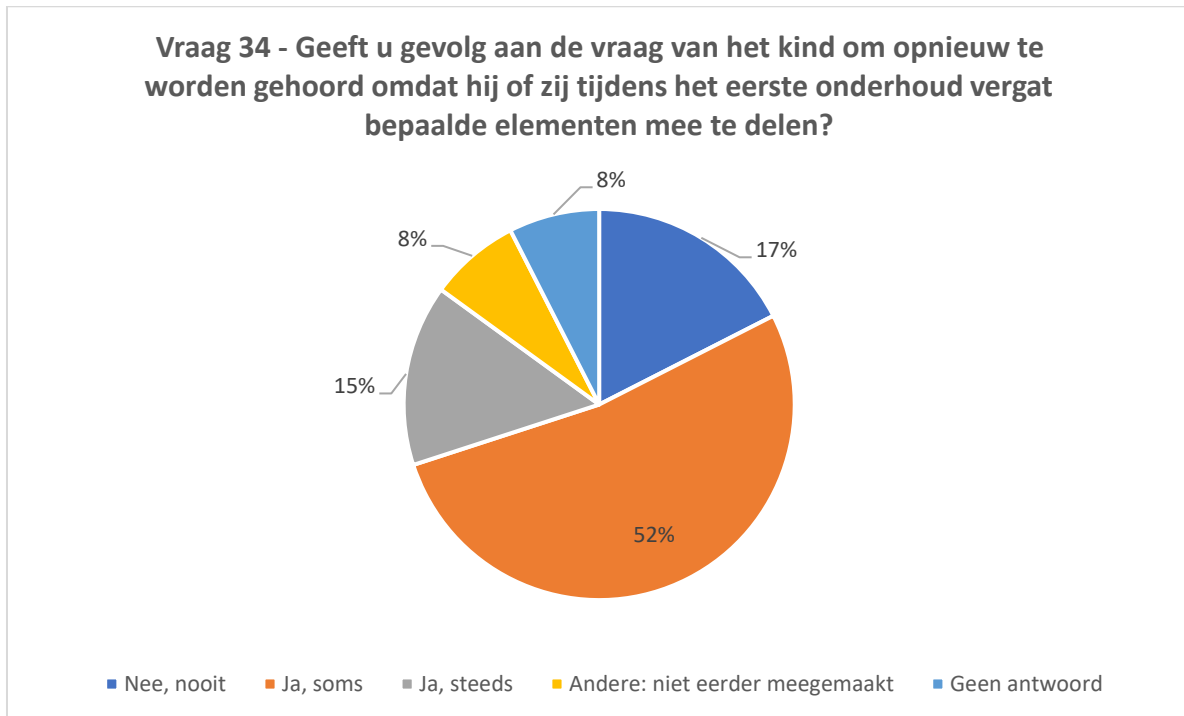
- Gewijzigde omstandigheden/nieuwe elementen (5x);
- Relevantie voor de beslissing (5x);
- Wanneer het verzoek oprecht lijkt en niet ingegeven door één ouder (4x);
- Tijdsverloop sedert het eerste onderhoud (3x);
- Rechter heeft een slecht gevoel na het eerste verhoor (1x);
- Als beide ouders aangeven dat het kind nog een onderhoud wil (1x);
- Als het kind totaal is dichtgeklapt tijdens het eerste onderhoud en uit het dossier blijkt dat er echt wel een verblijfsproblematiek aanwezig is (1x).

De rechters die aangeven dit *nooit* te doen (17%) geven aan dat het bijna onmogelijk is om na te gaan of het nog over de eigen woorden van het kind gaat en er een te groot risico van beïnvloeding door de ouders bestaat (4x). Het eerste onderhoud duurt voldoende lang opdat het kind zijn eigen mening zou verwoorden (2x).

Tabel:

Nee, nooit	7
Ja, soms	21
Ja, steeds	6
Andere: niet eerder meegemaakt	3
Geen antwoord	3
TOTAAL	40

Diagram:

§9. OPLEIDING

Vraag 35. Welke opleiding heeft u met betrekking tot het horen van kinderen gevolgd (meerdere antwoorden zijn mogelijk)?

Bijna drie vierde van de bevroegde familierechters heeft de IGO-opleiding gevolgd (29x). Twaalf rechters hebben een externe opleiding gevolgd, waarvan tien in combinatie met de IGO-opleiding. Als externe opleiding wordt veelal verwezen naar een opleiding bemiddeling (5x), alsook naar de opleiding klinische psychologie (1x), de opleiding aan het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen (1x) en een opleiding bij de federale politie getiteld 'horen van minderjarigen die het slachtoffer of getuige geweest zijn van seksuele delinquentie' (1x). Twee rechters geven aan een 'andere' opleiding te hebben gevolgd: een opleiding tot jeugdrechter (1x) of een opleiding georganiseerd door de rechtbank zelf vóór het jaar 2000 (1x). Van de drie rechters die geen opleiding hebben gevolgd, geeft er één aan te buigen op zijn ervaring als jeugdrechter. Een andere rechter geeft aan dat hij niet in de mogelijkheid was een opleiding te volgen, maar steeds daartoe bereid is. Nog een andere rechter geeft aan slechts sporadisch te zetelen en recent met iets grotere regelmaat, alsook wordt verwezen naar praktische problemen: 'de laatste opleidingen zijn steeds uitgesteld en soms ook moeilijk in andere activiteiten in te passen'. Elf rechters tot slot woonden onderhouden van collega's met kinderen bij. Eén van hen

verduidelijkt dat de coronapandemie tot nu toe het volgen van de IGO-opleiding verhinderd heeft, maar dat van zodra dit kan hij deze opleiding zo snel als mogelijk wil volgen.

Tabel:

U heeft de IGO-opleiding gevolgd	29
U heeft externe opleidingen gevolgd	12
U heeft geen opleiding gevolgd	3
U kon van collega's de onderhouden met kinderen bijwonen	11
andere	2

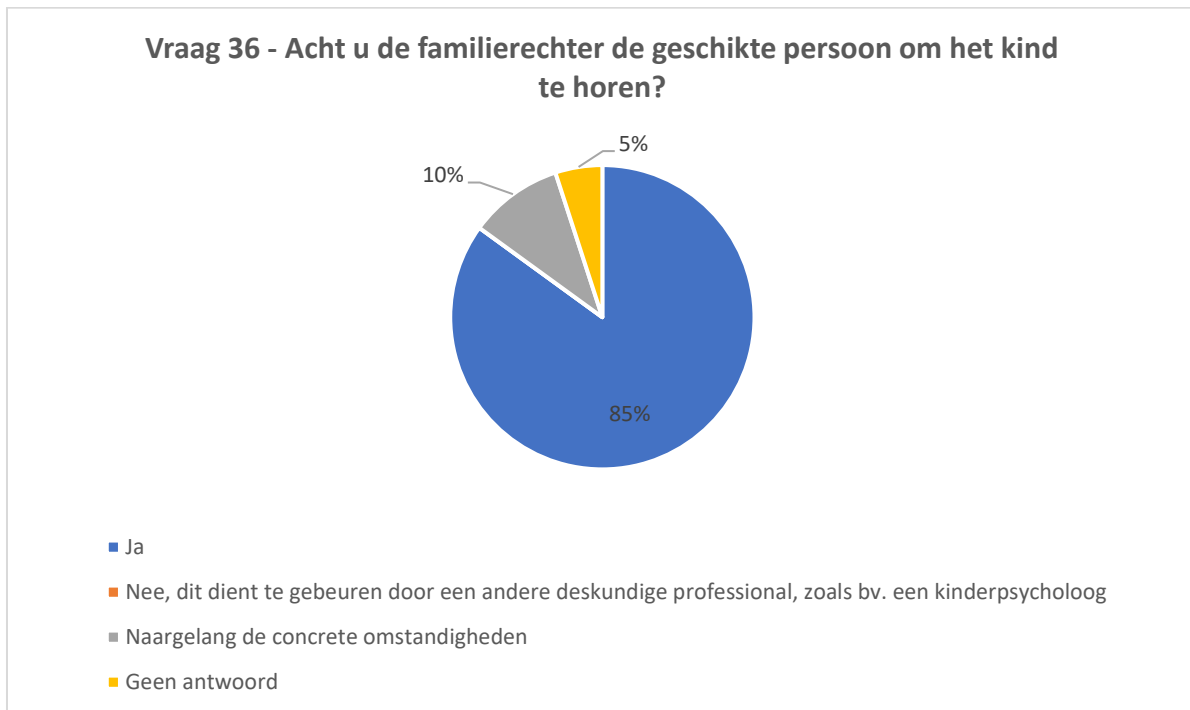
Vraag 36. Acht u de familierechter de geschikte persoon om het kind te horen?

Een ruime meerderheid vindt de familierechter de geschikte persoon om het kind te horen (34x; 85%). Voornamelijk twee argumenten worden aangehaald, zijnde dat 1) anders veel informatie over de lichaamstaal, emoties en karaktertrekken van het kind verloren gaat (2x) en dat 2) het kind het recht heeft om gehoord te worden door degene die uiteindelijk de beslissing zal nemen (2x). Een andere rechter nuanceert zijn antwoord door te vermelden dat dit horen vaak onvoldoende is zodat een bijkomende sociale studie wordt bevolen. Nog een andere rechter legt de nadruk op het feit dat anderen vanuit hun expertise misschien beter geplaatst zijn om een kind te horen, maar dat elk zijn waarde heeft, en dus ook het horen door de rechter zelf. 10% of vier van de bevroegde familierechters antwoorden eveneens positief maar geven aan dat in bepaalde gevallen, zoals een vechtscheiding of een loyauteitsconflict in hoofde van het kind, een kinderpsycholoog mogelijks meer geschikt is.

Tabel:

Ja	34
Nee, dit dient te gebeuren door een andere deskundige professional, zoals bv. een kinderpsycholoog	0
Naargelang de concrete omstandigheden	4
Geen antwoord	2
TOTAAL	40

Diagram:

B. BEVINDINGEN

Het praktijkonderzoek toont aan dat verschillende gebruiken bestaan omtrent het hoorrecht van het kind voor de Nederlandstalige familierechter in eerste aanleg. In wat hierna volgt worden de voornaamste bevindingen opgelijst.

§1. DE BESLISSING OM HET KIND TE HOREN

Hoewel de familierechters krachtens de wet ertoe gehouden zijn om het kind beneden twaalf jaar te horen indien het kind zelf daarom verzoekt, blijkt uit het praktijkonderzoek dat dit niet steeds gebeurt. Bovendien hanteren de familierechters verschillende criteria teneinde het kind beneden twaalf jaar op diens verzoek al dan niet te horen.

Daar waar krachtens de wet de familierechter niet verplicht is om het kind beneden de twaalf jaar te horen indien een ouder daarom verzoekt, blijkt uit het praktijkonderzoek dat enkele familierechters *steeds* ingaan op dergelijk verzoek. De meeste familierechters geven evenwel aan *soms* op dergelijk verzoek in te gaan, maar maken opnieuw gebruik van verschillende criteria teneinde het kind al dan niet te horen.

De wet biedt aan de familierechter de mogelijkheid om het kind beneden twaalf jaar ambtshalve te horen. Uit het praktijkonderzoek blijkt dat een groot aantal familierechters hiervan *nooit* gebruik maakt. De familierechters die aangeven *soms* of *altijd* van deze mogelijkheid gebruik te maken, hanteren opnieuw verschillende criteria.

De familierechter is krachtens de wet niet verplicht naar het kind zelf terug te koppelen ingeval hij beslist het kind niet te horen. Uit het praktijkonderzoek blijkt dat de meeste familierechters niet rechtstreeks terugkoppelen naar het kind zelf. Een aantal rechters geven evenwel aan op onrechtstreekse wijze terug te koppelen naar het kind, namelijk via de ouders. Een kleine minderheid

van rechters koppelt wel rechtstreeks terug naar het kind, zij het in heel specifieke en welomschreven situaties. Dit gebeurt dan meestal via e-mail of brief.

§2. HET VEREISTE ONDERSCHIEDINGSVERMOGEN VAN HET KIND

De meeste familierechters beoordelen *altijd* het vereiste onderscheidingsvermogen van het kind. Enkele familierechters geven aan dit *soms of nooit* te doen. Het tijdstip waarop deze beoordeling gebeurt, is variabel. Bepaalde familierechters beoordelen het onderscheidingsvermogen *voorafgaand* aan het onderhoud met het kind, terwijl andere familierechters dit *tijdens* het onderhoud doen.

Om het onderscheidingsvermogen van het kind te beoordelen worden *verschillende parameters* gehanteerd. Sommige familierechters baseren zich op hun eigen buikgevoel en gezond verstand, andere rechters baseren zich op de leeftijd en maturiteit van het kind, diens communicatieve vaardigheden en lichaamstaal en het algemeen voorkomen van het kind. Ook de door ouders of door derden, zoals bijvoorbeeld de school, verschaft informatie speelt hierbij een rol. Meer dan de helft van de familierechters geven aan meerdere parameters in aanmerking te nemen.

De beoordeling van het onderscheidingsvermogen van het kind gebeurt om *verschillende redenen*. De meeste familierechters beoordelen het onderscheidingsvermogen van het kind om 1) het kind al dan niet te horen én om 2) het gewicht van de mening van het kind bij het nemen van de uiteindelijke beslissing te bepalen. Andere familierechters maken deze beoordeling uitsluitend om te beslissen het kind al dan niet te horen spreken. Nog andere familierechters maken deze beoordeling uitsluitend om de mening van het kind bij hun uiteindelijke beslissing in aanmerking te nemen.

§3. INFORMATIEFORMULIER

Een grote meerderheid van de familierechters maakt gebruik van de modellen van informatieformulier, zoals voorzien in het KB van 28 april 2017. Hierbij geven de meeste familierechters aan gebruik te maken van het model van informatieformulier waarin de convocatiedatum meteen wordt vermeld. Een minderheid maakt gebruik van het model zonder convocatiedatum of gebruikt een eigen model.

Hoewel er in de wet geen mogelijkheid is opgenomen om af te wijken van het toezenden van een informatieformulier aan het kind vanaf twaalf jaar, blijkt uit de bevraging dat dit toch gebeurt. Bepaalde familierechters geven aan het horen van het kind met de ouders te bespreken ter zitting en zenden geen informatieformulier naar het kind zelf.

Ook indien de familierechter beslist om het kind beneden twaalf jaar te horen, wordt niet steeds een informatieformulier aan het kind toegezonden.

§4. CONTEXT VAN HET HOREN

Familierechters horen kinderen op verschillende plaatsen in het gerechtsgebouw, hetzij in een raadkamer of in het kabinet van de familierechter, hetzij in een zittingszaal. Uitzonderlijk wordt het kind gehoord buiten het gerechtsgebouw (bv. op school). Er bestaat geen eensgezindheid over de vraag of het onderhoud steeds in een kindvriendelijke ruimte zou moeten plaatsvinden. Er bestaat evenmin eensgezindheid over de wijze waarop die kindvriendelijke ruimte dan zou moeten worden ingericht.

Het horen van kinderen gebeurt nooit via moderne communicatietechnieken, zoals via videoconferentie. Enkele rechters geven aan dat een videoconferentie in bijzondere situaties wel nuttig kan zijn als *ultimum remedium*.

Familie rechters horen kinderen op verschillende dagen. De meeste rechters horen kinderen in functie van de schooluren, i.e. op woensdagnamiddag omdat het kind dan geen lessen mist. Enkele rechters vermijden juist die namiddag teneinde de vrije tijd en hobby's van het kind niet in het gedrang te brengen. Nog andere familie rechters horen kinderen in functie van de eigen zittingsagenda en de beschikbaarheid van de plaats waar het onderhoud zal doorgaan.

Geen enkele familie rechter draagt een toga tijdens het onderhoud met het kind.

§5. HET ONDERHOUD MET HET KIND

Er bestaat een grote verscheidenheid omtrent het tijdstip waarop het kind wordt gehoord: sommige rechters horen in de regel het kind *bij aanvang van de procedure*, andere rechters horen het kind *in de loop van de procedure* en nog andere rechters horen het kind bij aanvang of in de loop van procedure, afhankelijk van onder andere de vraag of de ouders reeds conclusies hebben neergelegd, de aard van het geschil of de hoogdringendheid van het dossier.

De eigenlijke duurtijd van het onderhoud met het kind verschilt sterk: de meeste rechters horen het kind gedurende 15 tot 30 minuten. Enkele rechters geven aan dat het horen langer dan 30 minuten of korter dan 15 minuten duurt.

Bijna alle rechters horen broers en zussen apart, al nuanceren enkelen onder hen dit door te stellen dat in uitzonderlijke situaties zij wel overgaan tot een gezamenlijk horen. Eén rechter laat de keuze over aan de kinderen: apart of gezamenlijk horen. De rechters die broers en zussen apart horen laten meestal de kinderen zelf de volgorde kiezen, al zijn er ook enkele rechters die een vast stramien hanteren, zijnde de oudste eerst, de jongste eerst of meisjes eerst bij gebrek aan een door de kinderen gemaakte keuze, en rechters die de keuze laten afhangen van de concrete omstandigheden van de zaak.

De meeste familie rechters horen het kind in aanwezigheid van de griffier.

De meeste familie rechters hebben zelf nog niet het initiatief genomen om een persoon als vertrouwenspersoon uit te nodigen, zij het dat op verzoek van het kind iets minder dan de helft van de bevroegde familie rechters meestal of in uitzonderlijke omstandigheden wél een vertrouwenspersoon laat aanwezig zijn.

Wordt een tolk ingeschakeld dan gaat het in een miniem aantal gevallen om een niet-beëdigde tolk, zoals bijvoorbeeld een familielid of iemand van het griffiepersoneel die de vreemde taal machtig is.

Bij de aanvang van het horen delen de familie rechters verschillende zaken mee. Zo geeft de helft van hen een toelichting bij de rol van de rechter en de griffier, het verslag, het recht van het kind om te zwijgen, de gevolgen van het onderhoud en het feit dat de ouders kennis zullen krijgen van de inhoud van het verslag en dat dient aangeduid als er vertrouwelijke gegevens worden gezegd. De andere helft van de rechters geven maar toelichting bij enkele van deze elementen, waarbij zij voornamelijk zwijgen over de rol van de griffier, de gevolgen van het onderhoud en het recht van het kind om te zwijgen. Nog andere rechters trachten het kind gerust te stellen door mee te delen dat het vrijuit kan spreken, dat indien gewenst niet alles wordt genoteerd in het verslag en dat de rechter finaal de beslissing neemt.

Tijdens het onderhoud blijken meer dan de helft van de rechters mee te delen dat het kind niet verplicht is te kiezen tussen zijn ouders, terwijl iets minder dan de helft dit niet meedeelt.

Meer dan de helft van de familie rechters hanteert soms suggestieve vragen ter verkrijging van informatie over incidenten in het dossier (bv. intrafamiliaal geweld), ter verificatie van bepaalde

beweringen (bv. verwaarlozing van het kind door een ouder) of om de mening van het kind te kennen. De kleine minderheid die geen suggestieve vragen stelt, doet dit omwille van de waarachtigheid van de antwoorden en het vermijden van beïnvloeding van het kind.

§6. VERSLAG

In de praktijk bestaan verschillen tussen de familierechters inzake de wijze waarop het verslag wordt opgemaakt. Bij de overgrote meerderheid van de bevraagde familierechters bevat het verslag een vrij letterlijke weergave van het onderhoud met het kind, terwijl een minderheid een samenvatting maakt.

Wat de inspraak van het kind bij de redactie van het verslag betreft, bestaat geen eenduidige werkwijze. De meeste rechters staan steeds toe dat bepaalde passages op verzoek van het kind worden geschrapt of verbeterd. Sommigen onder hen geven aan die geschrapte passages wel voor zichzelf te noteren. Enkele rechters geven daarentegen maar gevolg aan het verzoek van het kind in uitzonderlijke omstandigheden. Eén rechter weigert steeds passages te schrappen of verbeteren.

Ook wanneer het kind verzoekt om het horen te laten plaatsvinden maar geen verslag daarvan op te stellen, blijkt verdeeldheid. Zo zet het merendeel van de familierechters het onderhoud met het kind voort, waarbij in het verslag melding wordt gemaakt van het verzoek van het kind. Een kleine minderheid zet het onderhoud voort en stelt geen verslag op. Een absolute minderheid zet het onderhoud stop en vermeldt dit in het verslag.

Bijna de helft van de familierechters geeft aan *nooit* op eigen initiatief aan het kind te suggereren bepaalde passages te herformuleren, terwijl de andere helft van de familierechters dit *wél soms* doet.

Eigen observaties en bemerkingen van de rechter omtrent niet-verbale reacties van het kind (bv. huilen), interpretatie van diens gedrag (bv. zenuwachtig, geloofwaardig), objectieve vaststellingen (bv. wie vergezelde het kind naar de rechtbank) en strafrechtelijk beteugelbare feiten, worden door de helft van de familierechters *soms of steeds* aan het verslag toegevoegd. Daartegenover staat dat bijna de helft van de rechters *nooit* eigen observaties en bemerkingen opneemt.

De meeste familierechters lezen op het einde van het onderhoud het verslag integraal voor aan het kind. Enkele rechters geven mondeling toelichting bij de krachtlijnen van het verslag. Nog andere familierechters leggen ofwel het verslag voor aan het kind waarbij ze het tevens voorlezen, ofwel laten ze het kind de keuze tussen voorlezen door de rechter of zelf het verslag lezen, ofwel dicteren ze een samenvatting in aanwezigheid van het kind.

§7. ANDERE MIDDELEN DAN HET HOREN VAN HET KIND

Er bestaat geen eensgezindheid tussen de familierechters omtrent het gebruik van andere middelen dan het horen van het kind om diens mening te ontdekken.

De familierechters kennen een grote en zelfs doorslaggevende waarde toe aan het maatschappelijk onderzoek en de expertise terwijl andere middelen, zoals brieven, mails, tekeningen, chat, telefonische middelen en sociale media slechts een beperkte waarde hebben.

§8. NA HET ONDERHOUD

Iets meer dan de helft van de familierechters beschouwt de informatie uit het onderhoud met het kind als aanvullend, terwijl voor andere rechters deze informatie juist zwaar doorweegt. Voor enkele andere rechters is een beoordeling *in concreto* noodzakelijk op basis van onder andere de leeftijd van het kind, diens maturiteit en de inhoud van het onderhoud.

Verwijzen naar de mening van het kind in de uiteindelijke rechterlijke beslissing, blijkt door iets meer dan de helft van de familierechters *in beperkte mate* te gebeuren. Een aantal rechters neemt een *uitgebreide* verwijzing op, terwijl enkele rechters een beoordeling maken *geval per geval*. Daartegenover staat dat een absolute minderheid *niet* verwijst naar de mening van het kind in de uiteindelijke rechterlijke beslissing.

Geen enkele familierechter koppelt de uiteindelijke rechterlijke beslissing terug naar het kind.

De informatie uit het onderhoud die het kind liever niet wil delen met zijn ouders, wordt door het overgrote deel van de familierechters in aanmerking genomen bij het nemen van de uiteindelijke beslissing. Of dit in min of meerdere mate gebeurt is afhankelijk van onder andere de aard van de informatie en de relevantie voor de beslissing. Enkele rechters proberen deze informatie via een interactief debat tijdens de zitting of via een maatschappelijk onderzoek te verifiëren. Andere familierechters houden geen rekening met deze informatie omwille van het recht op tegenspraak van de ouders dat dan niet kan worden gegarandeerd.

Vraagt een kind om een tweede onderhoud omdat hij tijdens het eerste onderhoud zou vergeten zijn bepaalde elementen mee te delen, dan gaat het merendeel van de rechters *soms* in op dit verzoek, i.e. voornamelijk wanneer er zich nieuwe elementen voordoen, de omstandigheden gewijzigd zijn, het onderhoud relevant is voor de beslissing, er reeds enige tijd verlopen is sinds het eerste onderhoud en het een oprecht verzoek betreft. Slechts enkele rechters geven *steeds* positief gevolg aan dit verzoek vanuit de overtuiging dat kinderen vaak onzeker zijn en voor hun stem een maximaal respect vereist is. Daartegenover staat dat enkele rechters *nooit* ingaan op een dergelijk verzoek uit vrees voor ouderlijke beïnvloeding.

§9. OPLEIDING

Rechters volgen niet allemaal dezelfde opleiding met betrekking tot het horen van kinderen. Zo hebben de meeste rechters de IGO-opleiding gevolgd, enkele een externe opleiding, zoals een opleiding bemiddeling, of onderhouden van collega's met kinderen, terwijl een absolute minderheid een andere opleiding heeft genoten, zoals bv. een opleiding georganiseerd door de rechtbank zelf vóór het jaar 2000. Daartegenover staat dat enkele rechters totaal geen opleiding hebben gevolgd om diverse redenen.

De meeste rechters vinden zichzelf de geschikte persoon om het kind te horen, omdat anders de lichaamstaal van het kind verloren gaat en het kind het recht heeft om gehoord te worden door degene die uiteindelijk de beslissing zal nemen. Slechts enkele rechters geven aan dat in sommige situaties, zoals bijvoorbeeld een vechtscheiding, een andere deskundige professional mogelijks meer geschikt is.

AFDELING 3. ONDERZOEKSRÉSULTATEN EN BEVINDINGEN – HOGER BEROEP

A. ONDERZOEKSRÉSULTATEN

§1. DE BESLISSING OM HET KIND TE HOREN

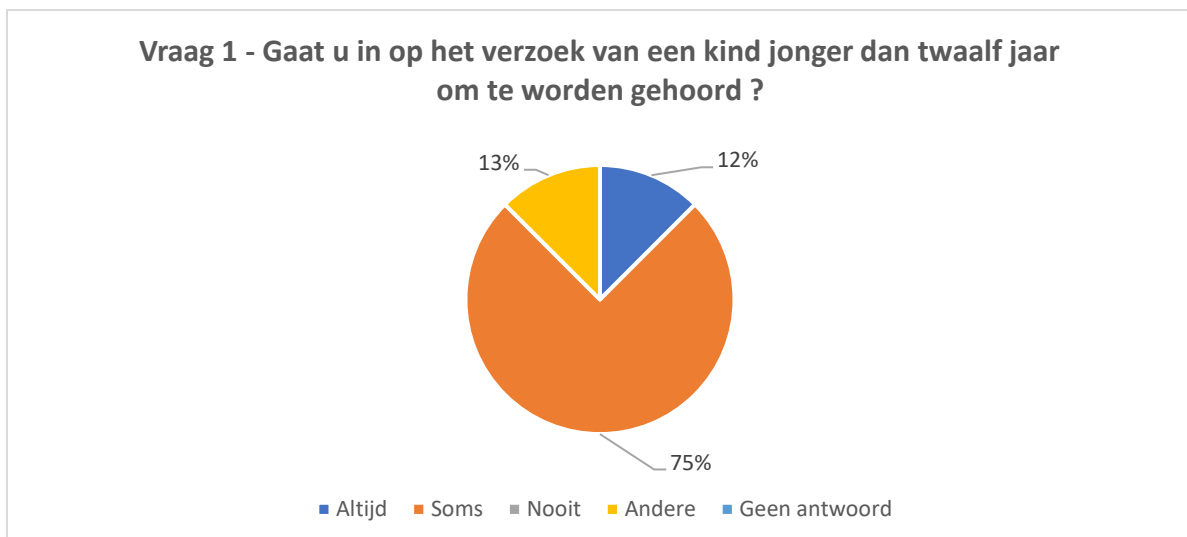
Vraag 1. Gaat u in op het verzoek van een kind jonger dan 12 jaar om te worden gehoord ?

Eén familierechter geeft aan *altijd* op het verzoek van het kind in te gaan (12%). Deze rechter geeft aan dat dit volgens de wet ook verplicht is. De meerderheid van de familierechters (6x; 75%) gaat *soms* in op het verzoek van een kind jonger dan twaalf jaar om te worden gehoord. Deze rechters verwijzen voornamelijk naar de leeftijd van het kind als beslissingscriterium (4x). Zo hoort een bepaalde familierechter nooit een kind jonger dan tien jaar en maakt een andere rechter gewag van een minimumleeftijd van elf jaar alvorens een kind te horen. Deze rechter voegt er bovendien aan toe: “Ik acht het horen van een kind jonger dan 12 jaar niet in het belang van het kind. Je geeft het kind het gevoel betrokken te zijn in de procedure.” Een andere rechter geeft dan weer positief gevolg aan het verzoek van het jongere kind wanneer diens broers en zussen ouder dan twaalf jaar worden gehoord (1x). Tot slot wordt niet ingegaan op het verzoek van het kind wanneer uit de gegevens van het dossier (bv. stukken, maatschappelijk onderzoek) blijkt dat het kind over onvoldoende onderscheidingsvermogen beschikt en het horen dus niet nuttig is (2x).

Tabel:

Altijd	1
Soms	6
Nooit	0
Andere	1
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 2. Gaat u in op het verzoek van een ouder om een kind jonger dan twaalf jaar te horen ?

De meeste familierechters gaan *soms* in op het verzoek van een ouder om zijn kind jonger dan twaalf jaar te horen (7x; 87%). Als beslissingscriteria worden aangehaald:

- De leeftijd van het kind (2x);
- De specifieke omstandigheden van de zaak (2x);
- Indien beide ouders akkoord gaan (1x);
- Indien er oudere broers/zussen worden gehoord en het jongste kind tussen tien en twaalf jaar oud is (1x).

Slechts één rechter is nog nooit op een dergelijk verzoek ingegaan omdat hij dit tot nog toe niet nodig heeft geacht.

Tabel:

Ja, altijd	0
Ja, soms	7
Nee, nooit	1
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 3a. Gaat u over tot het ambtshalve horen van een kind jonger dan twaalf jaar ?³⁰

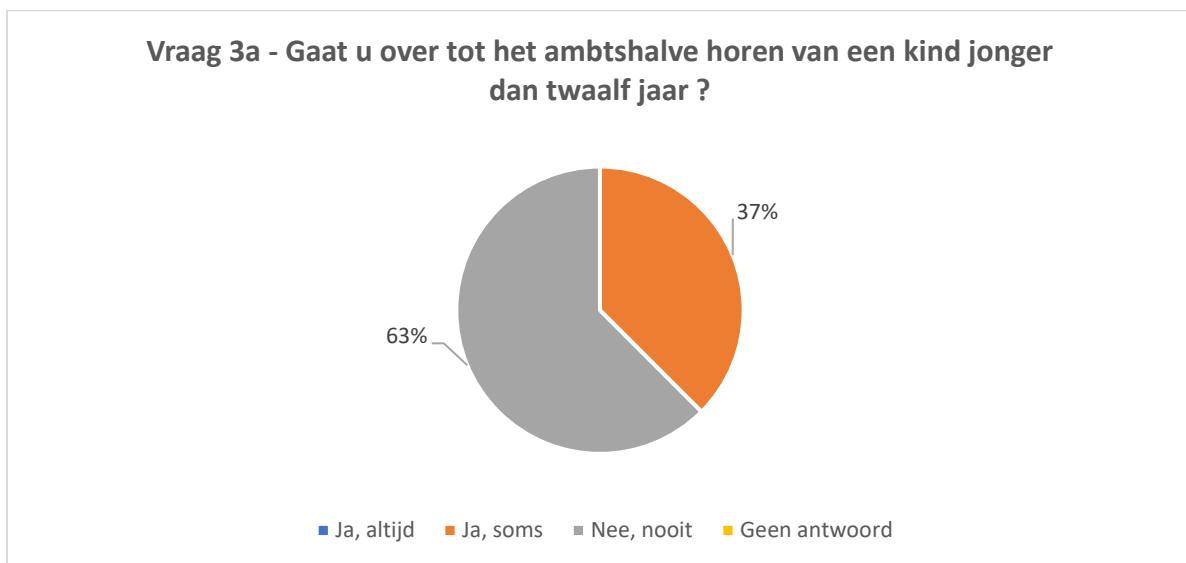
Een meerderheid van de bevroegde familierechters gaat *niet* over tot het ambtshalve horen van een kind jonger dan twaalf jaar (5x; 63%). Een minderheid beslist *soms* het kind jonger dan twaalf jaar ambtshalve te horen (3x; 37%). Daarvoor baseren zij zich voornamelijk op:

- de specifieke omstandigheden van de zaak (1x);
- de leeftijd van het kind (1x): “als ze de leeftijd van 12 jaar naderen” ;
- de vraag of oudere broers en zussen worden gehoord in combinatie met de leeftijd van het jongere kind (1x): “vanaf ongeveer 10 jaar indien oudere broers of zussen worden gehoord.”

Tabel:

Ja, altijd	0
Ja, soms	3
Nee, nooit	5
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 4a. Koppelt u terug naar het kind zelf als u besluit hem of haar niet te horen?

Meer dan de helft van de bevroegde familierechters koppelt *niet* terug naar het kind als wordt beslist het kind niet te horen (5x; 62%). Een van hen overweegt dat de wet correspondentie met een kind niet toestaat. 38% of drie familierechters menen *wel* gedeeltelijk terug te koppelen naar het kind: ofwel door hun beslissing te motiveren in het arrest (2x), ofwel door de ouders te informeren over hun beslissing (ter zitting), al wordt daarbij opgemerkt dat de objectiviteit van die informatie niet gewaarborgd is (2x), ofwel door een middel van de omstandigheden van de zaak gemotiveerde beslissing mee te delen die gelet op art. 1004/1 Ger.W. noodzakelijk is (1x). Zij verwijzen voornamelijk naar praktische bezwaren die een rechtstreekse terugkoppeling naar het kind zelf in de weg staan, zijnde

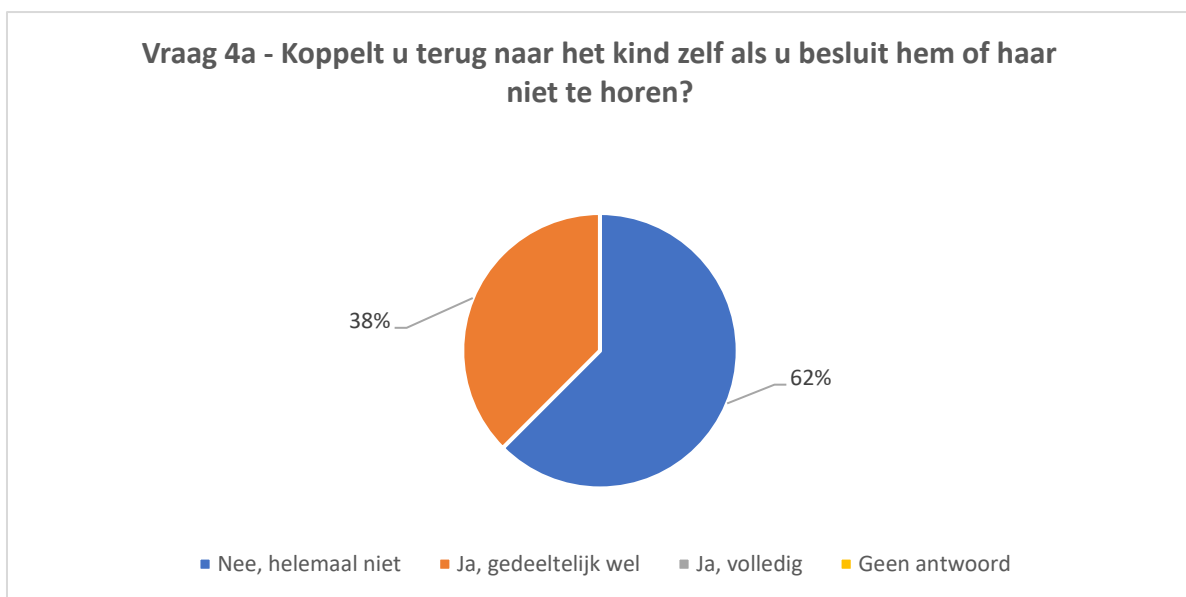
³⁰ In deze vraag wordt tevens vraag 3b verwerkt, die als volgt luidt: “Indien u 3a positief heeft beantwoord, in welke gevallen dan?”, en zodoende toelaat vraag 3a te analyseren.

het meerwerk voor de griffie, het niet voorhanden zijn van een krachtens de wet te gebruiken modelbrief en de moeilijkheid om aan een kind jonger dan twaalf jaar in begrijpbare taal uit te leggen waarom het (nog) niet wordt gehoord. Dit is *a fortiori* het geval wanneer het kind onvoldoende onderscheidingsvermogen heeft.

Tabel:

Nee, helemaal niet	5
Ja, gedeeltelijk wel	3
Ja, volledig	0
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

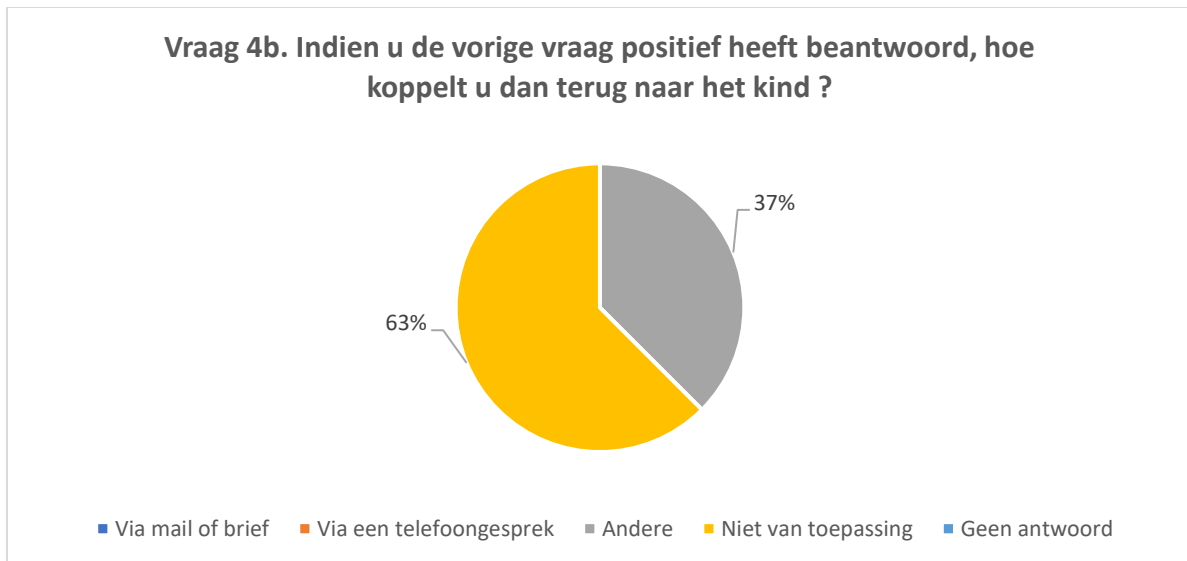
Vraag 4b. Indien u de vorige vraag positief heeft beantwoord, hoe koppelt u dan terug naar het kind?

Deze vraag is voor de meeste familierechters niet van toepassing. De rechters die deze vraag wel hebben beantwoord (3x; 37%) geven aan dat zij op drie andere manieren terugkoppelen: ofwel via het arrest, ofwel via de ouders, ofwel via een middels de omstandigheden van de zaak gemotiveerde beslissing die gelet op art. 1004/1 Ger.W. noodzakelijk is.

Tabel:

Via mail of brief	0
Via een telefoongesprek	0
Andere	3
Niet van toepassing	5
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

§2. HET VEREISTE ONDERSCHIEDINGSVERMOGEN

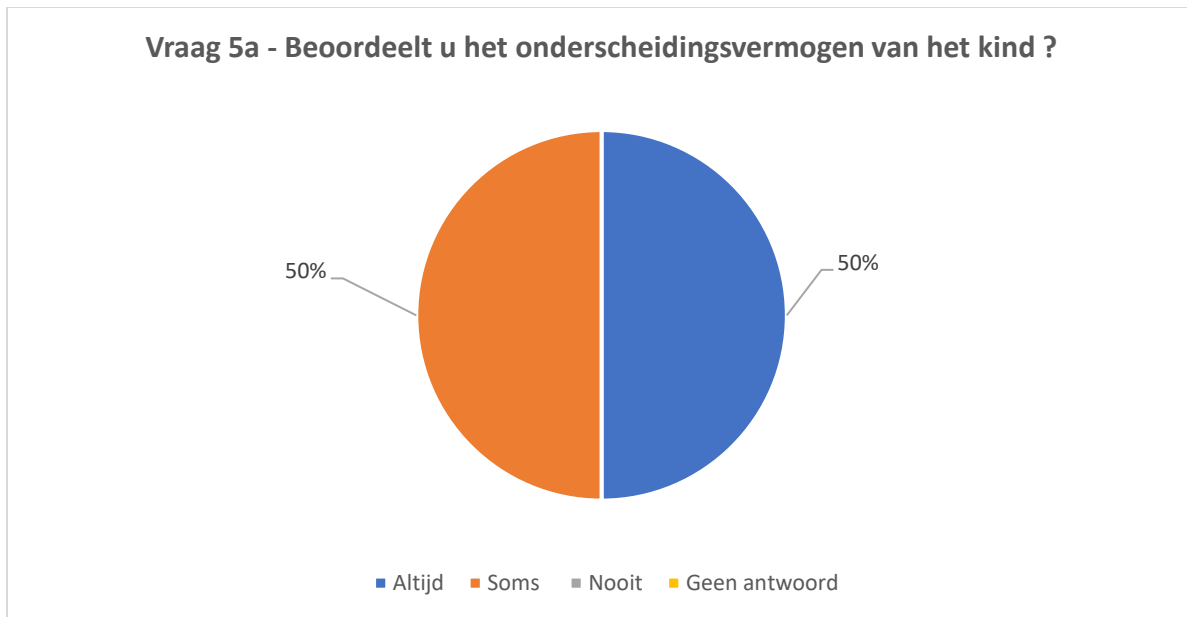
Vraag 5a. Beoordeelt u het onderscheidingsvermogen van het kind ?

Vier familierechters geven aan *steeds* het onderscheidingsvermogen van het kind te beoordelen, terwijl vier andere familierechters dit *soms* doen.

Tabel:

Altijd	4
Soms	4
Nooit	0
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 5b. Indien u de vraag positief heeft beantwoord, aan de hand van welke parameters doet u dit?

De door de familierechters aangereikte antwoorden laten toe de volgende parameters te onderscheiden:

- Leeftijd van het kind (1x);
- Door de ouders aangereikte informatie (1x);
- De reeds voorhanden zijnde elementen uit het dossier of verstrekt tijdens de zitting (4x);
- Het gesprek met het kind zelf (4x);
- De vorm/inhoud van het 'eigen schrijven' van het kind (1x);
- Buikgevoel: één familierechter beroept zich op zijn "*eigen ervaring*" om het onderscheidingsvermogen van het kind te beoordelen. Wat dit verder precies inhoudt, wordt niet geduid.

De meeste familierechters beperken zich niet tot opgave van slechts één parameter, maar geven verschillende parameters samen aan (4x).

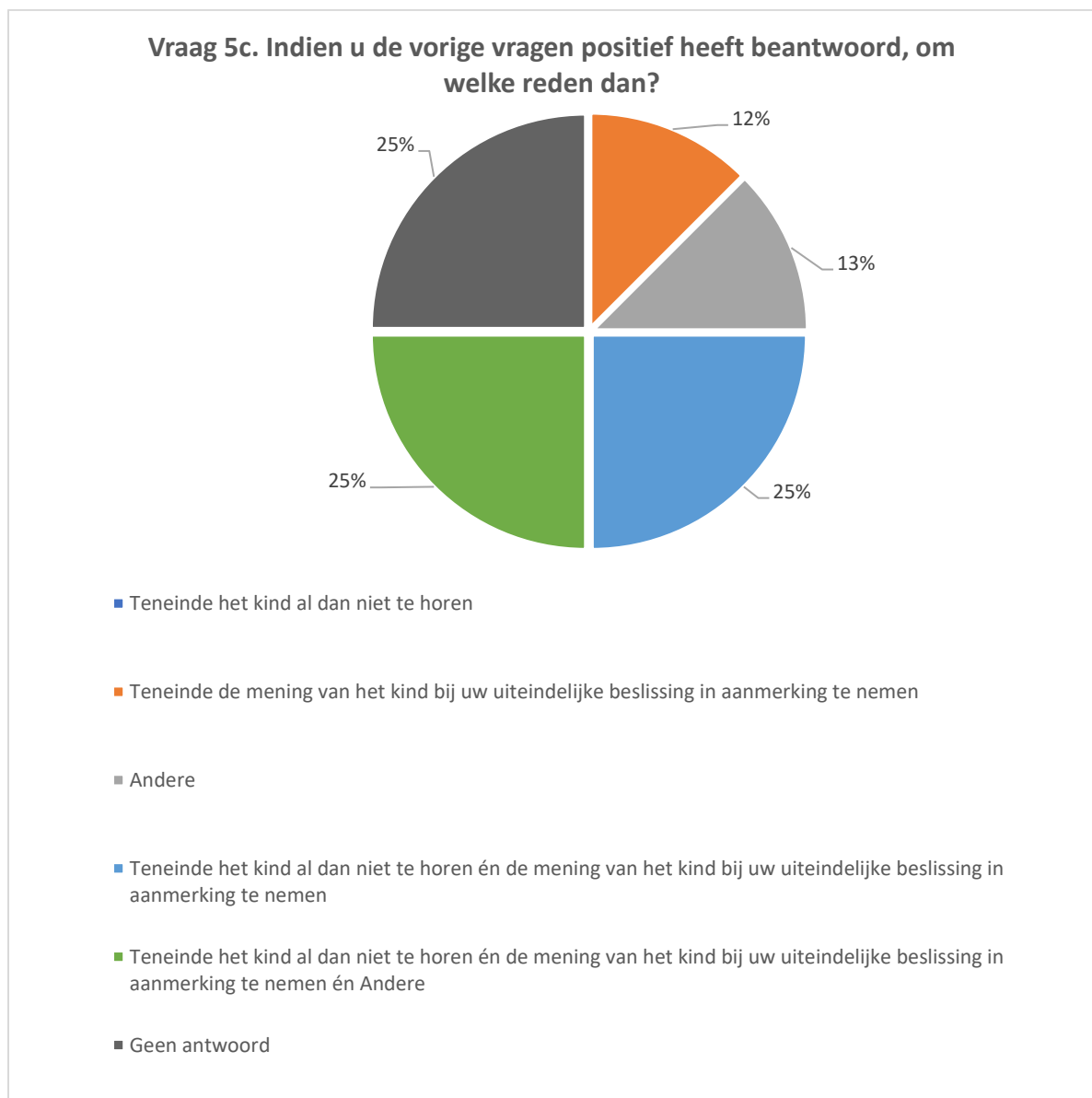
Vraag 5c. Indien u de vorige vragen positief heeft beantwoord, om welke reden dan? Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

Vier familierechters beoordelen het onderscheidingsvermogen van het kind bij hun beslissing om het kind al dan niet te horen en om diens mening nadien in aanmerking te nemen bij de uiteindelijke beslissing (50%). Twee van hen verduidelijken bovendien dat de beoordeling van het onderscheidingsvermogen ook een rol speelt bij de beslissing om een maatschappelijk onderzoek en/of deskundigenonderzoek resp. een passende onderzoeksmaatregel te bevelen in plaats van het kind te horen. Dit is het geval wanneer het kind onvoldoende onderscheidingsvermogen blijkt te hebben.

Tabel:

Teneinde het kind al dan niet te horen	0
Teneinde de mening van het kind bij uw uiteindelijke beslissing in aanmerking te nemen	1
Andere	1
Teneinde het kind al dan niet te horen én de mening van het kind bij uw uiteindelijke beslissing in aanmerking te nemen	2
Teneinde het kind al dan niet te horen én de mening van het kind bij uw uiteindelijke beslissing in aanmerking te nemen én Andere	2
Geen antwoord	2
TOTAAL	8

Diagram:

§3. INFORMATIEFORMULIER

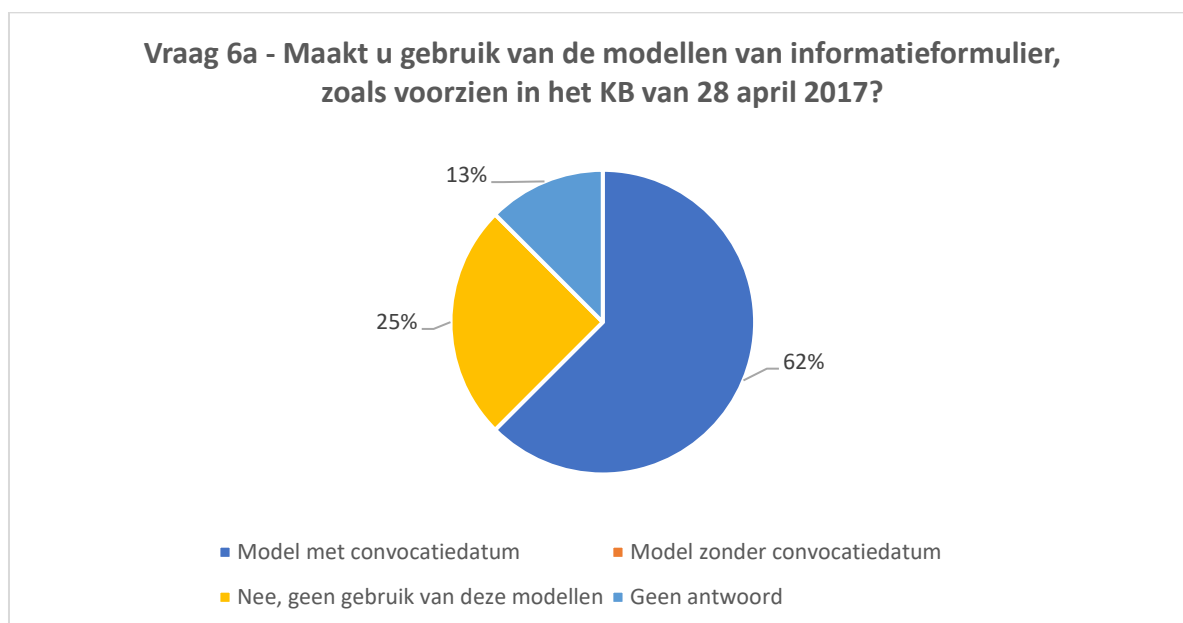
Vraag 6a. Maakt u gebruik van de modellen van informatieformulier, zoals voorzien in het KB van 28 april 2017?

Vijf familierechters (62%) maken gebruik van het model van informatieformulier waarin dadelijk de convocatiedatum vermeld wordt. Eén van hen verduidelijkt dat het formulier systematisch wordt toegestuurd op het adres van beide ouders en dat de rechter zelf, en niet de griffier in opdracht, het formulier ondertekent. Twee rechters geven daarentegen aan geen gebruik te maken van de modellen van informatieformulier. Zij gebruiken een eigen model.

Tabel:

Model met convocatiedatum	5
Model zonder convocatiedatum	0
Nee, geen gebruik van deze modellen	2
Geen antwoord	1
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 6b. Indien u de vorige vraag negatief heeft beantwoord, waarom maakt u dan geen gebruik van deze modellen?

Van de twee rechters die een eigen formulier gebruiken verduidelijkt één van hen dat in hoger beroep zelden gebruik wordt gemaakt van een informatieformulier omdat:

- 'het kind in meer dan 90% van de gevallen reeds in eerste aanleg gehoord werd';
- 'in de andere gevallen op de inleidingszitting meteen beslist wordt het kind op te roepen om gehoord te worden en dan hoeft er doorgaans geen oproeping meer verstuurd te worden (het kind kan dan meestal binnen de week gehoord worden).'

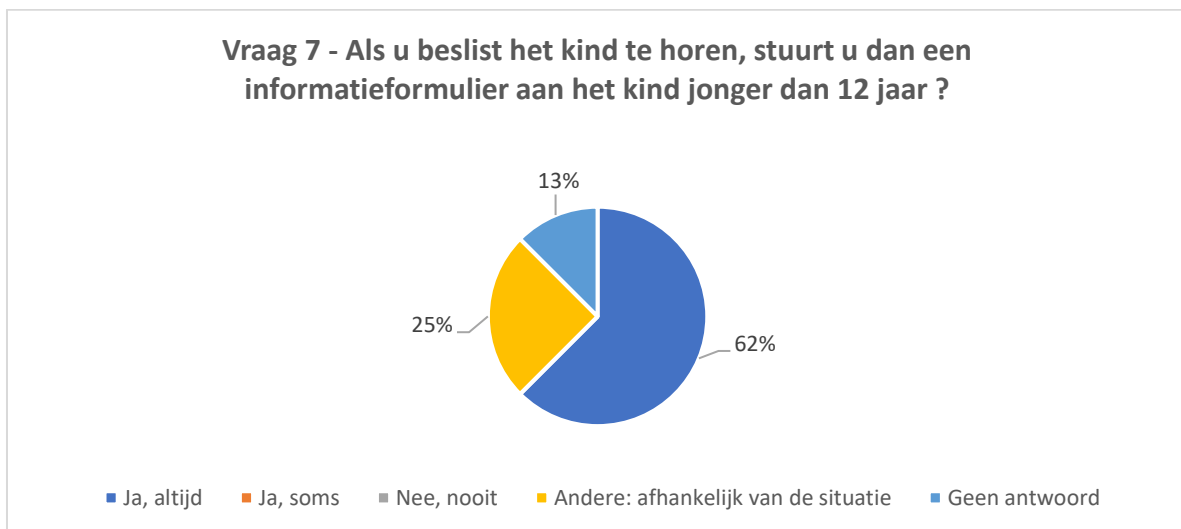
Vraag 7. Als u beslist het kind te horen, stuurt u dan een informatieformulier aan het kind jonger dan twaalf jaar ?

De meeste van de bevroegde familierechters sturen een informatieformulier aan het kind jonger dan twaalf jaar (5x; 62%). Enkele onder hen verduidelijken dat dit gebeurt samen met de uitnodiging zonder meer (2x), terwijl één rechter uitdrukkelijk stelt dit te doen omdat *'het kind jonger dan 12 jaar [recht] heeft op die objectieve informatie, ook al is het standaard informatieformulier niet aangepast aan de hypothese van jonger dan 12 jaar.'* Twee andere rechters geven aan afhankelijk van de situatie een informatieformulier toe te zenden (25%). Zo wordt soms wel een formulier toegezonden wanneer de andere kinderen van het gezin ouder dan twaalf jaar zijn en wordt geen formulier toegezonden wanneer de kinderen jonger dan twaalf jaar in eerste aanleg werden gehoord of reeds op de inleidingszitting beslist werd het kind op te roepen om te horen.

Tabel:

Ja, altijd	5
Ja, soms	0
Nee, nooit	0
Andere: afhankelijk van de situatie	2
Geen antwoord	1
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 8. Zendt u aan het kind ouder dan twaalf jaar een informatieformulier?

Uit het praktijkonderzoek blijkt dat iets meer dan de helft van de bevroegde familierechters (5x; 62%), *steeds* een kind van twaalf jaar of ouder inlicht over zijn hoorrecht. Eén rechter geeft aan die informatie te verzenden samen met de uitnodiging, en twee andere rechters geven aan dat het informatieformulier *steeds* wordt toegezonden omdat het kind recht heeft op objectieve informatie omtrent zijn hoorrecht. Zo kan het kind met kennis van zaken beslissen om al dan niet te worden gehoord. Twee familierechters (25%) baseren zich daarentegen op de concrete omstandigheden om

al dan niet een informatieformulier toe te zenden. Zo wordt bijvoorbeeld geen formulier toegezonden wanneer het kind reeds in eerste aanleg werd gehoord of reeds op de inleidingszitting werd beslist het kind op te roepen om te horen.

Tabel:

Ja, altijd	5
Ja, soms	0
Nee, nooit	0
Andere: afhankelijk van de situatie	2
Geen antwoord	1
TOTAAL	8

Diagram:

§4. CONTEXT VAN HET HOREN

i. PLAATS

Vraag 9a. Waar hoort u het kind meestal?

Alle familierechters die deze vraag hebben beantwoord horen het kind in de zittingszaal (7x; 87%). Die keuze wordt verantwoord op de volgende gronden:

- Er is geen andere ruimte ter beschikking, maar een zittingszaal is gepast. De houding van de magistraat is doorslaggevend: kan hij het kind geruststellen of niet? (1x);
- Het betreft een kleine zittingszaal (1x);
- Het betreft een zittingszaal die is ingericht voor familiale geschillen zodat het een minder grote ruimte is, waarin het hof en het kind achter (een) tafel(s) plaatsnemen ('rond-de-tafel-gesprek')(3x).

Tabel:

In een speciaal daartoe voorziene ruimte die kindvriendelijk is ingericht	0
In mijn kabinet	0
In een zittingszaal	7
Op school	0
In het ziekenhuis, mocht het kind erg ziek zijn	0

Ergens anders	0
Geen antwoord	1
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 9b. Bent u van oordeel dat een kindvriendelijke ruimte zou moeten worden ingericht, rekening houdend met de leeftijd van het kind?

De meeste familierechters zijn van oordeel dat het niet nodig is een kindvriendelijke ruimte in te richten, rekening houdend met de leeftijd van het kind (7x; 87%). Zij halen daarvoor de volgende argumenten aan:

- Kinderen hoeven niet betutteld te worden. De meeste kinderen die worden gehoord zijn immers ouder dan twaalf jaar en wensen zo ook behandeld te worden (3x);
- Het is niet opportuun om de indruk te wekken dat het 'gesprek' een vrijblijvende activiteit is. Kinderen die worden gehoord zijn zich ten eerste bewust van de ernst en het belang van hun aanwezigheid en hun wil om een verklaring af te leggen (1x);
- Het is risicovol om bij sommige kinderen die door een therapeut worden begeleid, associaties op te roepen met de begeleidingsruimte. Dit zou een verkeerd beeld geven over de bedoeling van het 'gesprek' en onjuiste verwachtingen kunnen creëren over de professionele ervaring en het (psychologisch) inschattingsvermogen van een rechter (1x);
- Het kindvriendelijk aankleden van een ruimte zorgt voor een storende afleiding (1x);
- Het kindvriendelijk aankleden van een ruimte zorgt voor praktische problemen want dan zouden er al diverse lokalen moet worden voorzien, gelet op de verscheidene mogelijke leeftijden van het kind (1x).

Eén rechter heeft noch uitdrukkelijk negatief noch uitdrukkelijk positief op de vraag geantwoord. Volgens deze rechter was er nood aan kindvriendelijke lokalen toen kinderen nog in 'klassieke' zittingszalen werden gehoord met een trede en een imposant meubilair waarachter de rechter zat. Thans lijkt die nood eerder verdwenen, nu gebruik wordt gemaakt van de zittingszalen voor familiale geschillen die polyvalent zijn en dus ook passend om een kind te horen. Bovendien is het geen sinecure

om een ruimte 'kindvriendelijk' in te richten. Het is niet duidelijk wat daaronder moet worden verstaan en het verschilt tevens al naargelang de leeftijd van het kind. Verder blijft het belangrijk dat het kind ook door de omgeving, nog steeds weet dat het horen plaatsvindt in een rechterlijke setting.

Tabel:

Ja	0
Nee	7
Andere	1
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

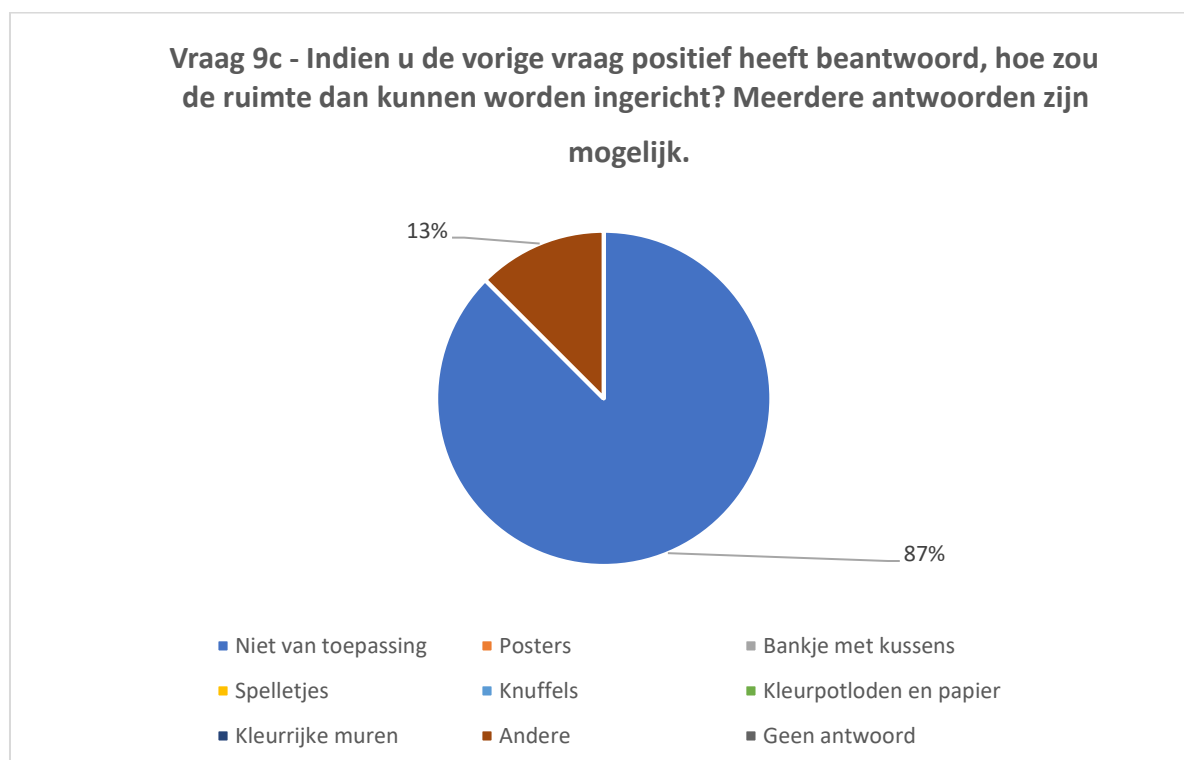

Vraag 9c. Indien u de vorige vraag positief heeft beantwoord, hoe zou de ruimte dan kunnen worden ingericht? Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

Deze vraag is niet van toepassing voor zeven rechters die de vorige vraag negatief hebben beantwoord. De rechter die de vorige vraag noch positief noch negatief beantwoordde merkt op dat bij de inrichting van een kindvriendelijke ruimte het onderscheid tussen een verhoor door de rechter dan wel door een arts of hulpverlener moet behouden blijven.

Tabel:

Niet van toepassing	7
Posters	0
Bankje met kussens	0
Spelletjes	0
Knuffels	0
Kleurpotloden en papier	0
Kleurrijke muren	0
Andere	1
Geen antwoord	0

Diagram:**Vraag 10. Hoort u een kind ook via videoconferentie?**

De meeste familierechters horen een kind niet via videoconferentie (7x; 88%). De belangrijkste redenen die daarvoor worden aangehaald zijn het verloren gaan van non-verbale communicatie van het kind (lichaamstaal – 3x) en de aanwezigheid van meeluisterende of -kijkende derden (bv. ouders) in de ruimte waar het kind zich bevindt zodat het kan worden beïnvloed (4x). Ook meent één rechter dat het vertrouwen in zijn persoon eenvoudiger tot stand komt bij een fysieke ontmoeting met het kind (1x), en is een andere rechter (1x) van oordeel dat het *'niet de bedoeling [kan] zijn dat het kind aan zichzelf wordt overgelaten wanneer het tijdens "zijn verhaal" emotioneel blokkeert of in tranen uitbarst.'*

Slechts één rechter vermeldt het kind *zelden* te horen via videoconferentie (12%). De zeldzame keren dat dit wel gebeurt is enkel wanneer een fysiek gesprek onmogelijk is omdat het kind bijvoorbeeld voortdurend in het buitenland verblijft.

Tabel

Altijd	0
Soms	0
Zelden	1
Nooit	7
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

ii. TIJDSTIP

Vraag 11a. Is er een bepaalde weekdag waarop u verkiest het kind te horen?

De meeste familierechters verkiezen het kind op een bepaalde weekdag te horen (6x; 75%). Het gaat dan voornamelijk om woensdagnamiddag omdat er dan geen schoolverlet is (4x). Andere rechters kiezen een dag in functie van de eigen zittingsagenda (2x). Twee rechters (25%) verkiezen geen bepaalde weekdag.

Tabel:

Nee	2
Ja	6
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

iii. TOGA

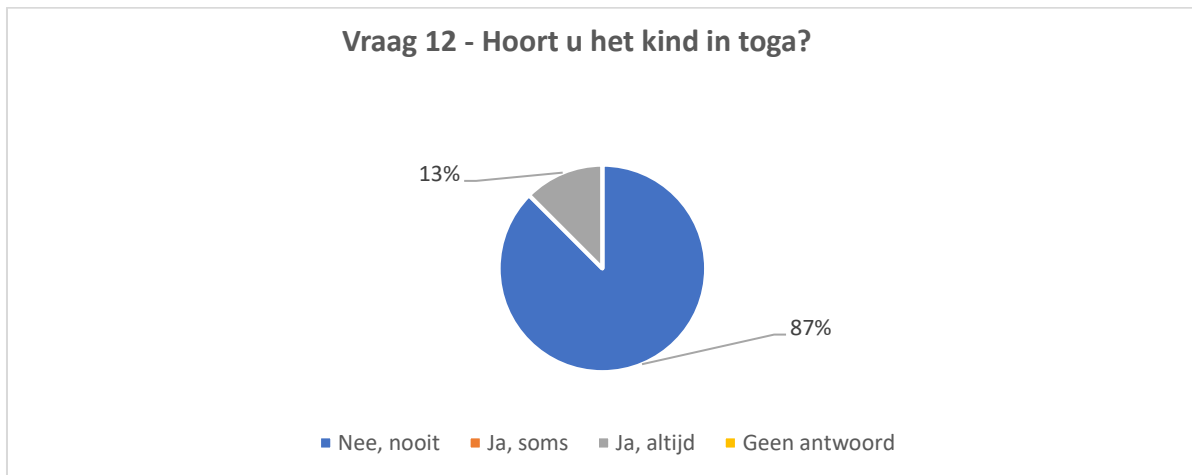
Vraag 12. Hoort u het kind in toga?

Slechts één rechter (13 %) hoort het kind in toga omdat het horen tijdens de gewone zitting gebeurt. De zeven andere rechters (87%) horen het kind *nooit* in toga omdat dit intimiderend is voor het kind, ongepast en er meer algemeen geen redenen bestaan om de toga te dragen of ontzag af te dwingen (3x). Het horen is immers een 'gesprek' tussen de rechter en het kind waarbij het kind niet het gevoel mag krijgen dat hij zelf voor de rechter dient te verschijnen en beoordeeld wordt (1x).

Tabel:

Nee, nooit	7
Ja, soms	0
Ja, altijd	1
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

§5. HET ONDERHOUD MET HET KIND

i. DUURTIJD

Vraag 13. Op welk ogenblik in de procedure hoort u het kind in de regel?

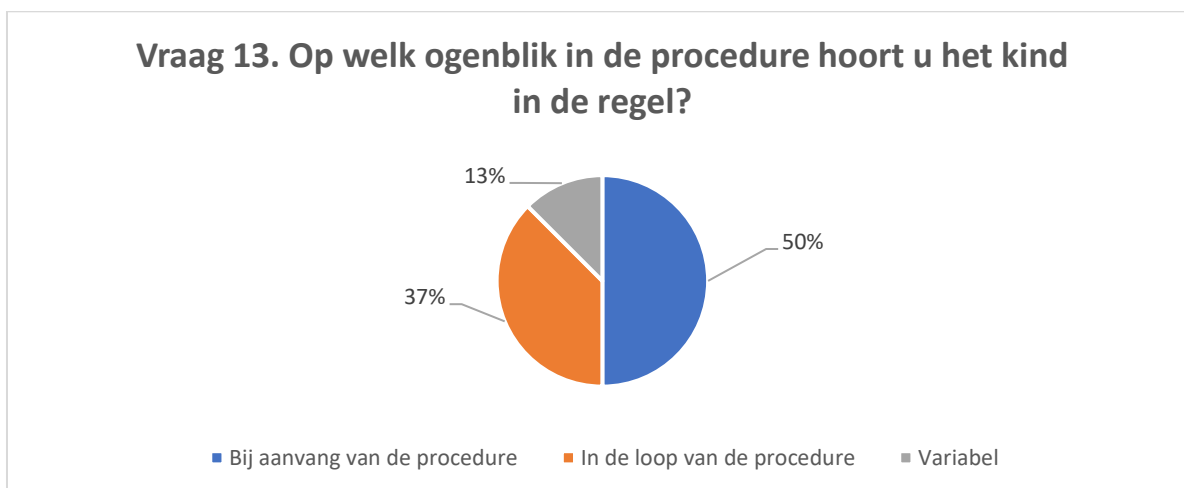
Vier familierechters horen het kind in de regel zo snel als mogelijk, dit is ofwel op of kort na de inleidingszitting (50%). Drie rechters horen daarnaast het kind ook in de loop van de procedure, i.e. 'nadat het 12 jaar is geworden' (2x) of ongeveer twee maanden voor de pleitdatum (1x). Tot slot geeft één familierechter aan geen vaste regel te hanteren en dit dossier per dossier te bekijken. .

Tabel:

Bij aanvang van de procedure	4
------------------------------	---

In de loop van de procedure	3
Variabel	1
TOTAAL	8

Diagram:

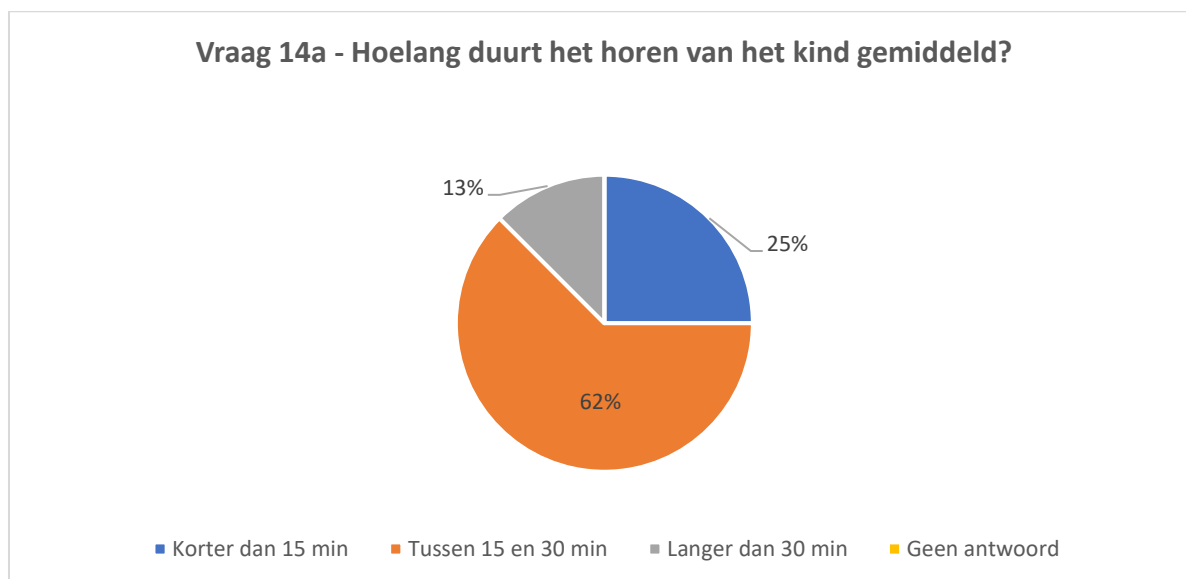
Vraag 14a. Hoelang duurt het horen van het kind gemiddeld?

Vijf van de bevroegde familierechters horen het kind gemiddeld tussen de 15 en 30 minuten (62%). Eén van hen verduidelijkt dat de redactie van het verslag van het onderhoud soms tot gevolg heeft dat het geheel langer duurt dan 30 minuten. Bij twee rechters duurt het gesprek korter dan 15 minuten (25%) en bij één rechter duurt het langer dan 30 minuten (13%). Deze rechter verduidelijkt dat minimaal 30 minuten nodig zijn, temeer omdat ook de juistheid van de verslaggeving met het kind moet worden afgetoetst.

Tabel:

Korter dan 15 min	2
Tussen 15 en 30 min	5
Langer dan 30 min	1
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 14b. Waarvan hangt de duurtijd van het onderhoud met het kind af?

Uit het praktijkonderzoek blijkt dat dit voornamelijk van het kind zelf afhangt, en meer bepaald diens persoonlijkheid en verbale vaardigheden (4x). Soms al dan niet in combinatie met de complexiteit van het dossier (3x). Ook wordt verwezen naar de evolutie van het onderhoud zelf. Zo halen twee rechters het ontdekken van mogelijke manipulaties van het kind door derden aan, zodat nadien pas op zoek kan worden gegaan naar het échte verhaal van het kind met de nodige tijdsbesteding tot gevolg. Alsook haalt één rechter aan dat wanneer tijdens het gesprek met het kind nieuwe elementen opduiken die in het dossier nog niet aan bod zijn gekomen het tijd kost om deze bijkomend in perspectief te plaatsen.

Tabel:

Het kind zelf	4
Complexiteit van het dossier	3
Het onderhoud als dusdanig	3
Geen antwoord	3

ii. MEERDERE BROERS OF ZUSSEN VAN HETZELFDE GEZIN

Vraag 15. Hoort u broers of zussen van hetzelfde gezin samen of apart?

De meeste familierechters geven aan broers en zussen *in alle gevallen* apart te horen (7x). Een van hen nuanceert dit door bij wijze van uitzondering toch broers en zussen samen te horen wanneer het kind jonger dan twaalf jaar wordt gehoord en zelf wenst dat zijn broer of zus aanwezig is. De andere rechters die broers en zussen in alle gevallen apart horen roepen daarvoor de volgende argumenten in:

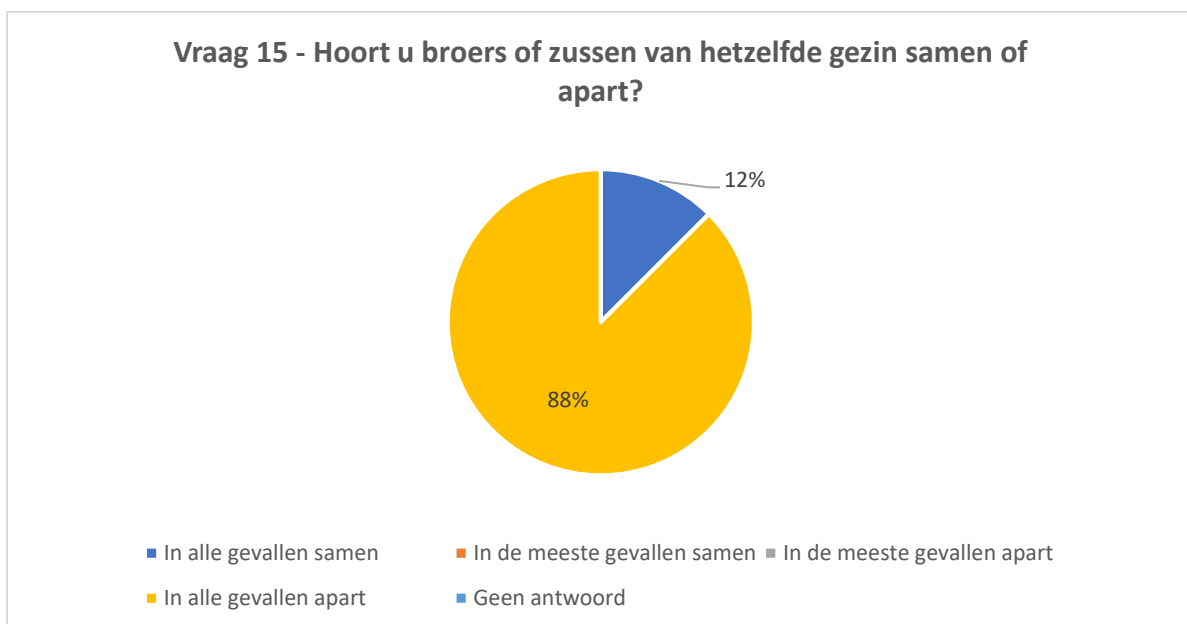
- Beïnvloeding vermijden (2x);
- Bij wet verboden (1x);
- Verschillende versies en visies horen over de feitelijke toedracht van de zaak (2x);
- Meer informatie bekomen over de andere kinderen (1x);
- Blokvorming van de kinderen tegen één ouder is moeilijk vol te houden in een persoonlijk gesprek (1x).

Slechts één rechter geeft aan broers en zussen in alle gevallen samen te horen, zonder verdere uitleg (12%).

Tabel:

In alle gevallen samen	1
In de meeste gevallen samen	0
In de meeste gevallen apart	0
In alle gevallen apart	7
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

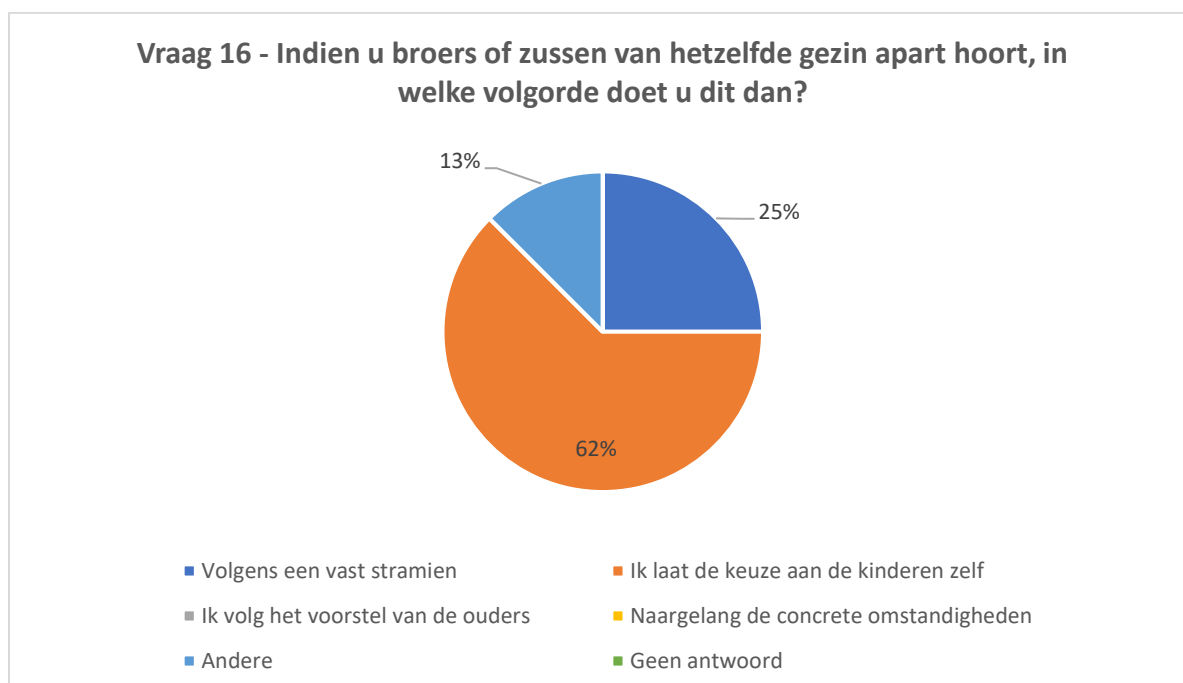
Vraag 16. Indien u broers of zussen van hetzelfde gezin apart hoort, in welke volgorde doet u dit dan?

Twee familierechters (25%) horen broers en zussen van hetzelfde gezin volgens een vast stramien, zijnde van oud naar jong (1x) of omgekeerd (1x). 62% van de bevroegde familierechters laat de keuze over aan de kinderen zelf (5x). Eén rechter laat in beginsel de keuze over aan de kinderen, maar durft hiervan afwijken naargelang de concrete omstandigheden van de zaak (1x; 13%). Hij gaat daarbij als volgt te werk: *‘er wordt een bepaald uur vastgesteld in de oproepingsbrief met veelal het jongste kind eerst; na overleg tussen en keuze van de kinderen wordt daarvan in de praktijk mogelijk afgeweken.’*

Tabel:

Volgens een vast stramien	2
Ik laat de keuze aan de kinderen zelf	5
Ik volg het voorstel van de ouders	0
Naargelang de concrete omstandigheden	0
Andere	1
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

iii. AANWEZIGE DERDEN

a. Griffier

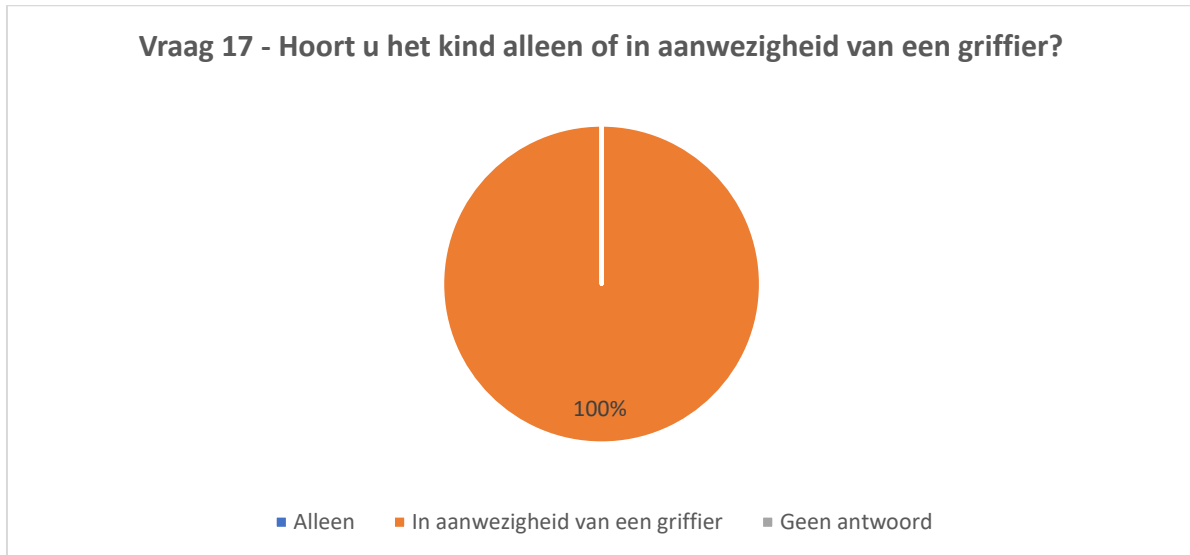
Vraag 17. Hoort u het kind alleen of in aanwezigheid van een griffier?

Alle bevroegde familierechters horen het kind in aanwezigheid van de griffier (8x).

Tabel:

Alleen	0
In aanwezigheid van een griffier	8
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

b. Vertrouwenspersoon

Vraag 18a. Heeft u zelf al het initiatief genomen om een persoon uit te nodigen als vertrouwenspersoon aanwezig te zijn?

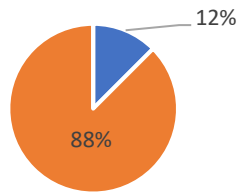
De overgrote meerderheid van de bevroagde familierechters heeft nog nooit zelf het initiatief genomen om een persoon als vertrouwenspersoon uit te nodigen (7x; 88%). Slechts één rechter heeft dit wel al ooit gedaan (12%).

Tabel:

Ja	1
Neen	7
Onduidelijk of geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 18a - Heeft u zelf al het initiatief genomen om een persoon uit te nodigen als vertrouwenspersoon aanwezig te zijn?

■ Ja ■ Neen ■ Onduidelijk of geen antwoord

Vraag 18b. Als het kind vraagt of een vertrouwenspersoon aanwezig mag zijn, laat u dit toe?

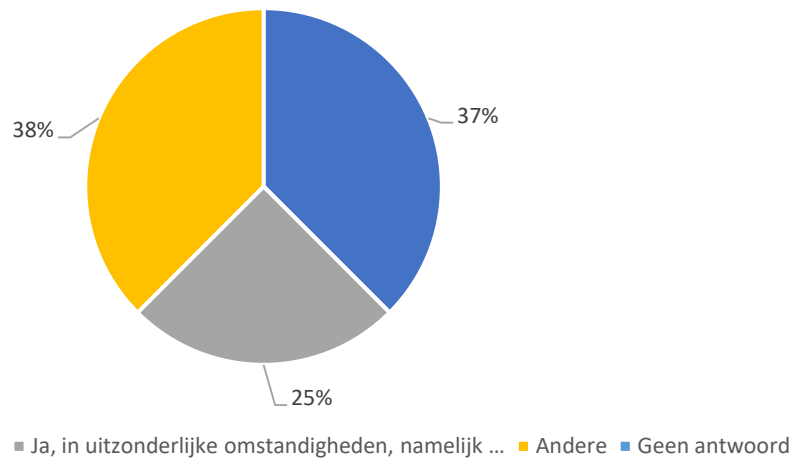
Drie familierechters geven zonder verdere duiding aan niet op het verzoek van het kind in te gaan (37%). Twee familierechters hebben daarentegen wel reeds in uitzonderlijke omstandigheden positief gevolg gegeven aan het verzoek, bv. wanneer het kind kampt met psychologische of fysieke problemen (25%). Daarnaast geven drie andere familierechters aan dat ze nog nooit met een dergelijke vraag werden geconfronteerd (38%). Eén van hen verduidelijkt wel reeds eenmalig het verzoek van een jeugdadvocaat om aanwezig te mogen zijn gemotiveerd geweigerd te hebben.

Tabel:

Nee, nooit	3
Ja, meestal	0
Ja, in uitzonderlijke omstandigheden, namelijk ...	2
Andere	3
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 18b - Als het kind vraagt of een vertrouwenspersoon aanwezig mag zijn, laat u dit toe?

Vraag 18c. Indien u de vorige vragen positief heeft beantwoord, welke vertrouwenspersoon heeft u al toegelaten?

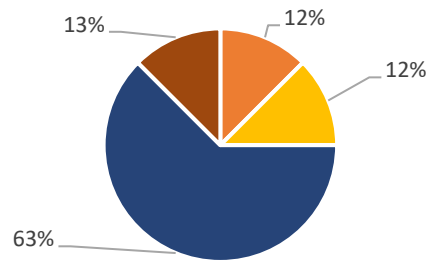
De resultaten tonen aan dat een jeugdadvocaat (1x; 12%), een tolk (1x; 12%), een psycholoog en een leerkracht (1x; 13%) reeds als vertrouwenspersonen werden toegelaten. Met betrekking tot de tolk wordt verduidelijkt dat het een zaak van internationale kinderontvoering betrof waarin het kind niet voldoende Nederlands sprak om gehoord te worden in die taal.

Tabel:

Psycholoog	0
(Jeugd)advocaat	1
Familie lid	0
Tolk	1
Leerkracht	0
Iemand anders	0
Niet van toepassing	5
Andere: psycholoog en leerkracht	1

Diagram:

Vraag 18c - Indien u de vorige vragen positief heeft beantwoord, welke vertrouwenspersoon heeft u al toegelaten?

- Psycholoog
- (Jeugd)advocaat
- Familielid
- Tolk
- Leerkracht
- Iemand anders
- Niet van toepassing
- Andere: psycholoog en leerkracht

c. Tolk

Vraag 19a. Indien de aanwezigheid van een tolk vereist is, schakelt u dan soms een niet-beëdigde tolk in?

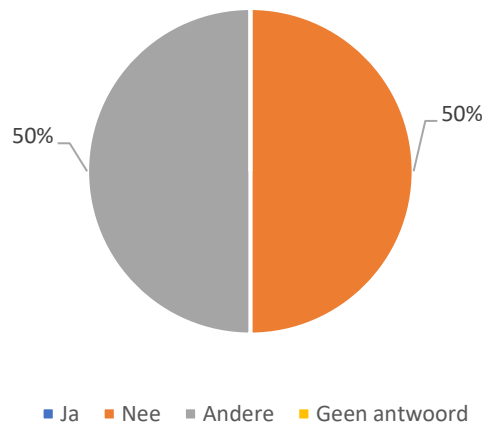
De helft van de bevroagde familierechters geven aan nooit een niet-beëdigde tolk in te schakelen (4x; 50%). De andere helft van de rechters heeft dit nog niet meegemaakt (4x; 50%). Eén van hen verduidelijkt dit nog niet meegemaakt te hebben in andere talen dan Frans en Engels, want in die talen hoort de rechter in kwestie steeds zelf de kinderen.

Tabel:

Ja	0
Nee	4
Andere	4
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 19a - Indien de aanwezigheid van een tolk vereist is, schakelt u dan soms een niet-beëdigde tolk in?

Vraag 19b. Indien u de vorige vraag positief heeft beantwoord, wie treedt in dit geval op als tolk?

Niet van toepassing.

iv. VERLOOP

Vraag 20a. Wat deelt u aan het kind mee bij aanvang van het onderhoud? Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

Iets minder dan de helft van de bevroegde familierechters delen alle aspecten vermeld in de vragenlijst bij aanvang van het onderhoud mee aan het kind (3x; 38%):

- De rol van de rechter;
- De rol van de griffier;
- Informatie over het verslag;
- Het recht om te zwijgen;
- De gevolgen van het onderhoud;
- Het feit dat de ouders kennis zullen krijgen van de inhoud van het verslag en dat dient aangeduid als er vertrouwelijke gegevens worden gezegd.

Vijf andere rechters geven aan bepaalde elementen *niet* steeds te vermelden bij aanvang van het onderhoud:

- De rol van de rechter (2x);
- De rol van de griffier (2x);
- Informatie over het verslag (1x);
- Het recht om te zwijgen (2x);
- De gevolgen van het onderhoud (2x)

Opvallend is dat alle rechters *wel* het feit meedelen dat de ouders kennis zullen krijgen van de inhoud van het verslag en dat dient aangeduid als er vertrouwelijke gegevens worden gezegd. Eén rechter nuanceert evenwel dadelijk zijn antwoord door de overweging inzake de aanduiding van vertrouwelijke gegevens te schrappen. Dit evenwel zonder verdere uitleg.

In de toelichting bij de antwoordoptie 'Andere':

- Verduidelijkt een rechter steeds aan het kind uit te leggen dat de uiteindelijke beslissing niet bij het kind zelf ligt (wel bij beide ouders en, indien er geen overeenstemming is, bij de rechter). Die rechter legt in zijn rol van schikkingsrechter ook uit dat hij samen met de ouders tracht een minnelijke regeling tot stand te brengen. In dat geval polst hij naar de gevoelens van het kind omtrent een overeenstemming tussen de ouders. Volgens die rechter beweegt het antwoord van het kind vele ouders tot een finale schikking.

- Geeft een andere rechter aan steeds mee te delen dat *'de (teneur van de) uiteindelijke beslissing nooit 'de schuld van het kind' kan zijn, doch steeds het resultaat is van een afweging ("in mijn hoofd") tussen de wet en/of de vragen van de ouders en/of de feitelijke elementen en/of wat het kind mij heeft verteld. Eveneens in dit voorafgaande praatje ("het uitleggen van de spelregels voor een babbel met de rechter") wordt evenzeer aangegeven dat mama en papa hun eigen wensen al hebben laten kennen en zij hierbij worden geholpen door een advocaat, maar dat ik als rechter enkel kan weten wat het kind voelt, denkt, wil als hij/zij ertoe bereid is mij dit tijdens het gesprek te vertellen.'*

Vraag 20b. Deelt u tijdens het onderhoud mee aan het kind dat het niet moet kiezen tussen beide ouders?

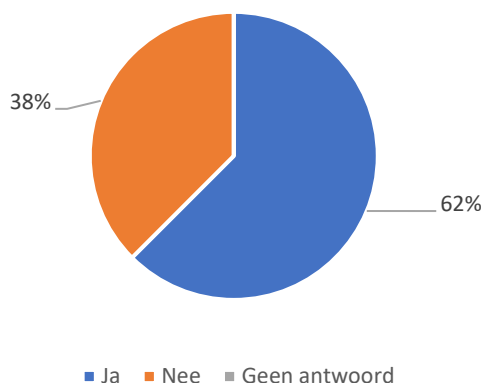
De meerderheid van de bevroegde rechters deelt aan het kind mee dat het niet moet kiezen tussen beide ouders door bv. te overwegen dat de beslissing niet bij het kind ligt en dat het beide ouders graag mag zien (5x; 62%). Een kleine minderheid deelt dit niet mee (3x; 38%).

Tabel:

Ja	5
Nee	3
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 20b - Deelt u tijdens het onderhoud mee aan het kind dat het niet moet kiezen tussen beide ouders?

Vraag 21. Moet u soms uit noodzaak suggestieve vragen stellen om informatie uit het onderhoud te kunnen halen?

Kunt u toelichten aub en voorbeelden van suggestieve vragen geven?

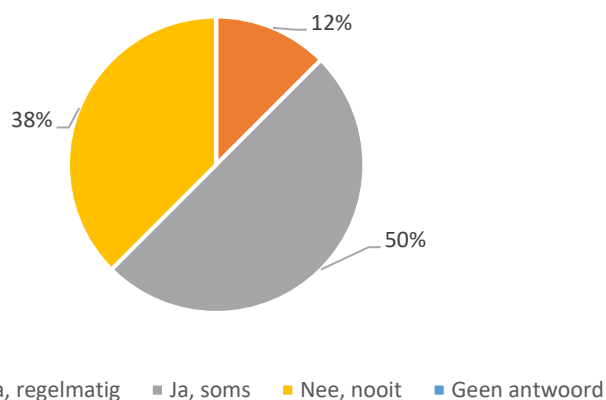
Drie rechters geven aan nooit gebruik te maken van suggestieve vragen (38%). Eén rechter doet dit regelmatig (12%) en vier rechters soms (50%). Een van die vier rechters geeft daarbij als voorbeeld : *'Heb ik het nu goed begrepen dat u het bij vader/moeder niet zo leuk meer vindt: sinds X daar ook woont? Sinds er daar een baby'tje is?'*

Tabel:

Ja, altijd	0
Ja, regelmatig	1
Ja, soms	4
Nee, nooit	3
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 21 - Moet u soms uit noodzaak suggestieve vragen stellen om informatie uit het onderhoud te kunnen halen?

§6. VERSLAG

Vraag 22. Hoe ziet uw verslag eruit?

Het merendeel van de bevroegde familierechters geeft aan dat hun verslag een vrij letterlijke weergave is van het onderhoud met het kind (5x; 62%). Eén rechter maakt een samenvatting van het verslag (1x; 13%).

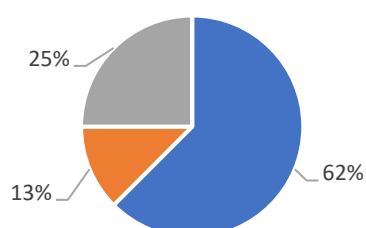
Twee rechters die de optie 'Andere' hebben gekozen maken eveneens een samenvatting van het verslag. Al verklaart één van hen dat het verslag eerder een combinatie is van een vrij letterlijke weergave en een samenvatting. Die rechter neemt tevens in het verslag bepaalde emoties op die het kind uit na het afleggen van een bepaalde verklaring. De andere rechter meent bovendien dat kinderen soms dankbaar zijn als de rechter de gepaste bewoordingen vindt om een krachtig gevoel of negatieve ervaring die ze ondergingen te duiden in het verslag, *'zonder dat zij daarmee hun papa of mama zullen "boos maken"/verdriet doen.'*

Tabel:

Uw verslag is een vrij letterlijke weergave van het onderhoud	5
Uw verslag is een samenvatting	1
Andere	2
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 22 - Hoe ziet uw verslag eruit?

- Uw verslag is een vrij letterlijke weergave van het onderhoud
- Uw verslag is een samenvatting
- Andere
- Geen antwoord

Vraag 23. Welk gevolg geeft u aan het verzoek van het kind om een onderhoud te laten plaatsvinden maar hiervan geen verslag op te maken?

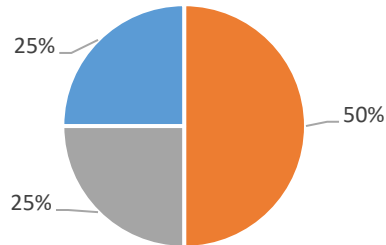
Uit het onderzoek blijkt dat de helft van de bevroegde familierechters het kind hoort en een verslag opstelt waarin uitsluitend melding wordt gemaakt van het verzoek van het kind (50%). Een van hen verduidelijkt dat dit zelden voorkomt. Een vierde van de bevroegde rechters geeft daarentegen aan het kind *niet* te horen en die beslissing in het verslag te vermelden (25%). Eén van hen verduidelijkt dat in de vele jaren dat kinderen worden gehoord door zijn ambt dit nog maar een maal is voorgevallen, en dat de ervaring leert dat als kinderen niet willen worden gehoord, ze ook niet komen opdagen. Het overige vierde deel van de bevroegde familierechters werd *nog nooit geconfronteerd* met een dergelijk verzoek van het kind (25%). Volgens een van de rechters valt dit te verklaren doordat bij de aanvang van het gesprek duidelijk wordt geïnformeerd dat een verslag zal volgen. Die rechter zou bovendien het kind dat toch een dergelijk verzoek formuleert de keuze laten om al dan niet nog (verder) gehoord te worden met verslag.

Tabel:

U hoort het kind en u stelt geen verslag op	0
U hoort het kind maar u stelt wel een verslag op waarin uitsluitend het verzoek van het kind wordt gemeld	4
U hoort het kind niet en u vermeldt deze beslissing in het verslag	2
U hoort het kind niet en u stelt geen verslag op	0
Andere	2
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 23 - Welk gevolg geeft u aan het verzoek van het kind om een onderhoud te laten plaatsvinden maar hiervan geen verslag op te maken?

- U hoort het kind en u stelt geen verslag op
- U hoort het kind maar u stelt wel een verslag op waarin uitsluitend het verzoek van het kind wordt gemeld
- U hoort het kind niet en u vermeldt deze beslissing in het verslag
- U hoort het kind niet en u stelt geen verslag op
- Andere
- Geen antwoord

Vraag 24. Hoe informeert u het kind over de inhoud van het verslag en gaat u na of het verslag de mening van het kind verwoordt?

Alle bevroegde familierechters lezen het verslag integraal voor aan het kind. In de toelichting wordt verduidelijkt dat:

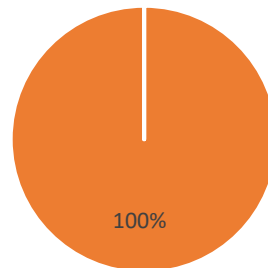
- Ofwel de griffier het verslag integraal voorleest (1x);
- Ofwel de rechter het verslag luidop aan de griffier dicteert in aanwezigheid van het kind (2x).

Tabel:

U legt het verslag steeds integraal voor aan het kind	0
U leest het verslag steeds integraal voor aan het kind	8
U geeft mondeling toelichting bij de krachtlijnen van het verslag aan het kind	0
U maakt een onderscheid naargelang de concrete situatie (bv. leeftijd)	0
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 24 - Hoe informeert u het kind over de inhoud van het verslag en gaat u na of het verslag de mening van het kind verwoordt?

- U legt het verslag steeds integraal voor aan het kind
- U leest het verslag steeds integraal voor aan het kind
- U geeft mondeling toelichting bij de krachtlijnen van het verslag aan het kind
- U maakt een onderscheid naargelang de concrete situatie (bv. leeftijd)
- Geen antwoord

Vraag 25. Staat u toe bepaalde passages van het verslag op verzoek van het kind te schrappen of te verbeteren?

Bijna alle bevroegde familierechters (7x, 87%) staan *steeds* toe om bepaalde passages uit het verslag te verbeteren of te schrappen op verzoek van het kind. Drie rechters die hun antwoord verduidelijken geven aan dat het vaak gaat om de rechtzetting van een misverstand, waarbij de rechter de boodschap van het kind fout begrepen had, of de wens om een bepaalde nuancering meer tot uiting te laten komen. Het verslag moet immers de eigen mening van het kind verwoorden en dus beantwoorden aan wat het kind wil zeggen.

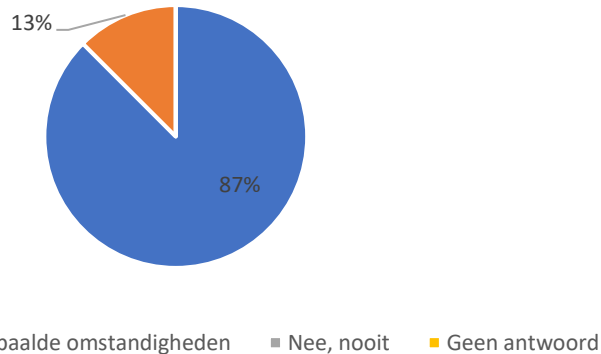
Slechts één rechter (13%) geeft aan passages maar te schrappen of verbeteren op verzoek van het kind *in bepaalde omstandigheden*. Welke omstandigheden dat dan precies zijn, wordt niet verder geduïd.

Tabel:

Ja, altijd	7
Ja, in bepaalde omstandigheden	1
Nee, nooit	0
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 25 - Staat u toe bepaalde passages van het verslag op verzoek van het kind te schrappen of te verbeteren?

Vraag 26. Stelt u op eigen initiatief voor aan het kind om bepaalde passages van het verslag in andere bewoordingen te herformuleren?

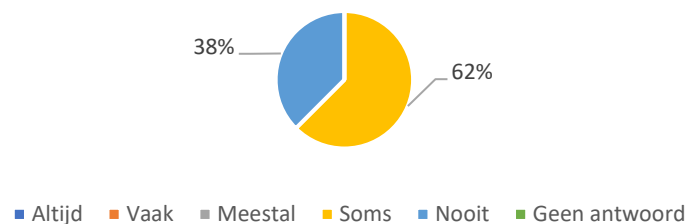
Vijf rechters geven aan *soms* zelf aan het kind voor te stellen om bepaalde passages uit het verslag te herformuleren (62%). Sommige onder hen doen dit om het kind te beschermen (1x) of om de ouder te beschermen wanneer bepaalde passages of woorden bijzonder pijnlijk zijn naar een ouder toe (1x). Drie rechters formuleren nooit zelf een voorstel tot herformulering van bepaalde passages (38%).

Tabel:

Altijd	0
Vaak	0
Meestal	0
Soms	5
Nooit	3
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 26 - Stelt u op eigen initiatief voor aan het kind om bepaalde passages van het verslag in andere bewoordingen te herformuleren?

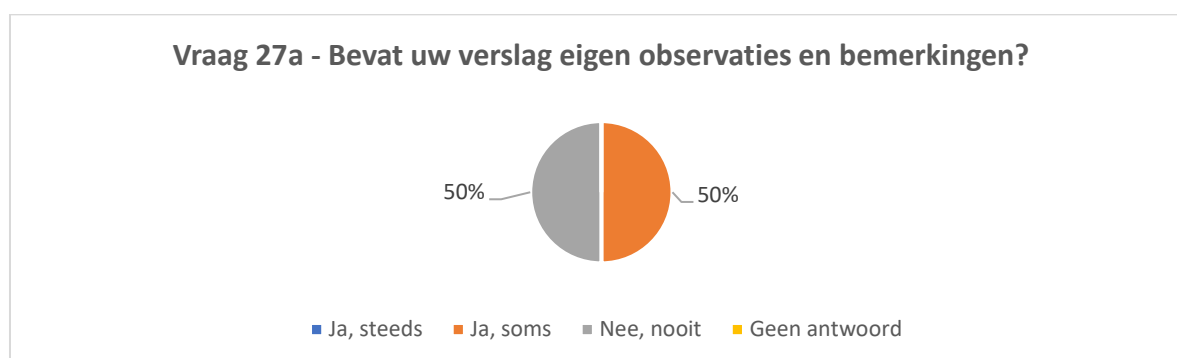
Vraag 27a. Bevat uw verslag eigen observaties en bemerkingen?

De helft van de familierechters geeft aan *soms* eigen observaties en bemerkingen in het verslag op te nemen, terwijl de andere helft dit *nooit* doet.

Tabel:

Ja, steeds	0
Ja, soms	4
Nee, nooit	4
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 27b. Indien u de vorige vraag positief heeft beantwoord, kunt u voorbeelden geven van observaties en bemerkingen die u vermeldt?

75% van de familierechters die *soms* eigen observaties en bemerkingen aan het verslag toevoegen (3/4), geven aan *emoties van het kind* te vermelden, zoals verdriet, angst, enz. Ook maken twee rechters *soms* melding van de *lichaamshouding van het kind* (bv. zelfzeker) omdat dit volgens hen toelaat een inschatting te maken van de door het kind geuite woorden (bv. gaat het om een voorgekauwde tekst) of diens stilzwijgen.

Daarnaast worden *soms* ook *objectieve gegevens* opgenomen in het verslag, zoals:

- Een verduidelijking bij bepaalde namen zodat de rechter nadien de verschillende betrokkenen nog kan onderscheiden van elkaar (bv. An, halfzusje bij moeder) (1/4);
- Een vermelding dat het kind een papier of tekst wil afgeven of voorlezen waarbij hierop niet wordt ingegaan door de rechter (1/4).

Vraag 28. Voegt u als rechter in de Kamer voor Minnelijke Schikking het verslag van het horen van het kind in het familiedossier zodat de rechter ten gronde desgevallend hiervan kan kennismaken?

Deze vraag is op geen enkele van de bevroegde rechters in hoger beroep van toepassing. Wel verduidelijkt één van hen dat in hoger beroep er geen familiedossier voorhanden is, maar dat het verslag wordt gevoegd in het dossier van de rechtspleging in hoger beroep en als niet vertrouwelijk wordt beschouwd. Bijgevolg kan het verslag worden gehanteerd door de eventueel nog oordelende rechter.

§7. ANDERE MIDDELEN DAN HET HOREN VAN HET KIND

Vraag 29. Maakt u naast het horen van het kind zelf ook gebruik van andere middelen om de mening van het kind te ontdekken?

Zes familierechters (75%) maken gebruik van andere middelen om de mening van het kind te ontdekken, zoals een maatschappelijk onderzoek en een expertise. Eén van hen hanteert bovendien ook brieven, mail, tekeningen, chat en social media. Al nuanceert die rechter wel dadelijk het gebruik van ‘brieven, mail, tekeningen, chat en social media’ omdat het in dat geval een voorzichtige beoordeling betreft van stavingstukken voorgelegd door de partijen. Twee familierechters geven daarentegen aan geen gebruik te maken van andere middelen (25%).

Tabel:

Nee	2
Ja:	6
brieven	0
mail	0
tekening	0
chat	0
telefonisch	0
social media	0
maatschappelijk onderzoek	0
expertise	0
Andere: maatschappelijk onderzoek en expertise	5
Andere: brieven, mail, tekeningen, chat, social media, maatschappelijk onderzoek, expertise	1
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 30. In welke mate hecht u gewicht aan deze andere middelen?

De meeste familierechters beschouwen een maatschappelijk onderzoek en een expertise als van grote waarde om de mening van het kind te ontdekken, en soms zelfs van doorslaggevende waarde. Aan andere middelen, zoals brieven, mail, tekeningen, chat, telefonisch contact en sociale media wordt overwegend slechts een beperkte waarde gehecht.

Opvallend is dat aan brieven en mail toch één maal een grote waarde wordt toegedicht, en dat één rechter een politieel onderzoek van doorslaggevende waarde vindt.

	Van generlei waarde	Van beperkte waarde	Van grote waarde	Van doorslaggevende waarde
Brieven	0	2	1	0
Mail	0	2	1	0
Tekeningen	0	3	0	0
Chat	0	2	0	0
Telefonisch	1	1	0	0
Sociale media	1	2	0	0
Maatschappelijk onderzoek	0	0	6	1
Expertise	0	0	6	1
Andere: politieel onderzoek	0	0	0	1

§8. NA HET ONDERHOUD (niet van toepassing indien u enkel in de kamer voor minnelijke schikking zetelt)

Vraag 31. Hoe zwaar weegt de informatie uit het onderhoud met het kind door in uw uiteindelijke beslissing?

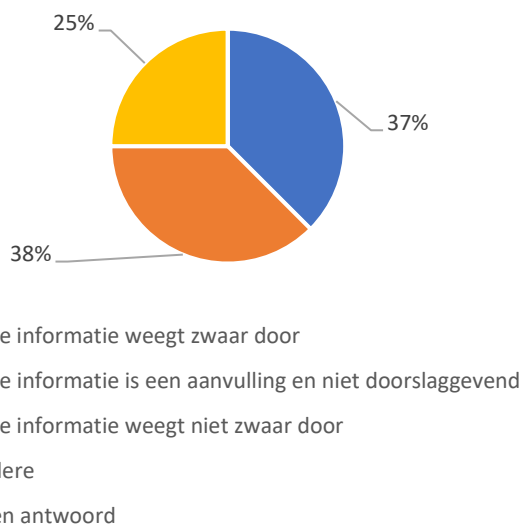
Drie familierechters laten deze informatie zwaar doorwegen (37%), terwijl drie andere familierechters de informatie als aanvullend en niet (altijd) doorslaggevend beschouwen (38%). Twee familierechters (25%) duiden de optie 'Andere' aan, waarbij één van hen verduidelijkt dat het doorwegen van de informatie in de uiteindelijke beslissing afhankelijk is van de leeftijd van het kind. Volgens deze rechter zal de mening van een zeventienjarige veel zwaarder doorwegen dan die van een twaalfjarige.

Tabel:

Deze informatie weegt zwaar door	3
Deze informatie is een aanvulling en niet doorslaggevend	3
Deze informatie weegt niet zwaar door	0
Andere	2
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 31 - Hoe zwaar weegt de informatie uit het onderhoud met het kind door in uw uiteindelijke beslissing?

Vraag 32a. In welke mate verwijst u uitdrukkelijk naar de mening van het kind in uw uiteindelijke beslissing?

De helft van de familierechters geeft aan *in beperkte mate* te verwijzen naar de mening van het kind in de uiteindelijke beslissing (4x; 50%). Daarvoor worden de volgende argumenten aangehaald:

- De mening van het kind wordt als een 'extra-element' in de motivering opgenomen wanneer het belang van het kind afwijkt van de door elk van de partijen gestelde vorderingen (1x);
- De mening van het kind is belangrijk als onderdeel van alle elementen bij de beoordeling (1x).

Drie van de bevroegde familierechters (37%) verwijzen *in ruime mate* naar de mening van het kind in de uiteindelijke beslissing. Daarbij houden ze rekening met de leeftijd van het kind, zodat bij oudere kinderen steeds wordt verwezen naar hun mening (2x). Eén rechter verantwoordt zijn keuze door te overwegen dat de mening van het kind 'uiteraard zeer belangrijk' is.

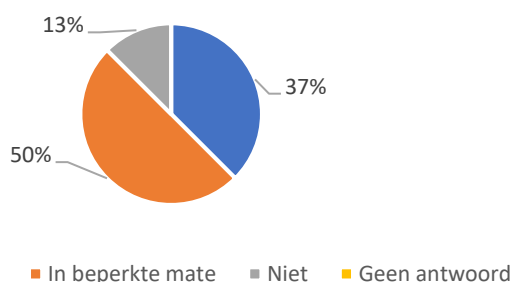
Eén rechter verwijst *niet* naar de mening van het kind om de volgende reden: 'de last op de schouders van het kind is te zwaar als er letterlijk gelezen wordt dat omwille van zijn verklaringen het standpunt van de ene, dan wel de andere ouder gevolgd wordt.'

Tabel:

In ruime mate	3
In beperkte mate	4
Niet	1
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 32a - In welke mate verwijst u uitdrukkelijk naar de mening van het kind in uw uiteindelijke beslissing?

Vraag 32b. Koppelt u dit ook terug naar het kind zelf?

Geen enkele familierechter koppelt terug naar het kind zelf.

Tabel:

Nee	8
Ja	0
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 32c. Indien u de vorige vraag positief heeft beantwoord, door wie gebeurt deze terugkoppeling?

Blanco

Vraag 33. In welke mate neemt u de door het kind verstrekte informatie, waarvan hij of zij niet wil dat zijn of haar ouders die lezen, mee in uw uiteindelijke beslissing?

Drie familierechters houden in de uiteindelijke beslissing *in beperkte mate* rekening met de informatie van het kind waarvan hij of zij niet wil dat zijn of haar ouders die lezen (37%). Die rechters beargumenteren hun keuze op de volgende gronden:

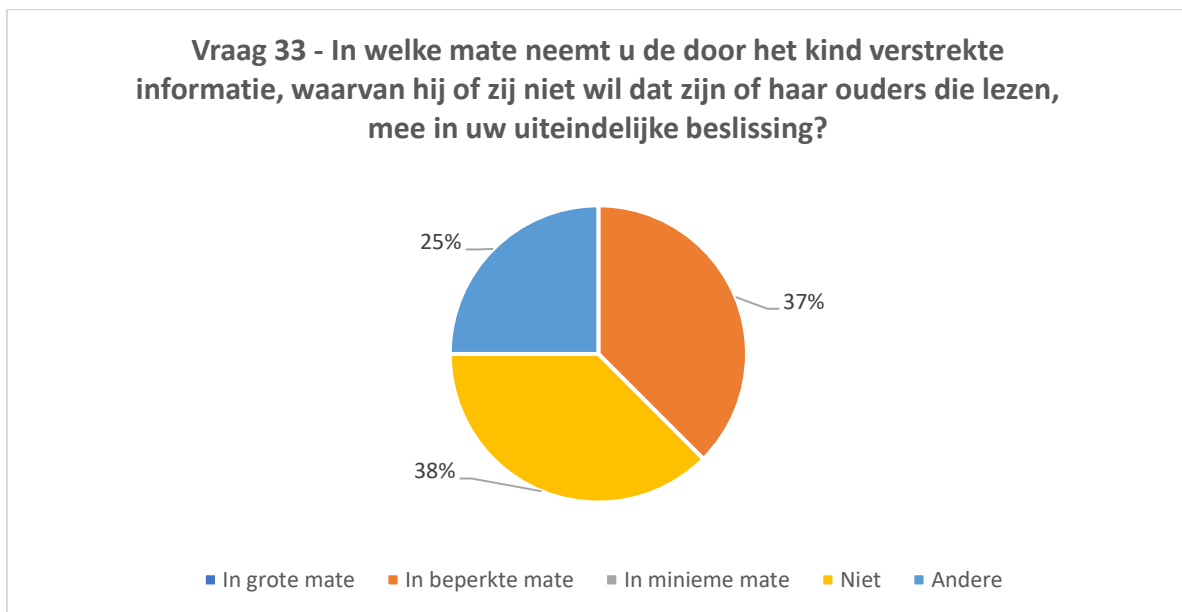
- De informatie speelt alleen in hun achterhoofd (1x);
- Een en ander hangt af van de specifieke omstandigheden van de zaak zodat mogelijks nog een onderzoeksmaatregel nodig is (1x);
- Dergelijke informatie uit het horen van het kind is vaak één van de cruciale elementen om aan 'waarheidsvinding' te (kunnen) doen wanneer de betwistingen tussen de ouders een 'welles-nietes'-discussie betreffen en zij elk een feitelijk verhaal vertellen dat onderling niet verzoenbaar is (1x).

Drie rechters nemen dergelijke informatie *niet* mee in hun uiteindelijke beslissing (38%). Slechts één van hen verklaart die keuze door te stellen dat enkel de informatie opgenomen in het verslag wordt aanvaard. Daarnaast duiden twee rechters de optie 'Andere' aan (25%). Een van hen overweegt immers *in grote én beperkte mate* rekening te houden met de informatie die het kind verstrekt maar niet wil laten lezen door zijn ouder(s). Deze rechter overweegt dat een en ander afhankelijk is van de leeftijd van het kind en stelt zelfs uitdrukkelijk dat die informatie even zwaar doorweegt als de informatie die in het proces-verbaal wordt opgenomen. De andere rechter acht de vraag niet van toepassing op zijn werkwijze, omdat wanneer het kind zulke informatie verstrekt hij het onderhoud met het kind afbreekt.

Tabel:

In grote mate	0
In beperkte mate	3
In minieme mate	0
Niet	3
Andere	2
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 34. Geeft u gevolg aan de vraag van het kind opnieuw te worden gehoord omdat hij of zij tijdens het eerste onderhoud vergat bepaalde elementen mee te delen?

De helft van de bevroegde familierechters (4x; 50%) hoort het kind opnieuw wanneer het erom vraagt, zij het dat drie rechters dit *soms* doen en één rechter *steeds*. Deze rechter nuanceert evenwel dadelijk zijn antwoord door te stellen dat een dergelijke situatie zich zeer zelden voordoet. De rechters die *soms* het kind opnieuw horen lichten dit als volgt toe :

- Aanvulling op een eerder verhoor in eerste aanleg of door een andere familierechter (1x);
- Nieuwe gebeurtenissen/gewijzigde levensomstandigheden waardoor de emotioneel-mentale draagkracht van het kind zwaar in het gedrang is gekomen (1x).

Twee rechters geven aan het kind *nooit* opnieuw te horen (25%).

Twee rechters kiezen voor de optie 'Andere' (25%), waarbij een van hen aangeeft het kind 'bijna nooit' opnieuw te horen vanuit de vrees dat de vraag van het kind ingegeven wordt door een ouder die ontevreden is met het proces-verbaal van het eerdere onderhoud. Een andere rechter werd nog nooit geconfronteerd met een dergelijke vraag van het kind.

Tabel:

Nee, nooit	2
Ja, soms	3
Ja, steeds	1
Andere	2
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 34 - Geeft u gevolg aan de vraag van het kind opnieuw te worden gehoord omdat hij of zij tijdens het eerste onderhoud vergat bepaalde elementen mee te delen?

■ Nee, nooit ■ Ja, soms ■ Ja, steeds ■ Andere ■ Geen antwoord

§9. OPLEIDING

Vraag 35. Welke opleiding heeft u met betrekking tot het horen van kinderen gevolgd (meerdere antwoorden zijn mogelijk)?

Zes rechters hebben de IGO-opleiding inzake het horen van kinderen gevolgd. Twee van hen nuanceren dit door te stellen dat:

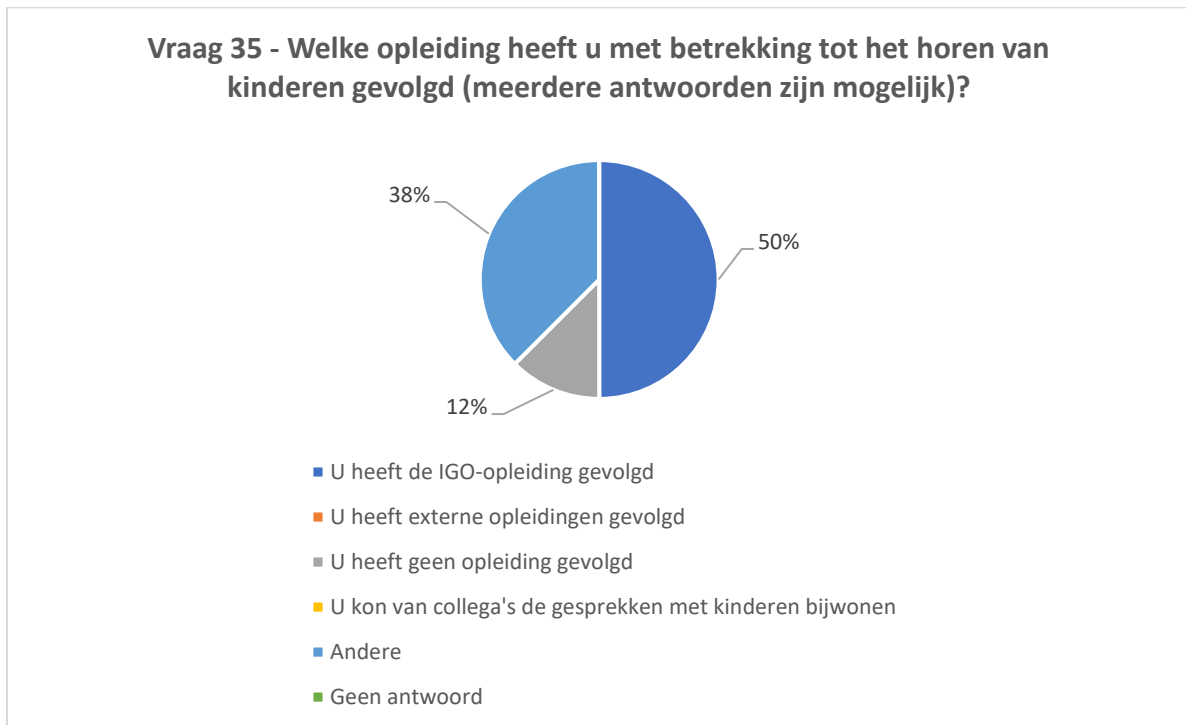
- Ook gesprekken van collega's met kinderen werden bijgewoond (1x);
- De gevolgde opleiding 'de eerste opleiding [was] van één dag met een uurtje uitleg over het horen van kinderen.' (1x).

Twee rechters konden gesprekken van collega's met kinderen bijwonen, in combinatie met ofwel de IGO-opleiding (zie *supra*), ofwel een externe opleiding. Slechts één rechter heeft geen enkele opleiding gevolgd.

Tabel:

U heeft de IGO-opleiding gevolgd	4
U heeft externe opleidingen gevolgd	0
U heeft geen opleiding gevolgd	1
U kon van collega's de gesprekken met kinderen bijwonen	0
Andere	3
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 36. Acht u de familierechter de geschikte persoon om het kind te horen?

Bijna alle bevroagde familierechters vinden uitsluitend de familierechter de geschikte persoon om het kind te horen (7x; 87%). Eén van hen verduidelijkt dat het heel belangrijk is dat familierechters zelf kinderen kunnen blijven horen.

Slechts één rechter geeft daarnaast ook aan dat het horen 'eventueel' moet gebeuren door een andere deskundige professional, zoals bv. een kinderpsycholoog (13%).

Tabel:

Ja	7
Nee, dit dient te gebeuren door een andere deskundige professional, zoals bv. een kinderpsycholoog	0
Andere	1
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

§10. HOGER BEROEP

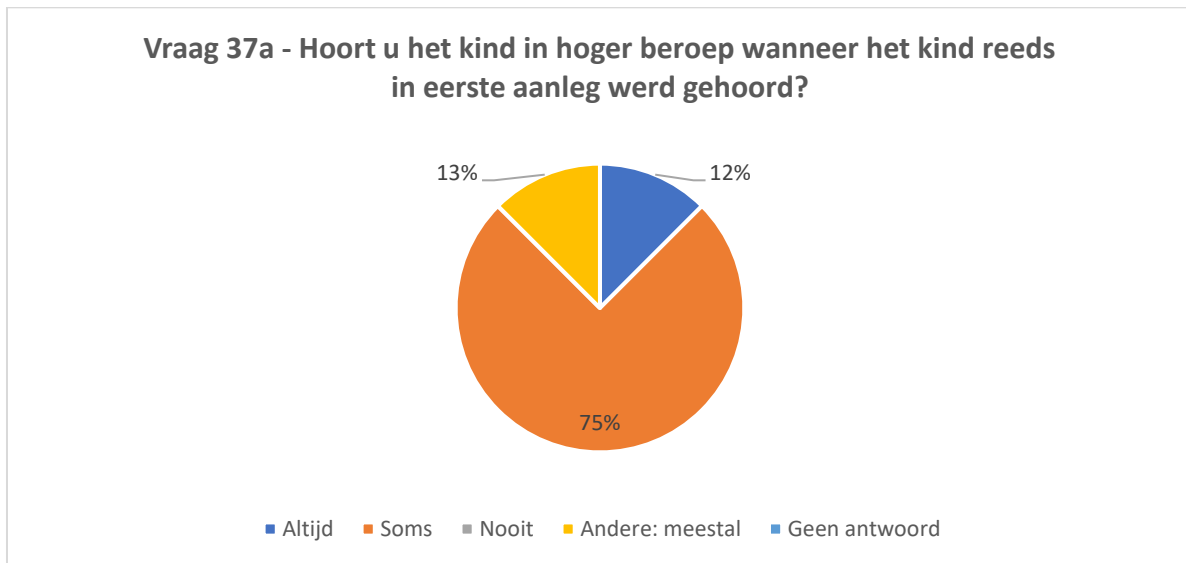
Vraag 37a. Hoort u het kind in hoger beroep wanneer het kind reeds in eerste aanleg werd gehoord?

Eén rechter geeft aan dit *steeds* te doen (12%), terwijl zes rechters *soms* het kind horen in hoger beroep wanneer het reeds werd gehoord in eerste aanleg (75%). Nog een andere rechter gaat *meestal* over tot het horen van een kind in hoger beroep dat reeds in eerste aanleg werd gehoord (13%). Die rechter geeft aan heel zelden het kind niet opnieuw te horen, bijvoorbeeld wanneer het nog vrij recent werd gehoord door de eerste rechter.

Tabel:

Altijd	1
Soms	6
Nooit	0
Andere: meestal	1
Geen antwoord	0
TOTAAL	8

Diagram:

Vraag 37b. Indien u op de vorige vraag 'soms' heeft geantwoord, in welke gevallen dan?

Volgende gevallen worden aangehaald:

- Een lang tijdsverloop sinds het eerste onderhoud (5x);
- Gewijzigde omstandigheden sinds het eerste onderhoud (4x);
- Opportuniteitsbeoordeling door de rechter (2x);
- Op vraag van de ouders of het kind (1x);
- Voorhanden zijn van tegenstrijdige signalen (1x).

B. BEVINDINGEN

§1. DE BESLISSING OM HET KIND TE HOREN

Hoewel de familierechters krachtens de wet ertoe gehouden zijn om het kind beneden twaalf jaar te horen indien het kind zelf daarom verzoekt, blijkt uit het praktijkonderzoek dat dit niet steeds gebeurt. Bovendien hanteren de familierechters verschillende criteria teneinde het kind beneden twaalf jaar op diens verzoek al dan niet te horen.

Daar waar krachtens de wet de familierechter niet verplicht is om het kind beneden de twaalf jaar te horen indien een ouder daarom verzoekt, blijkt uit het praktijkonderzoek dat dat bijna alle rechters *soms* ingaan op dit verzoek, waarbij ze opnieuw gebruik maken van verschillende criteria teneinde het kind al dan niet te horen. Eén rechter heeft nog nooit gevolg gegeven aan een dergelijk verzoek omdat hij dit tot nog toe niet nodig achtte.

De wet biedt aan de familierechter de mogelijkheid om het kind beneden twaalf jaar ambtshalve te horen. Uit het praktijkonderzoek blijkt dat de meerderheid van de familierechters hiervan *nooit* gebruik maakt, en slechts een minderheid *soms* beslist om het kind jonger dan twaalf jaar ambtshalve te horen. Daarvoor hanteren zij opnieuw verschillende criteria.

De familierechter is krachtens de wet niet verplicht naar het kind zelf terug te koppelen ingeval hij beslist het kind niet te horen. Uit het praktijkonderzoek blijkt dat de meeste familierechters niet rechtstreeks terugkoppelen naar het kind zelf. Een aantal rechters geven evenwel aan op onrechtstreekse wijze terug te koppelen naar het kind, namelijk door hun beslissing te verduidelijken

in het arrest, of door de ouders over hun beslissing te informeren ter zitting, al wordt daarbij opgemerkt dat de objectiviteit van die informatie niet gewaarborgd is, of door een middels de omstandigheden van de zaak gemotiveerde beslissing mee te delen die gelet op artikel 1004/1 Ger.W. noodzakelijk is.

§2. HET VEREISTE ONDERSCHIEDINGSVERMOGEN VAN HET KIND

De ene helft van de bevroegde familierechters beoordeelt *steeds* het onderscheidingsvermogen van het kind, de andere helft doet dit *soms*.

Om het onderscheidingsvermogen van het kind te beoordelen worden *verschillende parameters* gehanteerd. De meeste familierechters baseren zich vooral op de reeds voorhanden zijnde elementen uit het dossier of op basis van de informatie verstrekt ter zitting, dan wel op het onderhoud met het kind. Ook wordt verwezen naar het eigen buikgevoel, de leeftijd en maturiteit van het kind en de vorm en inhoud van het eigen schrijven van het kind. Ook de door ouders verschaft informatie speelt hierbij een rol. De meeste familierechters geven aan meerdere parameters in aanmerking te nemen.

De beoordeling van het onderscheidingsvermogen van het kind gebeurt om *verschillende redenen*. De helft van de familierechters beoordeelt het onderscheidingsvermogen van het kind om 1) het kind al dan niet te horen én om 2) het gewicht van de mening van het kind bij het nemen van de uiteindelijke beslissing te bepalen. Blijkt het kind onvoldoende onderscheidingsvermogen te hebben, dan geven enkele rechters aan dat de beoordeling van het onderscheidingsvermogen ook een rol speelt bij de beslissing om een maatschappelijk onderzoek of deskundigenonderzoek te bevelen in plaats van het kind te horen. Een andere familierechter maakt deze beoordeling uitsluitend om te beslissen het kind al dan niet te horen spreken. Nog andere familierechters maken deze beoordeling uitsluitend om het gewicht van de mening van het kind bij het nemen van de uiteindelijke beslissing te bepalen.

§3. INFORMATIEFORMULIER

De meerderheid van de familierechters maakt gebruik van het model van informatieformulier, waarin dadelijk de convocatedatum wordt vermeld, zoals voorzien in het KB van 28 april 2017. Een minderheid maakt gebruik van eigen modellen.

Hoewel er in de wet geen mogelijkheid is opgenomen om af te wijken van het toezenden van een informatieformulier aan het kind vanaf twaalf jaar, blijkt uit de bevraging dat dit toch gebeurt. Een minderheid van de rechters geeft aan zich te baseren op de concrete omstandigheden om al dan niet een informatieformulier toe te zenden. Zo geven bepaalde familierechters aan geen informatieformulier toe te zenden wanneer het kind reeds in eerste aanleg werd gehoord of reeds op de inleidingszitting beslist werd het kind op te roepen om te horen.

Ook indien de familierechter beslist om het kind beneden twaalf jaar te horen, wordt niet steeds een informatieformulier aan het kind toegezonden.

§4. CONTEXT VAN HET HOREN

De familierechters horen kinderen in de zittingszaal van het gerechtsgebouw.

Bijna alle rechters zijn van mening dat het niet nodig is een kindvriendelijke ruimte in te richten rekening houdend met de leeftijd van het kind.

Het horen van kinderen gebeurt nooit via moderne communicatietechnieken, zoals via videoconferentie. Een rechter geeft aan dat een videoconferentie in bijzondere situaties wel nuttig kan zijn als *ultimum remedium*.

Familie rechters horen kinderen op verschillende dagen. De meeste rechters horen kinderen in functie van de schooluren, i.e. op woensdagnamiddag omdat het kind dan geen lessen mist. Andere familie rechters horen kinderen in functie van de eigen zittingsagenda en de beschikbaarheid van de plaats waar het onderhoud zal doorgaan.

Eén enkele familie rechter draagt een toga tijdens het onderhoud met het kind omdat het horen tijdens de gewone zitting gebeurt.

§5. HET ONDERHOUD MET HET KIND

Er bestaat een grote verscheidenheid omtrent het tijdstip waarop het kind wordt gehoord: sommige rechters horen in de regel het kind *bij aanvang van de procedure*, andere rechters horen het kind *in de loop van de procedure* en nog andere rechters horen het kind bij aanvang of in de loop van de procedure afhankelijk van of het kind reeds twaalf jaar is geworden of de pleitdatum van de zaak.

De eigenlijke duurtijd van het onderhoud met het kind verschilt sterk: de meeste rechters horen het kind gedurende 15 tot 30 minuten. Enkele rechters geven aan dat het horen langer dan 30 minuten of korter dan 15 minuten duurt.

Bijna alle rechters horen broers en zussen apart, al nuanceert één rechter dit door bij wijze van uitzondering broers en zussen toch samen te horen wanneer het kind jonger dan twaalf jaar daarom verzoekt. De rechters die broers en zussen apart horen laten meestal de kinderen zelf de volgorde kiezen, al durft één rechter afwijken van die keuze naargelang de concrete omstandigheden van de zaak. Daarnaast hanteren enkele andere rechters een vast stramien, zijnde de oudste eerst of de jongste eerst. Daartegenover staat dat één rechter aangeeft broers en zussen in alle gevallen samen te horen zonder meer.

Alle familie rechters in hoger beroep horen het kind in aanwezigheid van de griffier.

De meeste familie rechters hebben zelf nog niet het initiatief genomen om een persoon als vertrouwenspersoon uit te nodigen, zij het dat op verzoek van het kind een vierde van de bevroegde familie rechters in uitzonderlijke omstandigheden wél een vertrouwenspersoon laat aanwezig zijn. Daartegenover staat dat bijna de helft van de familie rechters aangeeft nooit op het verzoek van het kind in te gaan.

De rechters die reeds beroep op een tolk hebben moeten doen, schakelen daarvoor nooit een niet-beëdigd tolk in.

Bij de aanvang van het horen delen de familie rechters verschillende zaken mee. Zo geeft iets minder dan de helft van hen een toelichting bij de rol van de rechter en de griffier, het verslag, het recht van het kind om te zwijgen, de gevolgen van het onderhoud en het feit dat de ouders kennis zullen krijgen van de inhoud van het verslag en dat dient aangeduid als er vertrouwelijke gegevens worden gezegd. De overige rechters geven maar toelichting bij enkele van deze elementen, waarbij zij voornamelijk zwijgen over de rol van de rechter, de rol van de griffier, de gevolgen van het onderhoud en het recht van het kind om te zwijgen. Ook trachten enkele rechters het kind gerust te stellen door mee te delen dat de rechter finaal de beslissing neemt.

Tijdens het onderhoud deelt meer dan de helft van de rechters mee dat het kind niet verplicht is te kiezen tussen zijn ouders, terwijl iets minder dan de helft dit niet meedeelt.

Meer dan de helft van de familie rechters hanteert regelmatig of soms suggestieve vragen om informatie uit het onderhoud te verkrijgen.

§6. VERSLAG

In de praktijk bestaan verschillen tussen de familierechters inzake de wijze waarop het verslag wordt opgemaakt. Bij de meerderheid van de bevroegde familierechters bevat het verslag een vrij letterlijke weergave van het onderhoud met het kind, terwijl een rechter een samenvatting maakt, een andere rechter een combinatie van een vrij letterlijke weergave én een samenvatting en nog een andere rechter de informatie van het kind desgevallend in gepaste bewoordingen herformuleert.

Wat de inspraak van het kind bij de redactie van het verslag betreft, bestaat geen eenduidige werkwijze. Bijna alle rechters staan steeds toe dat bepaalde passages op verzoek van het kind worden geschrapt of verbeterd. Eén rechter geeft daarentegen maar gevolg aan het verzoek van het kind in uitzonderlijke omstandigheden.

Ook wanneer het kind verzoekt om het horen te laten plaatsvinden maar geen verslag daarvan op te stellen, blijkt verdeeldheid. Zo zet de helft van de familierechters het onderhoud met het kind voort, waarbij in het verslag melding wordt gemaakt van het verzoek van het kind. Een kleine minderheid zet het onderhoud stop en vermeldt dit in het verslag.

Bijna de helft van de familierechters geeft aan *nooit* op eigen initiatief aan het kind te suggereren bepaalde passages te herformuleren, terwijl iets meer dan de helft van de familierechters dit *wél soms* doet.

Eigen observaties en bemerkingen van de rechter omtrent niet-verbale reacties van het kind (bv. huilen, lichaamshouding), interpretatie van diens gedrag (bv. zenuwachtig, angstig, zelfzeker) en objectieve vaststellingen (bv. verduidelijking bij bepaalde namen in het verslag), worden door de helft van de familierechters *soms* aan het verslag toegevoegd. Daartegenover staat dat de andere de helft van de rechters *nooit* eigen observaties en bemerkingen opneemt.

Alle bevroegde familierechters in hoger beroep lezen het verslag integraal voor aan het kind

§7. ANDERE MIDDELEN DAN HET HOREN VAN HET KIND

Er bestaat geen eensgezindheid tussen de familierechters omtrent het gebruik van andere middelen dan het horen van het kind om diens mening te ontdekken.

De familierechters kennen een grote en soms zelfs doorslaggevende waarde toe aan het maatschappelijk onderzoek en de expertise terwijl andere middelen, zoals brieven, mails, tekeningen, chat, telefonische middelen en sociale media overwegend slechts een beperkte waarde hebben.

§8. NA HET ONDERHOUD

Iets minder dan de helft van de familierechters beschouwt de informatie uit het onderhoud met het kind als aanvullend, terwijl voor enkele andere rechters deze informatie juist zwaar doorweegt. Voor nog enkele andere rechters kan de informatie zwaar doorwegen of een aanvulling zijn afhankelijk van de leeftijd van het kind.

Verwijzen naar de mening van het kind in de uiteindelijke rechterlijke beslissing, blijkt door de helft van de familierechters *in beperkte mate* te gebeuren. Iets minder dan de helft van de rechters neemt een *uitgebreide* verwijzing op, terwijl één rechter *niet* verwijst naar de mening van het kind in de uiteindelijke rechterlijke beslissing.

Geen enkele familierechter koppelt de uiteindelijke rechterlijke beslissing terug naar het kind.

De informatie uit het onderhoud die het kind liever niet wil delen met zijn ouders, wordt door iets minder dan de helft van de familierechters in beperkte mate in aanmerking genomen bij het nemen van de uiteindelijke beslissing. Eén rechter houdt zelfs in grote mate rekening met die informatie. Enkele andere familierechters houden geen rekening met deze informatie.

Vraagt een kind om een tweede onderhoud omdat hij tijdens het eerste onderhoud zou vergeten zijn bepaalde elementen mee te delen, dan gaat bijna de helft van de rechters *soms* in op dit verzoek, i.e. voornamelijk wanneer er zich nieuwe elementen voordoen, de omstandigheden gewijzigd zijn of het onderhoud een aanvulling is op een eerder onderhoud. Slechts één rechter geeft *steeds* positief gevolg aan dit verzoek. Daartegenover staat dat een kleine minderheid van de rechters *nooit* ingaat op een dergelijk verzoek uit vrees voor ouderlijke beïnvloeding.

§9. OPLEIDING

Rechters volgen niet allemaal dezelfde opleiding met betrekking tot het horen van kinderen. Zo hebben de meeste rechters de IGO-opleiding gevolgd en konden enkele rechters gesprekken van collega's met kinderen bijwonen, in combinatie met ofwel de IGO-opleiding, ofwel een externe opleiding. Daartegenover staat dat één familierechter geen opleiding heeft gevolgd.

Bijna alle bevroegde familierechters vinden zichzelf de geschikte persoon om het kind te horen. Slechts één rechter geeft aan dat het horen eventueel moet gebeuren door een andere deskundige professional.

§10. HOGER BEROEP

De meeste familierechters horen het kind soms in hoger beroep wanneer het kind reeds in eerste aanleg werd gehoord. In de meeste gevallen wordt dit verantwoord door het lange tijdsverloop sinds het eerste onderhoud dan wel gewijzigde omstandigheden sedert het eerste onderhoud.

AFDELING 4. AANBEVELINGEN

§1. DE BESLISSING OM HET KIND TE HOREN

Pas de wet correct toe. Indien het kind beneden twaalf jaar verzoekt te worden gehoord, moet de familierechter hieraan gevolg geven (art. 1004/1, § 2 Ger.W.).

Maak gebruik van uniforme en transparante criteria teneinde al dan niet in te gaan op een verzoek van een ouder om het kind te horen.

Voorzie in de wet dat de familierechter rechtstreeks naar het kind zelf op gemotiveerde wijze moet terugkoppelen ingeval de beslissing werd genomen om het kind niet te horen. Voorzie eveneens op welke wijze en op welk tijdstip dit moet gebeuren.

§2. HET VEREISTE ONDSCHIEDINGSVERMOGEN VAN HET KIND

Pas de wet correct toe. Een beoordeling van het onderscheidingsvermogen van het kind kan slechts plaatsvinden *tijdens* het onderhoud met het kind en niet voorafgaand (art. 1004/1, §5 laatste lid Ger.W.).

Maak gebruik van uniforme en transparante criteria voor de beoordeling van het onderscheidingsvermogen van het kind.

Verduidelijk in de wet voor *welk doel* het onderscheidingsvermogen van het kind wordt beoordeeld.

§3. INFORMATIEFORMULIER

Pas de wet correct toe. Bezorg steeds een informatieformulier aan het kind vanaf twaalf jaar (art. 1004/1, § 3 Ger.W.).

Voorzie in de wet dat het kind beneden twaalf jaar ook een informatieformulier ontvangt indien de familierechter beslist het kind te horen.

Overweeg om gebruik te maken van één uniform model van informatieformulier over alle familierechtbanken heen; desgevallend na aanpassing van het bij KB van 28 april 2017 vastgelegde informatieformulier. Overweeg hierbij ook het gebruik van moderne communicatietechnieken.

§4. CONTEXT VAN HET HOREN

Maak zoveel als mogelijk gebruik van kleine lokalen en niet van zittingszalen om het kind te horen. Richt deze ruimte zoveel als mogelijk kindvriendelijk in (conform de *child-friendly guidelines*).

Voorzie in de mogelijkheid om in uitzonderlijke situaties, zoals bv. verblijf in het buitenland of ziekte, het kind te horen via beveiligde moderne communicatietechnieken, zoals videoconferenties.

§5. HET ONDERHOUD MET HET KIND

Probeer het kind zoveel als mogelijk bij aanvang van de procedure te horen, behalve wanneer de concrete omstandigheden een ander ogenblik tijdens de procedure zouden verantwoorden.

Voorzie in voldoende tijd om het kind te horen.

Zorg dat de griffier steeds aanwezig is tijdens het onderhoud. Verduidelijk tijdens het onderhoud met het kind de rol van de griffier.

Voorzie in de wet de mogelijkheid dat het kind zich kan laten bijstaan door een vertrouwenspersoon. Verduidelijk in de wet wie vertrouwenspersoon kan zijn. Verduidelijk tijdens het onderhoud met het kind de rol van de vertrouwenspersoon.

Verduidelijk in de wet dat in de regel elk kind het recht heeft *afzonderlijk* te worden gehoord, dus in afwezigheid van zijn minderjarige broers of zussen, zij het dat voor bepaalde situaties in een uitzondering kan worden voorzien (bv. kind met een mentale beperking, heel jong kind).

Laat broers en zussen in beginsel zelf de volgorde kiezen waarin zij worden gehoord.

Schakel uitsluitend een beëdigde tolk in.

§6. VERSLAG

Verduidelijk in de wet de rol van de rechter en van het kind tijdens het onderhoud en bij de opmaak van het verslag in het bijzonder.

§7. ANDERE MIDDELEN DAN HET HOREN VAN HET KIND

Verduidelijk in de wet welke andere middelen dan het onderhoud met het kind de familierechter in aanmerking kan nemen om de mening van het kind te ontdekken.

§8. NA HET ONDERHOUD

Voorzie in de wet de verplichting om in de rechterlijke uitspraak te verwijzen naar de mening van het kind, zonder evenwel de indruk te wekken dat de verantwoordelijkheid voor de beslissing bij het kind ligt.

Voorzie in de wet de verplichting om de rechterlijke beslissing nadien toe te lichten aan het kind in voor het kind begrijpbare bewoordingen.

Voorzie uitdrukkelijk in de wet de mogelijkheid om een kind meerdere malen te horen tijdens een procedure, voor zover is voldaan aan bepaalde criteria.

§9. OPLEIDING

Verplicht familierechters zich regelmatig en multidisciplinair bij te scholen inzake het horen van het kind.

Investeer in opleidingen voor familierechters waarbij het aanleren van gespreksvaardigheden met het kind centraal staat.

Vragenlijst horen van het kind in familiezaken - in het bijzonder aangaande het ouderlijk gezag, verblijfsregeling en recht op persoonlijk contact (art. 1004/1 Ger.W.)

bevraging familierechters en/of rechters Kamer voor Minnelijke Schikking

Brussel, 15 juni 2020

I. Toelichting

- **Opzet**

De Orde van Vlaamse Balies (hierna: OVB) wenst samen met het Kinderrechtencommissariaat, de Gezinsbond, prof. dr. Charlotte Declerck (UHasselt) en dra. Evelyn Merckx (UGent), een overzicht te verwerven van de gebruiken in de Nederlandstalige familierechtbanken en familiekamers van de hoven van beroep omtrent het horen van minderjarigen op grond van artikel 1004/1 Ger.W.

Om een zicht te kunnen krijgen op deze gebruiken in de Nederlandstalige familierechtbanken en familiekamers van de hoven van beroep werd de voorliggende vragenlijst opgesteld.

- **Methode**

Er wordt geopteerd voor een bevraging middels een vragenlijst, omdat dit toelaat de gebruiken van de Nederlandstalige familierechtbanken en familiekamers van de hoven van beroep cijfermatig in kaart te brengen binnen een redelijk korte tijdspanne.

- **Output**

Het is de bedoeling om de bevindingen aan te wenden ten behoeve van wetgevende initiatieven en wetenschappelijk onderzoek, alsook ten behoeve van de advocatuur en rechtzoekenden, in het bijzonder de minderjarige zelf.

Naderhand zullen de resultaten en analyses aan U worden gecommuniceerd.

- **Profielgegevens**

Teneinde de door U versterkte antwoorden op de vragenlijst te kunnen contextualiseren, zouden wij U graag verzoeken om ons ook de volgende gegevens te verschaffen:

- Gender: M/V/X
- Aantal jaren ervaring: minder dan 5 jaar, tussen 5 en 10 jaar, meer dan 10 jaar

- Specialisatie: familierechter, rechter in Kamer voor Minnelijke Schikking, zowel familierechter als rechter in Kamer voor Minnelijke Schikking
- Eerste aanleg/Hoger beroep
- Specifieke afdeling:

- **Timing**

U wordt vriendelijk verzocht om tegen 18 december 2020 de ingevulde vragenlijst terug te zenden naar Uw Voorzitter, die bij schrijven van 18 november 2020 op de hoogte werd gebracht van dit initiatief. Aan de Voorzitters wordt gevraagd om de beantwoorde vragenlijst opnieuw te bezorgen aan de OVB.

- **Verwerking antwoorden en profielgegevens**

De Orde van Vlaamse Balies verwerkt Uw antwoorden en profielgegevens gedurende de hele verwerking op geanonimiseerde wijze waardoor de Algemene Verordening Gegevensbescherming niet van toepassing is. De Orde van Vlaamse Balies voert de bevraging uit en verwerkt de resultaten op basis waarvan statistieken worden gegenereerd ten behoeve van een anonieme analyse van de door Uw opgegeven resultaten. Er zullen dus ook enkel geanonimiseerde gegevens worden doorgegeven aan derde partijen. Indien U meer informatie wenst over de verwerking van Uw antwoorden en profielgegevens, kan U contact opnemen met dpo@ordevanvlaamsebalies.be.

II. Vragenlijst

A. BESLISSING OM TE HOREN

1. Gaat U in op het verzoek van een kind jonger dan twaalf jaar om te worden gehoord?

- Altijd
- Soms
- Nooit

Wilt U Uw antwoord toelichten aub?

.....

2. Gaat U in op het verzoek van een ouder om een kind jonger dan twaalf jaar te horen?

- Ja, altijd
- Ja, soms
- Nee, nooit

Wilt U Uw antwoord toelichten aub?

.....

3a. Gaat U over tot het ambtshalve horen van een kind jonger dan twaalf jaar?

- Ja, altijd
- Ja, soms
- Nee, nooit

3b. Indien U de vorige vraag positief heeft beantwoord, in welke gevallen dan?

.....

4a. Koppelt U terug naar het kind zelf als U besluit hem of haar niet te horen?

- Nee, helemaal niet
- Ja, gedeeltelijk wel
- Ja, volledig
- Andere: ...

Wilt U Uw antwoord toelichten aub?

.....

4b. Indien U de vorige vraag positief heeft beantwoord, hoe koppelt U dan terug naar het kind?

- Via mail of brief
- Via een telefoongesprek
- Andere: ...

Wilt U Uw antwoord toelichten aub?

.....

B. HET VEREISTE ONDERSCHIEDINGSVERMOGEN VAN HET KIND

5a. Beoordeelt U het onderscheidingsvermogen van het kind?

- Altijd
- Soms
- Nooit

5b . Indien U de vorige vraag positief heeft beantwoord, aan de hand van welke parameters doet U dit?

.....

5c. Indien U de vorige vragen positief heeft beantwoord, om welke reden dan? Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

- Teneinde het kind al dan niet te horen
- Teneinde de mening van het kind bij Uw uiteindelijke beslissing in aanmerking te nemen
- Andere: ...

C. INFORMATIEFORMULIER

6a. Maakt U gebruik van de modellen van informatieformulier, zoals voorzien in het KB van 28 april 2017?

- Ja, welk model gebruikt U dan?
 - 1) model van informatieformulier waarin de convocatiedatum meteen wordt vermeld
 - 2) model van informatieformulier waarin geen convocatiedatum wordt vermeld
- Nee

6b. Indien U de vorige vraag negatief heeft beantwoord, waarom maakt U geen gebruik van deze modellen?

.....

7. Als U beslist het kind te horen, stuurt U dan een informatieformulier aan het kind jonger dan twaalf jaar?

- Ja, altijd
- Ja, soms
- Nee, nooit

Wilt U Uw antwoord toelichten aub?

.....

8. Zendt U aan het kind ouder dan twaalf jaar een informatieformulier?

- Ja, altijd
- Ja, soms
- Nee, nooit

Wilt U Uw antwoord toelichten aub?

.....

D. CONTEXT VAN HET HOREN

i. PLAATS

9a. Waar hoort U het kind meestal?

- In een speciaal daartoe voorziene ruimte die kindvriendelijk is ingericht
- In mijn kabinet
- In een zittingszaal
- Op school
- In het ziekenhuis, mocht het kind erg ziek zijn
- Ergens anders: ...

Wilt U Uw antwoord toelichten aub?

.....

9b. Bent U van oordeel dat een kindvriendelijke ruimte zou moeten worden ingericht, rekening houdend met de leeftijd van het kind?

- Ja
- Nee

Wilt U Uw antwoord toelichten aub?

.....

9c. Indien U de vorige vraag positief heeft beantwoord, hoe zou de ruimte dan kunnen worden ingericht? Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

- Posters
- Bankje met kussens
- Spelletjes
- Knuffels
- Kleurpotloden en papier
- Kleurrijke muren
- Andere:...

10. Hoort u een kind ook via videoconferentie?

- Altijd
- Soms
- Zelden
- Nooit

Wilt U Uw antwoord toelichten aub?

.....

ii. TIJDSTIP

11a. Is er een bepaalde weekdag waarop U verkiest het kind te horen?

- Nee
- Ja

11b. Indien U de vorige vraag positief heeft beantwoord, welke weekdag verkiest U en waarom?

.....

iii. TOGA

12. Hoort U het kind in toga?

- Nee, nooit
- Ja, soms
- Ja, altijd

Wilt U Uw antwoord toelichten aub?

.....

E. HET ONDERHOUD MET HET KIND

i. DUURTIJD

13. Op welk ogenblik in de procedure hoort U het kind in de regel?

Wilt U Uw antwoord toelichten aub?

.....

14a. Hoelang duurt het horen van het kind gemiddeld

- Korter dan 15 min.
- Tussen 15-30 min.
- Langer dan 30 min.

Wilt U Uw antwoord toelichten aub?

.....

14b. Waarvan hangt de duurtijd van het onderhoud met het kind af?

.....

ii. MEERDERE BROERS OF ZUSSEN VAN HETZELFDE GEZIN

15. Hoort U broers of zussen van hetzelfde gezin samen of apart?

- In de meeste gevallen samen
- In de meeste gevallen apart
- In alle gevallen apart
- In alle gevallen samen

Wilt U Uw antwoord toelichten aub?

.....

16. Indien U broers of zussen van hetzelfde gezin apart hoort, in welke volgorde doet U dit dan?

- Volgens een vast stramien, namelijk: ...
- Ik laat de keuze aan de kinderen zelf
- Ik volg het voorstel van de ouders
- Naargelang de concrete omstandigheden

iii. AANWEZIGE DERDEN

GRIFFIER

17. Hoort U het kind alleen of in aanwezigheid van een griffier?

- Alleen
- In aanwezigheid van een griffier

VERTROUWENSPERSOON

18 a. Heeft U zelf al het initiatief genomen om een persoon uit te nodigen als vertrouwenspersoon aanwezig te zijn?

- Ja
- Neen

18b. Als het kind vraagt of een vertrouwenspersoon aanwezig mag zijn, laat U dit toe?

- Nee, nooit
- Ja, meestal
- Ja, in uitzonderlijke omstandigheden, namelijk: ...
- Andere: ...

18c. Indien U de vorige vragen positief heeft beantwoord, welke vertrouwenspersonen heeft U al toegelaten?

- Psycholoog
- (Jeugd)advocaat
- Familielid
- Tolk
- Leerkracht
- Iemand anders: ...

Indien U "iemand anders" heeft aangeduid, kunt U uitleggen waarom?

.....

TOLK

19a. Indien de aanwezigheid van een tolk vereist is, schakelt U dan soms een niet-beëdigde tolk in?

- Nee
- Ja

19b. Indien U de vorige vraag positief heeft beantwoord, wie treedt in dit geval op als tolk?

.....

iv. VERLOOP

20a. Wat deelt U aan het kind mee bij aanvang van het onderhoud? Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

- De rol van de rechter
- De rol van de griffier

- Informatie over het verslag
- Het recht om te zwijgen
- De gevolgen van het onderhoud
- Het feit dat de ouders kennis zullen krijgen van de inhoud van het verslag en dat dient aangeduid als er vertrouwelijke gegevens worden gezegd
- Andere:...

20b. Deelt U tijdens het onderhoud mee aan het kind dat het niet moet kiezen tussen beide ouders?

- Ja
- Nee

21. Moet U soms uit noodzaak suggestieve vragen stellen om informatie uit het onderhoud te kunnen halen?

- Ja, altijd
- Ja, regelmatig
- Ja, soms
- Nee, nooit

Kunt U toelichten aub en voorbeelden geven van suggestieve vragen?

.....

F. VERSLAG

22. Hoe ziet Uw verslag eruit?

- Uw verslag is een vrij letterlijke weergave van het onderhoud
- Uw verslag is een samenvatting
- Andere:

23. Welk gevolg geeft U aan het verzoek van het kind om een onderhoud te laten plaatsvinden maar hiervan geen verslag op te maken?

- U hoort het kind en U stelt geen verslag op
- U hoort het kind maar U stelt wel een verslag op waarin uitsluitend het verzoek van het kind wordt gemeld
- U hoort het kind niet en U vermeldt deze beslissing in het verslag
- U hoort het kind niet en U stelt geen verslag op

24. Hoe informeert U het kind over de inhoud van het verslag en gaat U na of het verslag de mening van het kind verwoordt?

- U legt het verslag steeds integraal voor aan het kind
- U leest het verslag steeds integraal voor aan het kind
- U geeft mondeling toelichting bij de krachtlijnen van het verslag aan het kind
- U maakt een onderscheid naargelang de concrete situatie (bv. leeftijd)

25. Staat U toe bepaalde passages van het verslag op verzoek van het kind te schrappen of te verbeteren?

- Ja, altijd
- Ja, in bepaalde omstandigheden
- Nee, nooit

Wilt U Uw antwoord toelichten aub?

.....

26. Stelt U op eigen initiatief voor aan het kind om bepaalde passages van het verslag in andere bewoordingen te herformuleren?

- Altijd
- Vaak
- Meestal
- Soms
- Nooit

27a. Bevat Uw verslag eigen observaties en bemerkingen?

- Ja, steeds
- Ja, soms
- Nee, nooit

27b. Indien U de vorige vraag positief heeft beantwoord, kunt U voorbeelden geven van observaties en bemerkingen die U vermeldt?

.....

28. Voegt U als rechter in de Kamer voor Minnelijke Schikking het verslag van het horen van het kind in het familiedossier zodat de rechter ten gronde desgevallend hiervan kan kennisnemen?

- Ja
- Nee
- Niet van toepassing

G. ANDERE MIDDELEN DAN HET HOREN VAN HET KIND
--

29. Maakt U naast het horen van het kind zelf ook gebruik van andere middelen om de mening van het kind te ontdekken?

- Nee
- Ja, welke dan (meerdere antwoorden zijn mogelijk)?
 - Brieven
 - Mail
 - Tekeningen
 - Chat
 - Telefonisch
 - Social media
 - Maatschappelijk onderzoek
 - Expertise
 - Andere: ...

30. In welke mate hecht U gewicht aan deze andere middelen (kruis Uw antwoord aan aub)?

	Van generlei waarde	Van beperkte waarde	Van grote waarde	Van doorslaggevende waarde
Brieven				
Mail				
Tekeningen				
Chat				
Telefonisch				
Social media				
Maatschappelijk onderzoek				
Expertise				
Andere: ...				

H. NA HET ONDERHOUD (niet van toepassing indien u enkel in de kamer voor minnelijke schikking zetelt)

31. Hoe zwaar weegt de informatie uit het onderhoud met het kind door in Uw uiteindelijke beslissing?

- Deze informatie weegt zwaar door
- Deze informatie is een aanvulling en niet doorslaggevend
- Deze informatie weegt niet zwaar door
- Andere: ...

32a. In welke mate verwijst U uitdrukkelijk naar de mening van het kind in Uw uiteindelijke beslissing?

- In ruime mate
- In beperkte mate
- Niet

Wilt U Uw antwoord toelichten aub?

.....

32b. Koppelt U dit ook terug naar het kind zelf?

- Nee
- Ja

32c. Indien U de vorige vraag positief heeft beantwoord, door wie gebeurt deze terugkoppeling?

33. In welke mate neemt U de door het kind verstrekte informatie, waarvan hij of zij niet wil dat zijn of haar ouders die lezen, mee in Uw uiteindelijke beslissing?

- In grote mate
- In beperkte mate
- In minieme mate
- Niet

Wilt U Uw antwoord toelichten aub?

.....

34. Geeft U gevolg aan de vraag van het kind om opnieuw te worden gehoord omdat hij of zij tijdens het eerste onderhoud vergat bepaalde elementen mee te delen?

- Nee, nooit
- Ja, soms
- Ja, steeds
- Andere: ...

Wilt U Uw antwoord toelichten aub?

.....

I. OPLEIDING

35. Welke opleiding heeft U met betrekking tot het horen van kinderen gevolgd (meerdere antwoorden zijn mogelijk)?

- U heeft de IGO-opleiding gevolgd
- U heeft externe opleidingen gevolgd
- U heeft geen opleiding gevolgd
- U kon van collega's de gesprekken met kinderen bijwonen
- Andere: ...

Wilt U Uw antwoord toelichten aub?

.....

36. Acht U de familierechter de geschikte persoon om het kind te horen?

- Ja
- Nee, dit dient te gebeuren door een andere deskundige professional, zoals bv. een kinderpsycholoog
- Nee, U verkiest om het kind zelf te horen

J. HOGER BEROEP

37a. Hoort U het kind in hoger beroep wanneer het kind reeds in eerste aanleg werd gehoord?

- Altijd
- Soms
- Nooit

37b. Indien U op de vorige vraag 'soms' heeft geantwoord, in welke gevallen dan?

.....